

ΠΑΝΤΕΙΟΝ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ ΚΑΙ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΠΑΝΤΕΙΟ ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ
ΚΟΙΝΩΝΙΚΩΝ & ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΣΧΟΛΗ ΠΟΛΙΤΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ

ΤΜΗΜΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ

<<ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ: ΜΕΘΟΔΟΙ ΚΑΙ ΕΦΑΡΜΟΓΕΣ>>

Κρίση και μετανάστριες γυναίκες στην Ελλάδα

ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΗ ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗ ΕΡΓΑΣΙΑ

ΤΙΚΑ ΒΕΦΑ

ΑΘΗΝΑ 2019

Τριμελής Επιτροπή

Ψημμένος Ιορδάνης, Καθηγητής Παντείου Πανεπιστημίου, (Επιβλέπων)

Γεωργία Πετράκη, Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Μαρία Στρατηγάκη, Αναπληρώτρια Καθηγήτρια Παντείου Πανεπιστημίου

Copyright © Τίκα Βέφα, 2018.

Με επιφύλαξη παντός δικαιώματος. All rights reserved.

Απαγορεύεται η αντιγραφή, αποθήκευση και διανομή της παρούσας εργασίας, εξ ολοκλήρου ή τμήματος αυτής, για εμπορικό σκοπό. Επιτρέπεται η ανατύπωση, αποθήκευση και διανομή για σκοπό μη κερδοσκοπικό, εκπαιδευτικής ή ερευνητικής φύσης, υπό την προϋπόθεση να αναφέρεται η πηγή προέλευσης και να διατηρείται το παρόν μήνυμα. Ερωτήματα που αφορούν την χρήση της εργασίας για κερδοσκοπικό σκοπό πρέπει να απευθύνονται προς τον συγγραφέα.

Η έγκριση διπλωματικής εργασίας από τον Πάντειον Πανεπιστήμιο Κοινωνικών και Πολιτικών Επιστημών δεν δηλώνει αποδοχή των γνώμων του συγγραφέα.

Στην οικογένεια μου για την στήριξη τους και την πολύτιμη συμπαράσταση τους

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θα ήθελα να ευχαριστήσω όλους όσους συνέβαλαν στην εκπόνηση της παρούσας διπλωματικής εργασίας.

Αρχικά, θέλω να ευχαριστήσω ιδιαίτερα τον καθηγητή μου Ιορδάνη Ψημμένο, γιατί μέσα από τις παρατηρήσεις του και την καθοδήγηση του, με βοήθησε να γίνομαι όλο και καλύτερη και να εμπλουτίζω το θεωρητικό μου υπόβαθρο, επίσης θα ήθελα να ευχαριστήσω την κυρία Γεωργία Πετράκη και την κυρία Μαρία Στρατηγάκη.

Ευχαριστώ θερμά την οικογένεια μου, για όλη την στήριξη που μου παρείχε όλο αυτό το διάστημα. Τέλος θέλω να ευχαριστήσω όλες τις γυναίκες μετανάστριες, που μας έδωσαν τις εμπειρίες τους και μοιράστηκαν μαζί μας τις δικές τους ιστορίες ζωής, ιδιαίτερα την Μαριέττα, την Αμαλία, την Χριστίνα και την Μαρία οι οποίες μου επέτρεψαν να γνωρίσω την πορεία της ζωής τους, ανοίγοντας την ψυχή τους και αφηγώντας μου τις ζωές τους με τις χαρές και τις λύπες.

ABSTRACT

In this project, we will deal with migrant women in Greece and the problems they face in recent years in our country during the crisis. Most migrant women in Greece work in low-paid and low-profile informal professions such as housework and prostitution, while during the crisis there is a deterioration in women's economic and workforce opportunities and the risk of losing protection and the social networks that ensured stable positions in domestic work.

What we are interested in looking at in this project is the entrapment and restraint of immigrant domestic workers who, due to the crisis, have lower expectations for work and mobility prospects, and this is the main problem that we will be concerned with, namely, we highlight the economic and social impact of the crisis on migrant home workers.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

Εισαγωγή

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1.

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

- 1.1 Ο εγκλωβισμός και η καθήλωση των μεταναστριών οικιακών εργατριών: χαμηλότερες προσδοκίες για την εργασία και προοπτικές απασχόλησης.....13
- 1.2 Η άνοδος των μεταναστευτικών θέσεων εργασίας.....15
- 1.3 Από την «εγκατάσταση» στην «ένταξη»: Ανεπίσημες πρακτικές και κοινωνικές παροχές για γυναίκες μετανάστριες στην Αθήνα.....17
- 1.4 Μητέρες μετανάστριες και καθημερινές πρακτικές σε βρεφονηπιακούς σταθμούς και νηπιαγωγεία ως στρατηγική κοινωνικής ένταξης.....21

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

- 2.1 Θεωρία κοινωνικής συναίνεσης και κοινωνικής σύγκρουσης.....24
- 2.2 Φιλελεύθερη – λειτουργιστική προσέγγιση.....26
- 2.3 Μαρξιστική προσέγγιση.....27
- 2.4 Προσέγγιση από τη Σχολή του Σικάγο.....29
- 2.5 Βεμπεριανή προσέγγιση.....30

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΔΙΕΘΝΗΣ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗ

- 3.1 Ιστορικές φάσεις ανάπτυξης του μεταναστευτικού και ελληνικού οικιακού προσωπικού στην Ελλάδα.....33
- 3.2 Ιστορική αναδρομή της Ελληνίδας οικιακής εργάτριας.....42
- 3.3 Η είσοδος στην οικιακή εργασία των γυναικών από τη Φολέγανδρο.....44
- 3.4 Η είσοδος στην οικιακή εργασία των γυναικών από τη Ηπειρωτική Ελλάδα.....46
- 3.5 Η είσοδος του προσφυγικού πληθυσμού στην έμμισθη οικιακή εργασία.....49
- 3.6 Ιστορική αναδρομή της υπηρετικότητας: Διεθνής.....50

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

- 4.1 Μετανάστριες οικιακές εργάτριες: Οικογένεια και Κρίση.....53
- 4.2 Οικιακή εργασία και Αξίες Κοινωνικής Προστασίας των μεταναστριών: Η σύνθεση ενός διπλού αποκλεισμού.....59
- 4.3 Η σταδιοδρομία των μεταναστριών οικιακών εργατριών στην Ελλάδα κατά την περίοδο της κρίσης.....67
- 4.4 Μορφές ελέγχου.....72

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

5.1 Δείγμα έρευνας.....	78
5.2 Εργαλείο έρευνας.....	78
5.3 Διεξαγωγή έρευνας.....	80
5.4 Σχεδιασμός οδηγού συνέντευξης.....	82

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Εξωτερική οικιακή εργασία.....	84
6.2 Εσωτερική οικιακή εργασία.....	95

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	112
--------------------------	------------

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ.....	117
-------------------------	------------

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	121
--------------------------	------------

Περίληψη

Στην παρούσα διπλωματική εργασία θα ασχοληθούμε με τις μετανάστριες γυναίκες στην Ελλάδα και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τα τελευταία χρόνια στην χώρα μας κατά τη διάρκεια της κρίσης. Οι περισσότερες μετανάστριες γυναίκες στην Ελλάδα εργάζονται σε χαμηλόμισθα και χαμηλού κύρους άτυπα επαγγέλματα όπως είναι η οικιακή υπηρεσία καθώς και η πορνεία, ενώ κατά την περίοδο της κρίσης διαφαίνεται η επιδείνωση των οικονομικών και εργασιακών δυνατοτήτων των μεταναστριών καθώς και ο κίνδυνος να οδηγηθούν στην απώλεια της προστασίας και των κοινωνικών δικτύων που τις εξασφάλιζε σταθερές θέσεις στην οικιακή εργασία.

Αυτό που μας ενδιαφέρει να εξετάσουμε στην παρούσα εργασία είναι ο εγκλωβισμός και η καθήλωση των μεταναστριών οικιακών εργατριών οι οποίες εξαιτίας της κρίσης έχουν χαμηλότερες προσδοκίες για την εργασία καθώς και προοπτικές κινητικότητας, και αυτό αποτελεί το κύριο πρόβλημα που θα μας απασχολήσει, αποβλέπουμε δηλαδή στο να αναδείξουμε τις οικονομικές και κοινωνικές επιπτώσεις της κρίσης στις μετανάστριες οικιακές εργάτριες.

Εισαγωγή

Σε περιόδους κρίσης καθίσταται ιδιαίτερα επίπονη η μελέτη των επιπτώσεων που προκαλούνται στις ζωές των εργαζομένων, καθώς οδηγούν σε μεταβολές στα όρια της κοινωνικής στρωμάτωσης και κινητικότητας. Τα βασικά προβλήματα που αναδύονται είναι ότι οι παραδοσιακές διακρίσεις με ταξικά, έμφυλα και φυλετικά χαρακτηριστικά «βαθαίνουν», ενώ ταυτόχρονα οι ευκαιρίες κινητικότητας μειώνονται απομακρύνοντας κάθε δυνατότητα για πρόοδο και κοινωνική ανέλιξη στο εργατικό δυναμικό, ωστόσο το βασικό πρόβλημα που παρουσιάζεται είναι ο εγκλωβισμός και η καθήλωση των μεταναστριών οικιακών εργατριών στην οικιακή εργασία και οι χαμηλότερες προσδοκίες και προοπτικές κινητικότητας τους.

Σε δουλειές χαμηλόμισθες και χαμηλού κύρους, όπως των οικιακών εργατριών, αποκαλύπτεται ότι υφάινεται η σύνδεση της εργασίας και της ανάπτυξης με την επαγγελματική και κοινωνική στρωμάτωση και κινητικότητα του εργατικού δυναμικού. Η υπηρετικότητα δίνει νόημα στην ζωή τους και διαμορφώνει ανάλογα τις προσδοκίες τους, οδηγώντας τις οικιακές εργάτριες στον εγκλωβισμό τους, και μάλιστα σε μια περίοδο στασιμότητας, που υποδαυλίζεται από τη μεταναστευτική ιδιότητα.

Αρχικά, θα εξετάσουμε τους μηχανισμούς αναπαραγωγής του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού καθώς και τον τρόπο που η οικιακή εργασία και οι νοηματοδοτήσεις της υπονομεύουν τις προοπτικές ζωής των εργατριών σε συνθήκες κρίσης. Η οικιακή εργασία αποτελεί το πλαίσιο των κοινωνικών σχέσεων των μεταναστριών και έχει ως συνέπεια την εσωτερίκευση των εργασιακών υποχρεώσεων, τον εγκλωβισμό και την κατανόηση του εαυτού τους μέσω της ταύτισης τους με την εργασία, την υπηρετική σχέση, την υποτέλεια. Παρατηρείται, δηλαδή η περιθωριοποίηση τους με την ένταξη τους στην οικιακή εργασία, καθώς ταύτισαν σταδιακά την κοινωνική τους θέση με τις αξίες του ιδιωτικού νοικοκυριού και την εργασία τους με γενικά χαρακτηριστικά.

Στη συνέχεια, θα διερευνήσουμε τις επιπτώσεις της κρίσης στις ζωές των οικιακών εργατριών εξετάζοντας τις διαπροσωπικές σχέσεις των οικιακών εργατριών με τα εργοδοτικά νοικοκυριά αλλά και τις σχέσεις τους με τα δίκτυα αλληλεγγύης, την πρόσβαση τους σε τοπικούς φορείς κοινωνικής προστασίας, και τις προοπτικές απασχόλησης τους και κοινωνικής κινητικότητας. Οι οικιακές εργάτριες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης στην κοινωνική προστασία από

ότι πριν την κρίση, αυτό οφείλεται στη διπλή διαδικασία αποκλεισμού που προκύπτει από το ελλειμματικό κοινωνικό κράτος και από το πώς οι ίδιες βλέπουν την ακριβή και αναποτελεσματική κοινωνική προστασία που τους προσφέρουν.

Τέλος, θα εξετάσουμε πώς η κρίση επηρεάζει τους δεσμούς της οικογένειας των οικιακών εργατριών, τους τρόπους οργάνωσης, τους συναισθηματικούς δεσμούς και τα κίνητρα τους να ενταχθούν σε κοινοτικές οργανώσεις, θα εστιάσουμε στις αλλαγές που επήλθαν στην νοοτροπία των εργατριών, τους παράγοντες που επιδρούν στις σχέσεις τους με τις οικογένειες τους καθώς και στις ψευδό-οικογενειακές σχέσεις με τους εργοδότες που ενδυναμώνονται με την κρίση, διαρρηγνύοντας τους δεσμούς με την οικογένεια τους.

Στόχος της παρούσας εργασίας είναι να διερευνήσει τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης στις ζωές των οικιακών εργατριών κατά τη διάρκεια της κρίσης. Εστιάζει κυρίως στην πρόσβαση τους σε τυπικούς φορείς κοινωνικής προστασίας, και στις προοπτικές απασχόλησης τους και κοινωνικής κινητικότητας.

Στο πρώτο κεφάλαιο γίνεται μια εκτενής αναφορά του προβλήματος που θα μας απασχολήσει. Αρχικά θα αναφερθούμε λεπτομερώς στον εγκλωβισμό και στη καθήλωση των μεταναστριών οικιακών εργατριών στην οικιακή εργασία οι οποίες λόγω της οικονομικής κρίσης έχουν χαμηλότερες προοπτικές απασχόλησης και δυνατότητες κινητικότητας. Στη συνέχεια, θα αναφερθούμε στο κοινωνικό περιβάλλον και στη διαδικασία αποκλεισμού των μεταναστριών οικιακών εργατριών στην Ελλάδα εξετάζοντας την πορεία των μεταναστριών οικιακών εργατριών στην Ελλάδα και την επιλογή των δουλειών που χαρακτηρίζονται ως μεταναστευτικές θέσεις εργασίας οι οποίες σημείωσαν τρομερή άνοδο, στη συνέχεια θα αναφερθούμε στις προσπάθειες εγκατάστασης και ένταξης των μεταναστριών οικιακών εργατριών στην Ελλάδα ακολουθώντας «ανεπίσημες» και «επίσημες» πρακτικές, κάνοντας μια ιδιαίτερη αναφορά στις μητέρες μετανάστριες με καταγωγή από την Αλβανία που εργάζονται στην Ελλάδα ως οικιακές εργάτριες και στις καθημερινές προσπάθειες τους ώστε να ενταχθούν τα παιδιά τους στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα ως μια στρατηγική ένταξης.

Στο δεύτερο κεφάλαιο θα αναλύσουμε τις θεωρητικές προσεγγίσεις της οικιακής εργασίας των μεταναστριών. Αρχικά θα αναφερθούμε στην ύπαρξη δύο διαφορετικών προσεγγίσεων, της κοινωνικής συναίνεσης και στις θεωρίες σύγκρουσης. Οι θεωρίες κοινωνικής συναίνεσης, είναι έντονα επηρεασμένες από τον λειτουργισμό και την Κοινωνιολογική Σχολή του Σικάγου, επομένως γίνεται αναφορά

στην θεωρητική προσέγγιση όπως την αναλύει η νεοφιλελεύθερη – λειτουργιστική προσέγγιση καθώς και στη θεωρητική προσέγγιση από τη Σχολή του Σικάγο. Στη συνέχεια, θα αναλύσουμε δυο εξίσου σημαντικές προσεγγίσεις αυτές είναι η Βεμπεριανή και η Μαρξιστική προσέγγιση οι απαρχές των οποίων εντάσσονται στις θεωρίες σύγκρουσης.

Στο τρίτο κεφάλαιο θα κάνουμε μια ιστορική αναδρομή της υπηρετικότητας ελληνικής και διεθνής. Θα αναφερθούμε στις ιστορικές φάσεις ανάπτυξης του μεταναστευτικού και εγχώριου οικιακού προσωπικού. Αρχικά θα παρουσιάσουμε την κοινωνική ανάπτυξη και κανονικοποίηση της οικιακής εργασίας στην Ελλάδα από τον 19ο αιώνα και την επικράτηση ενός ηθικού συστήματος κοινωνικής προστασίας, στην κατανομή εργασίας και στους μηχανισμούς ελέγχου των οικιακών εργατριών στα ιδιωτικά νοικοκυριά. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στις ιστορικές φάσεις ανάπτυξης του μεταναστευτικού οικιακού πληθυσμού, στις δεκαετίες 1960-1980 και 1980 έως σήμερα. Επιπλέον, θα κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στις Ελληνίδες οικιακές εργάτριες. Κυρίως θα ασχοληθούμε με δυο κατηγορίες τις γυναίκες οικιακές εργάτριες από την Φολέγανδρο και τις γυναίκες οικιακές εργάτριες από την Ηπειρωτική Ελλάδα, θα εξετάσουμε την πορεία εισόδου τους στην οικιακή εργασία καθώς θα κάνουμε μια ιστορική αναδρομή από τα χρόνια που ζούσαν με τις οικογένειες τους μέχρι την είσοδο τους στην εργοδότη οικογένεια ως υπηρέτριες ενώ επίσης θα αναφερθούμε και την είσοδο του προσφυγικού πληθυσμού στην έμμισθη οικιακή εργασία. Τέλος, θα κάνουμε μια ιστορική αναδρομή στην διεθνή οικιακή εργασία και θα αναφερθούμε κυρίως στην υπηρετικότητα στην Ευρώπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες.

Στο τέταρτο κεφάλαιο θα γίνει μια εκτενής αναφορά στην οικονομική κρίση που αντιμετωπίζει η Ελλάδα τα τελευταία χρόνια και στις επιπτώσεις που έχει η κρίση αυτή στις μετανάστριες οικιακές εργάτριες που ζουν στην χώρα μας. Το κεφάλαιο αυτό χωρίζεται σε επιμέρους υποκεφάλαια. Αρχικά θα αναφερθούμε στο πως οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες και οι οικογένειες στους αντιλαμβάνονται την κρίση, κατά πόσο επηρεάζονται από αυτή και πως διαμορφώνονται οι σχέσεις μεταξύ τους λόγω της κρίσης. Δεύτερον, θα εξετάσουμε τη δυνατότητα πρόσβασης που έχουν οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες στα συστήματα κοινωνικής προστασίας, αυτό που διαπιστώνουμε από την έρευνα μας είναι ότι οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες αντιμετωπίζουν τώρα μεγαλύτερη δυσκολία πρόσβασης στα συστήματα κοινωνικής προστασίας από ότι αντιμετώπιζαν πριν από την κρίση,

δημιουργείται δηλαδή μια σύνθεση ενός διπλού αποκλεισμού για αυτές τις γυναίκες. Τρίτον, θα αναφερθούμε στην επαγγελματική σταδιοδρομία των γυναικών αυτών στην Ελλάδα κατά την περίοδο της κρίσης, πώς οι ίδιες αντιλαμβάνονται την ενδοεπαγγελματική τους κινητικότητα στην Ελλάδα κατά την περίοδο της κρίσης και τι προοπτικές επαγγελματικής ανέλιξης έχουν. Τέλος θα κάνουμε μια αναφορά στους μηχανισμούς ελέγχου δηλαδή στο πώς περνάμε από τον απρόσωπο έλεγχο των εργοδοτών στο συναισθηματικό έλεγχο, αλλά και γιατί μετανάστευσαν οι γυναίκες στην Ελλάδα, με αποτέλεσμα οι αλλαγές αυτές να φωτίζουν την πορεία «προετοιμασίας», τοποθέτησης, αποδοχής και κοινωνικοποίησης των μεταναστριών σε χαμηλού κύρους εργασίες.

Στο πέμπτο κεφάλαιο γίνεται μια παρουσίαση της μεθοδολογίας. Αρχικά αναφερόμαστε στην βιβλιογραφική ανασκόπηση και στους σκοπούς και επιμέρους στόχους της έρευνας. Στη συνέχεια αναφερόμαστε στο δείγμα της έρευνας που επιλέξαμε και για ποιο λόγο το επιλέξαμε, ο υπό έρευνα πληθυσμός μας αποτελείται από τέσσερις μετανάστριες οικιακές εργάτριες δυο εξωτερικές και δυο εσωτερικές με καταγωγή από την Αλβανία, επίσης αναφερόμαστε στη μέθοδο της έρευνας που χρησιμοποιήσαμε, η έρευνα μας βασίστηκε στην χρήση ποιοτικών μεθόδων έρευνας μέσα από τη διεξαγωγή ημιδομημένων συνεντεύξεων, στη συνέχεια περνάμε στο τρίτο στάδιο της έρευνας μας στο οποίο αναφερόμαστε στη διεξαγωγή της έρευνας δηλαδή στον τρόπο προσεγγίσεις των οικιακών μεταναστριών και τέλος αναφερόμαστε στον σχεδιασμό του οδηγού συνέντευξης που αποτελεί για τους περισσότερους ερευνητές μια δύσκολη διαδικασία διότι θα πρέπει με τις ερωτήσεις τους να κάνουν τους συνεντευξιαζόμενους να αισθανθούν άνετα και ασφάλεια ώστε να ανοιχτούν διότι θα μοιραστούν μαζί μας δικά τους ευαίσθητα προσωπικά βιώματα.

Στο έκτο κεφάλαιο θα αναφερθούμε στο κομμάτι της εμπειρικής διερεύνησης, θα ερμηνεύσουμε δηλαδή τις απόψεις τεσσάρων μεταναστριών που εργάζονται στο τομέα της οικιακής εργασίας. Και οι τέσσερις μετανάστριες κατάγονται από την Αλβανία δύο εργάζονται ως εξωτερικές οικιακές εργάτριες και οι άλλες δυο ως εσωτερικές οικιακές εργάτριες. Αυτό που πρώτα προσπαθήσαμε να μάθουμε, είναι κάποια πράγματα, για τα ξεχωριστά γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν την ζωή τους, και επιπλέον γνωρίσματα που έχουν να κάνουν με το μορφωτικό τους επίπεδο και την οικογενειακή τους κατάσταση. Ωστόσο, για την κατανόηση των συνεπειών της οικιακής εργασίας στις υπηρεσίες καθαρισμού στην εξέλιξη και την κατανόηση της σταδιοδρομίας των μεταναστριών, είναι απαραίτητο να γίνει μια

εκτενής αναφορά στην πορεία εργασίας και ζωής τους στην Αλβανία πριν τη μετανάστευση τους στην Ελλάδα. Επομένως, αυτό που ζητήσαμε από τις μετανάστριες οικιακές εργάτριες είναι να μας μιλήσουν για τις συνθήκες διαβίωσης στην Αλβανία αλλά και για το πώς πήραν την απόφαση να μεταναστεύσουν από την Αλβανία στην Ελλάδα. Στη συνέχεια θα ασχοληθούμε με την οργάνωση της ζωής και της επαγγελματικής δραστηριότητας των οικιακών μας εργατριών, καθώς και με τη είσοδο τους στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας. Πιο συγκεκριμένα θα αναφερθούμε στη πορεία που ακολούθησαν προς τη χώρα υποδοχής και τι προβλήματα αντιμετώπισαν στην χώρα υποδοχής, τις συνθήκες ζωής τους στην Ελλάδα, τον λόγο που πήραν την απόφαση να μεταναστεύσουν, καθώς και πως οδηγήθηκαν στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας. Επιπλέον, θα αναφερθούμε στα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες στην Ελλάδα λόγω της οικονομικής κρίσης, προβλήματα που αφορούν την είσοδο τους τόσο στα συστήματα υγείας όσο και στα συστήματα ασφάλισης πριν αλλά και μετά την κρίση, στη σχέση τους με την οικογένεια τους λόγω της οικονομικής κρίσης και τυχόν προβλήματα που αντιμετωπίζουν, αλλά το κύριο και ουσιαστικό πρόβλημα που αναδύεται είναι ο εγκλωβισμός και η καθήλωση των μεταναστριών οικιακών εργατριών στην οικιακή εργασία και οι χαμηλότερες προσδοκίες και προοπτικές κινητικότητας που έχουν για την εργασία τώρα κατά την περίοδο της κρίσης, καθώς και ποιες είναι οι απόψεις των μεταναστριών οικιακών εργατριών για θέματα που αφορούν την διαβίωση αλλά και το μέλλον τους στην Ελλάδα. Τέλος από τα αποτελέσματα που πήραμε από την εμπειρική μας ανάλυση μπορέσαμε και καταλήξαμε σε κάποια συμπεράσματα καθώς και να συγκρίνουμε τα αποτελέσματα μας με την βιβλιογραφία που χρησιμοποιήσαμε και να επαληθεύουμε τα δεδομένα που χρησιμοποιήσαμε.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

ΤΟ ΠΡΟΒΛΗΜΑ

1.1 Ο εγκλωβισμός και καθήλωση των μεταναστριών οικιακών εργατριών : χαμηλότερες προσδοκίες για την εργασία και προοπτικές κινητικότητας

Σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης και ταχείας κοινωνικής αλλαγής, οι εμπειρίες, οι ρουτίνες και οι αξίες που σχετίζονται με ορισμένες θέσεις εργασίας και είδη απασχόλησης είναι σημαντικές για τη διαμόρφωση των επιλογών σταδιοδρομίας των εργαζομένων. Η περίπτωση των μεταναστριών που απασχολούνται στην οικιακή εργασία είναι μία από τις πιο ενδιαφέρουσες, ιδιαίτερα εάν ληφθεί υπόψη το γεγονός ότι στο παρελθόν αυτές οι εργαζόμενες γυναίκες είχαν ήδη υποβληθεί σε παρόμοιες εμπειρίες λόγω ξαφνικής αποσταθεροποίησης στη ζωή τους, η οποία επηρέασε τις σταδιοδρομίες τους.

Μετά από πολλά χρόνια εγχώριας υπηρεσίας οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες, όχι μόνο εξοικειώθηκαν με τις δουλειές τους και τις σχετικές με αυτές συνθήκες, αλλά ανέπτυξαν επίσης νέες αξίες και προσωπικές φιλοδοξίες που καθιστούσαν την αλλαγή σταδιοδρομίας ανεπιθύμητη. Δηλαδή, όσο περισσότερο οι εργάτριες εσωτερικεύαν την υποταγή και την απώλεια ελέγχου στην προσωπική τους ζωή, τόσο λιγότερες πιθανότητες υπήρχαν να αλλάξουν δουλειά και να αφήσουν την οικιακή εργασία, ταυτίζοντας την ύπαρξη τους και την κοινωνική τους θέση με την εργασία τους ως υπηρέτριες σε βάρος της ελευθερίας τους και της σχέσης τους με τα δίκτυα, ενώ ταυτόχρονα εγκλωβίζονταν στην οικιακή εργασία (Ψημμένος,2017,:4)

Τα εμπόδια που αντιμετώπισαν οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες στην προσπάθειά τους να κερδίσουν τα προς το ζην στην Ελλάδα τις έφεραν σε θέσεις εργασίας που τις οδήγησαν να εξαρτώνται πολύ περισσότερο από τους εργοδότες τους. Θα περίμενε κανείς ότι οι οικιακές εργάτριες, για παράδειγμα, θα επιδίωκαν με το πέρασμα του χρόνου να μεγιστοποιήσουν την ικανότητά τους να προχωρήσουν σε άλλους τύπους εργασίας, τόσο καθώς γιατί συσσωρεύαν υλικούς και κοινωνικούς πόρους, όσο και γιατί ενσωματώνονταν όλο και περισσότερο στην χώρα υποδοχής τους. Στην πραγματικότητα όμως, φαίνεται ότι συνέβη το αντίθετο, όσο περισσότερο οι οικιακές εργάτριες συνήθιζαν στην υποταγή τους και στην απώλεια ελέγχου της προσωπικής τους ζωής, τόσο λιγότερες πιθανότητες υπήρχαν να εγκαταλείψουν την οικιακή υπηρεσία για άλλους τύπους απασχόλησης.

Σε περιόδους κρίσης αλλάζει οι ενδοεπαγγελματική κινητικότητα, οι αξίες καθώς και οι διεπαγγελματικές ιεραρχίες οι οποίες οδηγούν τους χαμηλού κύρους εργαζομένους σε διαφορετικές αντιλήψεις για την εργασία και την κινητικότητα. Η διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στις οικιακές εργάτριες γίνεται μέσα από την καταγραφή των αλλαγών που οι ίδιες αντιλαμβάνονται σε σχέση με την επαγγελματική και κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Η κρίση είχε αρνητικά αποτελέσματα στις ερμηνείες που αποδίδουν τα άτομα στην εργασία, άλλαξε τις αξίες τους και τα οδήγησε να έχουν χαμηλότερες προσδοκίες γι' αυτήν με άμεση επίπτωση στην αντίληψη για τον εαυτό τους και τις προοπτικές κινητικότητας. Παραδοσιακά, η έννοια της επαγγελματικής σταδιοδρομίας έχει σχέση με τις διαδρομές που ακολουθούν οι εργαζόμενοι μέσα ή μεταξύ ορισμένων επαγγελμάτων. Αυτό που φαίνεται να έχει επιφέρει η κρίση στην περίπτωση της Ελλάδας είναι μια πιθανή αποσταθεροποίηση των προοπτικών και ρόλων σταδιοδρομίας (Ψημμένος,2017,:6)

Η οικιακή εργασία καθώς και άλλες μορφές επαγγέλματος χαμηλού κύρους, όπως η πορνεία, χαρακτηρίζονται ως εργασίες αδιέξοδου. Οι μελετητές τονίζουν την σημασία των αντικειμενικών παραγόντων, όπως είναι οι περιοριστικές πολιτικές μετανάστευσης καθώς και οι συνθήκες της αγοράς εργασίας, που ωθούν τις γυναίκες σε αυτές τις μορφές εργασίας. Όπως και άλλες μορφές άτυπης απασχόλησης, έτσι και η οικιακή εργασία τείνει να αυξήσει τον εθνικό διαχωρισμό, ενώ παγιδεύει τις γυναίκες σε επαγγέλματα που επηρεάζουν τις προσδοκίες τους για ζωή και μειώνουν τις ευκαιρίες τους ώστε να βελτιώσουν την ζωή τους.

Στην Ελλάδα, η έρευνα σχετικά με την οικιακή εργασία «Unveiling Domestic Work in Times of Crisis», αποκαλύπτει ότι η κατανόηση της σταδιοδρομίας μεταξύ των οικιακών εργαζομένων σχετίζεται με ορισμένες παραμέτρους αντικειμενικού χαρακτήρα, όπως είναι το σταθερό εισόδημα ή δυνατότητα διαμονής. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες πτυχές της οικιακής εργασίας που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη εμμόνη των μεταναστριών εργαζομένων να απασχολούνται στην οικιακή εργασία. Αυτές αφορούν α) τις πολιτισμικές πτυχές των εργασιακών σχέσεων, β) τις μορφές διαστρωμάτωσης και τα στερεότυπα, γ) τη περιθωριοποίηση της ευημερίας, δ) το κοινοτικό πλαίσιο, ε) τις εργασιακές σχέσεις, τις αντιλήψεις για την εργασία και τον εαυτό τους καθώς και τις νέες προσδοκίες κινητικότητας που προκύπτουν από την εργασία. Σε γενικές γραμμές συμπεραίνουμε ότι οι εργαζόμενοι καταλήγουν σε επιλογές σταδιοδρομίας μέσω μιας διαδικασίας που επικεντρώνεται

στις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις και στην κατανόηση της οικονομικής τους κατάστασης (Ψημμένος,2017,:9)

1.2 Η άνοδος των μεταναστευτικών θέσεων εργασίας

Ορισμένες θέσεις εργασίας στην Ελλάδα σήμερα προορίζονται κυρίως για μετανάστες. Με μια πρώτη ματιά, ορισμένες θέσεις εργασίας μπορούν εύκολα να αναγνωριστούν σήμερα ως λεγόμενο μεταναστευτικό έργο, διότι, η πλειονότητα των εργαζομένων (αν όχι όλοι) που αποτελούν το εργατικό δυναμικό σε αυτές τις οικονομικές δραστηριότητες είναι μετανάστες. Οι άνδρες μετανάστες επικεντρώνονται κυρίως στην επισκευή σπιτιών, στην αγροτική εργασία, και σε κάθε είδους ανειδίκευτη εργασία. Ωστόσο, υπάρχουν και άλλα τμήματα εργασιών και υποδιαρέσεις αυτών των θέσεων εργασίας, ανάλογα με το καθεστώς μετανάστευσης, την εθνικότητα και την ηλικία ή τον αριθμό των ετών που εργάστηκαν στη χώρα. Οι Πόντιοι Έλληνες από την πρώην ΕΣΣΔ, οι Πολωνοί, οι Ρουμάνοι, οι Βούλγαροι και οι Αλβανοί απασχολούνται συνήθως στην επισκευή και την κατασκευή σπιτιών, εργάζονται ως βοηθοί, εκτελούν βαριά χειρωνακτικά καθήκοντα κάτω από την επίβλεψη των Ελλήνων εργοδοτών τους. Από την άλλη πλευρά, οι Πακιστανοί και οι Ινδοί απασχολούνται συνήθως στην καλλιέργεια και χωρίζονται σε χωριστές ομάδες εργασίας με βάση τις δεξιότητες που διαθέτουν.

Οι γυναίκες μετανάστριες, από την άλλη πλευρά, απασχολούνται συνήθως στις βιομηχανίες αναψυχής και σεξουαλικής εκμετάλλευσης, ως καθαρίστριες και σε διάφορες οικιακές υπηρεσίες. Επίσης οι γυναίκες αποτελούν το σημαντικότερο εργατικό δυναμικό στις υπηρεσίες που σχετίζονται με την τουριστική βιομηχανία, όπως πλύσιμο πιάτων, σιδέρωμα, πλυντήριο ρούχων και σερβίρισμα. Στο παρελθόν, τα περισσότερα από αυτά τα καθήκοντα προορίζονταν σχεδόν αποκλειστικά για τις εγχώριες Ελληνίδες γυναίκες, που ήταν εσωτερικές μετανάστριες, ή νεαρά κορίτσια.

Όσον αφορά τη σχέση μεταξύ εγχώριας εργασίας και εθνοτικής καταγωγής, η έρευνα έχει δείξει ότι η απασχόληση και οι κατανομές των καθηκόντων μεταξύ των μεταναστριών γυναικών είναι αρκετά διαφορετικές. Οι γυναίκες που προέρχονται από τη Ουκρανία, την Ρωσία, την Αιθιοπία, τη Γεωργία και τις Φιλιππίνες, στην Ελλάδα συνήθως απασχολούνται ως εσωτερικές οικιακές εργάτριες, ενώ οι μετανάστριες γυναίκες που κατάγονται από την Αλβανία, Ρουμανία και την Πολωνία συνήθως απασχολούνται ως εξωτερικές οικιακές εργάτριες. Η κατάσταση της μετανάστευσης, η ηλικία και άλλοι κοινωνικοί καθοριστικοί παράγοντες διακρίνουν

και διαχωρίζουν τα καθήκοντα των οικιακών εργαζομένων και τις συνθήκες απασχόλησης, περιπλέκοντας περαιτέρω την κοινωνική θέση των γυναικών στην αγορά εργασίας. Οι νεώτερες γυναίκες που έρχονται στην Ελλάδα χωρίς χαρτιά, καθώς και όσες έχουν λιγότερα χρόνια διαμονής στη χώρα, βρίσκονται συνήθως στο κατώτατο σημείο της επαγγελματικής σκάλας, εκτελώντας τα πιο κουραστικά καθήκοντα. Επομένως, η οικιακή υπηρεσία έχει μετατραπεί σε πολυπαραγοντική μορφή εργασίας. Οι εγχώριοι εργαζόμενοι διακρίνονται όχι μόνο σε εθνικό επίπεδο αλλά και με βάση το είδος της δουλειάς τους, τους όρους απασχόλησής τους και το κοινωνικό καθεστώς που συνδέεται με τη δουλειά τους.

Ο μετανάστης οικιακός εργαζόμενος γεννήθηκε και άνθισε σε μια περίοδο σημαντικών αλλαγών στην οργανωτική και κοινωνική σύνθεση της εργασίας και της απασχόλησης στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Οι αφίξεις που πραγματοποιηθήκαν μεταξύ του 1970 και του 1990, αποτέλεσαν ένα σημαντικό μέρος των εργατικών δυνάμεων πολλών χωρών ενώ οι περισσότεροι μετανάστες βρήκαν εργασία στον τομέα των υπηρεσιών. Όσον αφορά τις γυναίκες μετανάστριες αντιμετώπισαν, μια στενή αγορά εργασίας και οι περισσότερες από αυτές έπρεπε να κερδίσουν τη ζωή τους με το να εργάζονται είτε στη βιομηχανία αναψυχής είτε στο σεξουαλικό εμπόριο ή στην οικιακή εξυπηρέτηση ως υπηρέτριες (Ψημμένος,2017, :58-63).

Στην πορεία της σταδιοδρομίας τους, οι γυναίκες μετανάστριες έχουν ταξιδέψει μέσα από κάθε είδους σωματικές, συναισθηματικές και εισοδηματικές μορφές εκμετάλλευσης. Στη δεκαετία του 1970, το ταξίδι τους διαμορφώθηκε από ένα κρατικό σύστημα εργασίας που διαχώρισε τις εργαζόμενες από τις οικογένειές τους, τους χορήγησε περιορισμένα δικαιώματα ιθαγένειας και περιόρισε τις προοπτικές τους να αποκτήσουν καθεστώς μόνιμου κατοίκου στη χώρα. Στη δεκαετία του 1990, όμως, όσον αφορά τη ρύθμιση και τον έλεγχο του τομέα των εγχώριων υπηρεσιών έγιναν περισσότερο αρμοδιότητα του ιδιωτικού εργοδότη και όχι του κράτους. Τα εμπόδια που αντιμετώπισαν στην προσπάθειά τους να κερδίσουν ένα βιοτικό εισόδημα στην Ελλάδα τις έφερε σε θέσεις εργασίας που τις οδήγησαν στο να γίνουν πολύ πιο εξαρτημένες από τους εργοδότες τους. Η υποταγή και η εκτίμηση ήταν η τιμή που έπρεπε να πληρώσουν για να βρουν δουλειά. Η αναβίωση του συστήματος *padrone* κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου έκανε τα πράγματα χειρότερα.

Οι εργοδότες έλεγχαν τις θέσεις εργασίας και έτσι για τους μετανάστες και ειδικά για ορισμένες εθνοτικές ομάδες και για τις γυναίκες δεν υπήρχε ελεύθερη αγορά εργασίας και καμία προοπτική κινητικότητας στο χώρο εργασίας. Θα περίμενε κανείς ότι οι οικιακές εργάτριες, για παράδειγμα, θα επιδίωκαν με το πέρασμα του χρόνου να μεγιστοποιήσουν την ικανότητά τους να προχωρήσουν σε άλλους τύπους εργασίας, τόσο καθώς γιατί συσσωρεύουν υλικούς και κοινωνικούς πόρους, όσο και γιατί ενσωματώνονται όλο και περισσότερο στην κοινωνία υποδοχής τους. Στην πραγματικότητα όμως, φαίνεται ότι συνέβη το αντίθετο: όσο περισσότερο οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες εξοικειώνονταν με την υποταγή τους και την απώλεια ελέγχου της προσωπικής τους ζωής, τόσο λιγότερο πιθανό ήταν να εγκαταλείψουν την οικιακή υπηρεσία για άλλους τύπους απασχόλησης.

Μετά από 25 χρόνια εγχώριας υπηρεσίας, οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες όχι μόνο εξοικειώθηκαν με τις δουλειές τους και τις σχετικές με αυτές συνθήκες, αλλά ανέπτυξαν επίσης νέες αξίες και προσωπικές φιλοδοξίες που καθιστούσαν την αλλαγή σταδιοδρομίας ανεπιθύμητη, αν όχι σχεδόν αδύνατη. Επομένως, διαπιστώνουμε ότι όσο περισσότερο οι εργάτριες εσωτερικεύαν την υποταγή και την απώλεια ελέγχου στην προσωπική τους ζωή, τόσο λιγότερες πιθανότητες υπήρχαν να αλλάξουν δουλειά και να αφήσουν την οικιακή εργασία, ταυτίζοντας την ύπαρξη τους και την κοινωνική τους θέση με την εργασία τους ως υπηρέτριες σε βάρος της ελευθερίας τους της σχέσης τους με τα δίκτυα (Ψημμένος,2017,:64-66).

1.3 Από την «εγκατάσταση» στην «ένταξη»: Ανεπίσημες πρακτικές και κοινωνικές παροχές για γυναίκες μετανάστριες στην Αθήνα

Στην ενότητα αυτή θα ασχοληθούμε με την γυναικεία μετανάστευση στην Ελλάδα και ειδικά στην Αθήνα όπου το μεταναστευτικό φαινόμενο λαμβάνει όλο και πιο σύνθετες μορφές, διαδραματίζοντας ολοένα και πιο κεντρικό ρόλο στην αστική ζωή και καθημερινότητα. Για την συγκεκριμένη ανάλυση θα χρησιμοποιήσουμε τη μελέτη των συγγραφών Μαρία Στρατηγική και Ντίνα Βαϊού «Από την «εγκατάσταση» στην «ένταξη»: Ανεπίσημες πρακτικές και κοινωνικές παροχές για γυναίκες μετανάστριες στην Αθήνα», η οποία επικεντρώνεται σε μετανάστριες γυναίκες οι οποίες κατά κύριο λόγο εργάζονται ως οικιακές εργάτριες. Αυτή η μελέτη θα μας βοηθήσει στη συνέχεια στην εμπειρική μας ανάλυση να κατανοήσουμε και να παρουσιάσουμε

λεπτομερώς τους τρόπους με τους οποίους οι μετανάστριες στην Αθήνα κατασκευάζουν τοπικές, διεθνείς και φαντασιακές κοινότητες, αναζητώντας τόπο εγκατάστασης και τρόπους ένταξης, ενώ επίσης αυτή η ερευνά αποσκοπεί να αποτελέσει κομμάτι ενός ευρωπαϊκού πλαισίου συζήτησης για τη «νέα μετανάστευση» και την αυτοδύναμη γυναικεία μετανάστευση (Στρατηγάκη, Βαΐου, 2008, :65-66).

Η μελέτη εστιάζει σε δυο περιπτώσεις γυναικείων μεταναστευτικών διαδρομών. Ανεπίσημες πρακτικές αυτού που ονομάζουμε εγκατάσταση (settlement) οδηγούν σε μια εν δυνάμει καθημερινότητα και απεικονίζονται, μεταξύ άλλων, από τις προσπάθειες ανεύρεσης σπιτιού και εργασίας, εξοικείωσης με την πόλη και την γειτονιά, δημιουργίας δικτύων υποστήριξης. Και από μια πιο επίσημη διαδικασία, αυτό που ονομάζουμε ένταξη (integration), περιλαμβάνει την επικοινωνία και τη συνδιαλλαγή με τοπικούς φορείς, πιο συγκεκριμένα παροχές παιδικής φροντίδας και υγείας, σε αυτές τις περιπτώσεις, η γυναίκα μετανάστρια μπορεί να διαθέτει ή όχι κατοικία και άδεια εργασίας (Στρατηγάκη, Βαΐου, 2008, :66).

Στην ευρωπαϊκή βιβλιογραφία για τη μετανάστευση, μπορούμε να εντοπίσουμε δυο βασικούς άξονες που μας παρουσιάζουν τον τρόπο με τον οποίο απεικονίζονται οι μετανάστες και πιο συγκεκριμένα οι μετανάστριες. Ο πρώτος προσεγγίζει τους μετανάστες σε σχέση με την ένταξη τους σε κοινότητες ή εθνοτικές ομάδες, οι οποίες φέρουν και μεταδίδουν μια συγκεκριμένη κουλτούρα. Παράλληλα η έμφαση στις εθνοτικές ομάδες τείνει να υπογραμμίσει τον ρόλο των ανδρών ως πρωτοπόρων και να υποτιμήσει τη δυναμική συνεισφορά των γυναικών στη μεταναστευτική διαδικασία. Οι επιλογές και οι μετακινήσεις συνδέονται με τους άντρες και τον ανδρισμό, ενώ η γυναίκες και η θηλυκότητα συνδέονται με το σπίτι και το αίσθημα του ανήκειν. Η δεύτερη κυρίαρχη τάση στην έρευνα πάνω σε θέματα μετανάστευσης προκύπτει σαν μια κριτική σε τέτοιου τύπου κοινότητες. Οι μετανάστες φαίνεται να συνοψίζουν της έννοιες της διασποράς και της υβριδικότητας, σαν ένας τρόπος αντίστασης στις οριοθετημένες κοινωνίες (Στρατηγάκη, Βαΐου, 2008, :67).

Όπως έχει καταγραφεί, τα πρόσφατα κύματα μετανάστευσης στην Ευρώπη περιλαμβάνουν μεγάλο αριθμό γυναικών που μεταναστεύουν μόνες τους χωρίς οικογένεια ή σύζυγο, και διατηρούν χαλαρούς θεσμούς με τις εθνοτικές κοινότητες «εδώ» αλλά και «εκεί». Η πρόσβαση τους στις κοινωνικές υπηρεσίες συνδέεται με το ατομικό, κοινωνικό και οικονομικό τους καθεστώς, με την πολιτισμική ή

θηρσκευτική αντίληψη τους για τις διάφορες κοινωνικές υπηρεσίες, με τους δεσμούς τους με την πατρίδα τους και με τις προσωπικές τους προσδοκίες σε σχέση με την κοινωνική ένταξη. Μέσα σε αυτό το πλαίσιο, η τάση για αναδόμηση της παροχής πρόνοιας προς πιο ευέλικτες κοινωνικές υπηρεσίες μπορεί να προσφέρει ευκαιρίες για βελτίωση της πρόσβασης στις κοινωνικές υπηρεσίες και της χρήσης τους (Στρατηγάκη, Βαϊου,2008,,:68).

Η μελέτη επικεντρώνεται στις μετανάστριες οικιακές εργάτριες από την Αλβανία οι οποίες αποτελούν και τη δική μας ερευνητική ομάδα στη συγκεκριμένη εργασία. Σύμφωνα με την μελέτη η μεταναστευτική αυτή ομάδα δεν ανταποκρίνεται εύκολα σε κανένα από τα κύρια μοντέλα μετανάστευσης (επανένωση της οικογένειας και ανεξάρτητοι εργάτες). Για τις γυναίκες από την Αλβανία δυο πράγματα έχουν σημασία σε αυτό το σημείο: α) κατά κανόνα, μεταναστεύουν μαζί με τις οικογένειες τους και όχι για λόγους επανένωσης της οικογένειας, β) βρίσκουν και χειρίζονται την εργασία τους ανεξάρτητα, αλλά η εργασία με εισόδημα δεν σημαίνει αποκλειστικά ότι αποκτούν τα δικαιώματα του εργαζομένου, αντιθέτως συχνά δουλεύουν ανεπίσημα στο σπίτι του εργοδότη όποτε δυσκολεύονται να τον πείσουν για μια νόμιμη συμφωνία και κοινωνική ασφάλιση. Πιο συγκεκριμένα η εμφάνιση των οικιακών εργατριών στην αγορά εργασίας επηρεάζει τους ρόλους των δυο φύλων της οικογένειας των μεταναστών, μιας και οι γυναίκες γίνονται ενεργοί παράγοντες στη διαδικασία της κοινωνικής ένταξης. Ταυτόχρονα η μετ' αποδοχών εργασία των μεταναστριών επηρεάζει τους ρόλους των δύο φύλων και στις ντόπιες οικογένειες, όπως και στον οργανισμό κοινωνικών παροχών ειδικά στον τομέα της φροντίδας, για παράδειγμα η δυσκολία της φροντίδας των παιδιών και των ηλικιωμένων, ή η ισορροπία μεταξύ ενός εργαζομένου ζευγαριού, αλλάζουν σημαντικά λόγω της μεγάλης προσφοράς των μεταναστριών (Στρατηγάκη, Βαϊου,2008,,:68-69).

Η μελέτη των Στρατηγάκη και Βαϊου αναφέρει ότι, στην Αθήνα η πλειοψηφία των γυναικών από την Αλβανία εργάζονται ως οικιακές εργάτριες, και σε ένα μικρότερο ποσοστό στον τομέα της φροντίδας, ενώ οι άντρες από την Αλβανία απασχολούνται κυρίως στην κατασκευή, συνήθως σε πιο επισφαλείς συνθήκες και συχνά με διαλλείματα ανεργίας. Το γεγονός αυτό αποτελεί τη πηγή της κρίσης στα περισσότερα νοικοκυριά, μιας και ο σύζυγος δεν μπορεί να αντιμετωπίσει το γεγονός ότι χάνει την εξουσία. Επιπλέον, η μελέτη εστιάζει σε δυο οπτικές του ταξιδιού στην Αθήνα, στις «ανεπίσημες» πρακτικές εύρεσης σπιτιού και εργασίας, διαμορφώνοντας δίκτυα βοήθειας (εγκατάσταση) και στις «επίσημες» διαδικασίες επαφής και

πρόσβασης σε φορείς υγείας και φροντίδας των παιδιών (ένταξη). Τα όρια μεταξύ επισήμων και ανεπίσημων πρακτικών δεν είναι αυστηρά, αλλά χρησιμοποιούνται εδώ σαν αναφορά στην ύπαρξη ή την απουσία πολιτικών και παροχών του κράτους οι οποίες επηρεάζουν την καθημερινή ζωή των μεταναστριών γυναικών. Όπως καταδεικνύει η έρευνα οι επίσημες παροχές επιτυγχάνονται με διαμεσολάβηση ανεπίσημων πρακτικών, ενώ τα ανεπίσημα σχήματα εργασίας επισημοποιούνται λίγο πολύ ως αποτέλεσμα των απαιτήσεων των διαφόρων σταδίων των διαδικασιών νομιμοποίησης (Στρατηγική, Βάϊου,2008,:69).

Η μελέτη υπογραμμίζει τη σημασία της εξέτασης τόσο των επίσημων όσο και των ανεπίσημων διαδικασιών που καθορίζουν τις συνθήκες εγκατάστασης και ένταξης η σχετική σημασία της κάθε πλευράς διαφέρει στον χρόνο και ανάλογα με τη φάση της διαδικασίας της μετανάστευσης. Ωστόσο, οι ανεπίσημες διαδικασίες έχουν κεντρικό ρόλο στην Ελλάδα, ως ένα σύνολο μηχανισμών κοινωνικής ένταξης, οι οποίοι δεν αφορούν αποκλειστικά στους μετανάστες, επηρεάζουν και τους γηγενείς εξίσου και μπορούν να βρεθούν στη βάση της σύστασης της αστικής εμπειρίας και της καθημερινότητας στην πόλη. Σε αυτό το πλαίσιο, οι εμπειρίες των μεταναστριών στην προσπάθεια τους να ανταποκριθούν στις υλικές, κοινωνικές και συμβολικές πτυχές της «εδώ» καθημερινότητας, είναι κομμάτι της αστικής ιστορίας της Αθήνας και όχι ζήτημα διαμόρφωσης εθνοτικών ομάδων στην πόλη. Μέσα από σύνθετες ανεπίσημες πρακτικές, και με την υπέρβαση των ορίων τέτοιων διακρίσεων, οι Αλβανίδες μετανάστριες, ως ενεργά κοινωνικά υποκείμενα, κατορθώνουν, συχνά με αντιφατικούς τρόπους, να φτιάξουν μια εστία μέσα σε ένα αφιλόξενο περιβάλλον, για τις ίδιες και τις οικογένειες τους. Μέσα σε αυτήν την διαδικασία μπορούμε να αναγνωρίσουμε περιστάσεις προσκολλήσεις στους κανόνες, τις συνήθειες και παραδόσεις της δικής τους κοινότητας. Ωστόσο στη χώρα υποδοχής οι Αλβανίδες πρέπει να βγουν έξω για δουλειά και να φέρουν στο σπίτι ένα εισόδημα, το οποίο συχνά είναι πιο τακτικό από αυτό των ανδρών. Αυτό από μόνο του είναι μια νέα πηγή ισχύος εντός του νοικοκυριού τους και μια βάση από την οποία μπορούν να διαπραγματευτούν τις ατομικές τους ταυτότητες και τις έμφυλες σχέσεις. Έμφυλες σχέσεις και ταυτότητες διαμορφώνονται επίσης εντός της, σχέσης εργοδότη - εργαζομένου, στην οποία συγκροτούνται συμπεριφορές και συνήθειες που μπορεί να προσαρμόζονται και να τηρούν τις κατεστημένες αντιλήψεις και πρακτικές. Η μελέτη καταδεικνύει ότι οι μετανάστριες δεν μπορούν να ταυτιστούν ούτε με κοινότητες που μοιράζονται κάποια εθνοτική κουλτούρα, αλλά ούτε και με την κινητικότητα από

επιλογή της εύπορης διασποράς, αυτές οι γυναίκες αγωνίζονται εντός των ορίων των πολλαπλών τους προσδιορισμών (τάξης, φύλου, εθνότητας, ηλικίας) να εγκατασταθούν για μεγαλύτερες ή μικρότερες χρονικές περιόδους σε «άλλους» τόπους, να δημιουργήσουν μια ζωή πιο κοντινή στις μεταβαλλόμενες προσδοκίες τους και να διαπραγματευτούν λιγότερο ή περισσότερο συνειδητά, μετασχηματισμένες υποκειμενικότητες (Στρατηγική, Βαΐου, 2008, :79-8

1.4 Μητέρες μετανάστριες και καθημερινές πρακτικές σε βρεφονηπιακούς σταθμούς και νηπιαγωγεία ως στρατηγική κοινωνικής ένταξης

Η πρόσβαση σε βρεφονηπιακούς σταθμούς και σε νηπιαγωγεία για τα παιδιά των μεταναστριών οικιακών εργατριών αποτελεί ένα δρόμο προς την κοινωνική ένταξη: α) αποτελεί βασική προϋπόθεση για την ένταξη τους στην αγορά εργασίας, επίσης η πρόσβαση των παιδιών τους σε βρεφονηπιακούς σταθμούς και νηπιαγωγεία και οι συνθήκες υπό τις οποίες αυτό είναι δυνατό να συμβεί καθορίζει σε μεγάλο βαθμό τις προοπτικές των μητέρων να βρουν δουλειά, β) διαμορφώνει τις προοπτικές τους για μακροπρόθεσμη εγκατάσταση η οποία εξαρτάται από την απόδοση των παιδιών τους στο σχολείο. Η συγκεκριμένη μελέτη των Στρατηγάκη και Βαΐου «Migrant mothers everyday practices in nurseries and kindergartens as a strategy for social intergration», ασχολείται με επίσημες και ανεπίσημες πρακτικές που σχετίζονται με την πρόσβαση των παιδιών των μεταναστριών στους παιδικούς σταθμούς και σχολεία, καθώς και με τις αντιδράσεις των μεταναστριών μητέρων απέναντι σε ξενοφοβικές συμπεριφορές των εκπαιδευτικών αλλά και των άλλων παιδιών. Οι μετανάστριες εργαζόμενες μητέρες φαίνεται να είναι αποφασισμένες να αγωνιστούν για την πρόσβαση των παιδιών τους σε παιδικούς σταθμούς και σχολεία. Η ισχυρή τους δέσμευση για την επίτευξη της βέλτιστης παιδικής μέριμνας των παιδιών τους αφενός αντανακλά τους παραδοσιακούς ρόλους των φύλων και αφετέρου συμβάλλει στην ενίσχυση των ρόλων τους στο σπίτι έναντι των συζύγων τους (Στρατηγάκη, Βαΐου, 2007, :139).

Είναι ευρέως τεκμηριωμένο ότι η ταχεία αύξηση της συμμετοχής των γυναικών στην αγορά εργασίας στην Ελλάδα διευκολύνθηκε σε μεγάλο βαθμό όχι μόνο από την εκτεταμένη απλήρωτη "εργασία" των γιαγιάδων αλλά και από την ύπαρξη ενός καλά ανεπτυγμένου δικτύου δημόσιων και ιδιωτικών παιδικών σταθμών και νηπιαγωγείων. Ωστόσο, για τις γυναίκες μετανάστριες, οι δημόσιοι παιδικοί σταθμοί και νηπιαγωγεία αποτελούν μάλλον τα μόνα διαθέσιμα μέσα για την

εξασφάλιση της φροντίδας των παιδιών τους, η οποία αποτελεί προϋπόθεση για την ένταξή τους στην αγορά εργασίας. Οι γυναίκες που μεταναστεύουν στην Ελλάδα με τα παιδιά τους, χρειάζονται δουλειά και επομένως να βρουν ένα τρόπο φροντίδας των παιδιών τους, μόλις φτάσουν. Η έγκαιρη εξοικείωση των παιδιών των μεταναστριών με το ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα μέσω της εγγραφής τους σε παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία έχει μακροπρόθεσμα ευνοϊκά αποτελέσματα για την κοινωνικοποίηση και ενσωμάτωση αυτών των παιδιών στη "νέα" χώρα (Στρατηγάκη, Βαΐου, 2007,:140). Η ένταξη των παιδιών των μεταναστριών στο εκπαιδευτικό σύστημα της χώρας υποδοχής έχει αναλυθεί ευρέως στο πλαίσιο της πρόσφατης αυξανόμενης ανάπτυξης της κοινωνικής έρευνας για τη μετανάστευση στην Ευρώπη και στην Ελλάδα. Πρώτον, το «κράτος πρόνοιας», προσεγγίζει την προσχολική εκπαίδευση ως δημόσια κοινωνική υπηρεσία επίσης διαθέσιμη και σε οικογένειες μεταναστών. Το επίκεντρο είναι η διάκριση και ο τρόπος με τον οποίο καλλιεργείται από τη λειτουργία του εκπαιδευτικού συστήματος. Συζητείται ο ρόλος των εκπαιδευτικών και των δημοσίων υπαλλήλων και οι επιπτώσεις της συμπεριφοράς τους στις οικογένειες των μεταναστριών και στα παιδιά που αναζητούν κοινωνική ένταξη και πλήρη άσκηση των κοινωνικών δικαιωμάτων τους. Η δεύτερη προσέγγιση της «πολυπολιτισμικής εκπαίδευσης», επικεντρώνεται στην ενσωμάτωση των παιδιών σε ένα ξένο σχολικό περιβάλλον, συζητώντας τα προβλήματα προσαρμογής τόσο στις παιδαγωγικές όσο και στις κοινωνικές πτυχές της σχολικής τους ζωής. Αυτή είναι η κυρίαρχη προσέγγιση στην Ελλάδα, όπου η πλειοψηφία των ερευνών εξετάζει τις μεθόδους διδασκαλίας και τις στάσεις των εκπαιδευτικών ώστε να αναπτυχθούν τρόποι διευκόλυνσης της ενσωμάτωσης των παιδιών των μεταναστριών στο ελληνικό σχολικό σύστημα. Υπάρχει μια τρίτη προσέγγιση που επικεντρώνεται στον ρόλο της παιδείας και της δημόσιας φροντίδας των παιδιών στη διαμόρφωση της καθημερινής ζωής των παιδιών των μεταναστριών και των εργασιακών προτύπων καθώς και των σχέσεων μεταξύ των δύο φύλων στην οικογένεια, την εθνοτική κοινότητα και την χώρα υποδοχής. Εξετάζουμε τις αλλαγές που συμβαίνουν στην καθημερινή ζωή των γυναικών και πώς αυτές οι αλλαγές επηρεάζουν τις σχέσεις τους με τους συζύγους τους. Από την άποψη αυτή, ο ρόλος της φροντίδας των παιδιών για τις μετανάστριες φαίνεται να είναι πιο σημαντικός από ότι για τις ντόπιες γυναίκες: η φροντίδα των παιδιών είναι προφανώς ένα βαρύτερο φορτίο για τις μητέρες μετανάστριες από ό, τι για τις ντόπιες μητέρες. Μπορεί, ωστόσο, να έχει ως αποτέλεσμα την ουσιαστική αναβάθμιση της κοινωνικής ένταξής τους όταν και αν οι ευθύνες της παιδικής

φροντίδας γίνουν το κίνητρο για να επιδιώξουν επίσημη προσκόλληση σε ένα σύστημα κοινωνικής προστασίας (Στρατηγάκη, Βαΐου,2007,,:141).

Το ερευνητικό υλικό για αυτή την μελέτη προέρχεται από δύο ερευνητικά προγράμματα με τίτλο «Φύλο και Μετανάστευση», του Παντείου Πανεπιστημίου και από το Εθνικό Μετσόβιο Πολυτεχνείο. Σκοπός είναι να επεξηγηθούν σημαντικές πτυχές των πρακτικών των μεταναστριών μητέρων σε σχέση με τη φροντίδα των παιδιών τους. Το επίκεντρο, είναι οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες με καταγωγή από την Αλβανία διότι αποτελούν την μεγαλύτερη ομάδα οικιακών εργατιών που πληρώνονται με ημερήσιο μισθό. Οι Αλβανοί μετανάστες είναι ο μεγαλύτερος μεταναστευτικός πληθυσμός στην Ελλάδα, πολλοί από τους οποίους ζούσαν στην Ελλάδα με τις οικογένειές τους για σχεδόν δύο δεκαετίες. Σε σύγκριση με άλλες ομάδες μεταναστών στην Ελλάδα, οι Αλβανοί είναι στόχος μεγαλύτερης εχθρότητας και πιο ανοικτής έκφρασης ξενοφοβικών και ρατσιστικών συμπεριφορών. Η μελέτη διαιρείται ευρέως σε δύο μέρη που αντιστοιχούν σε δύο διακριτές φάσεις όσον αφορά τη διαδικασία σύγκρουσης μεταξύ των μεταναστριών μητέρων και του δημόσιου παιδικού και προσχολικού εκπαιδευτικού συστήματος. Το πρώτο μέρος επικεντρώνεται στις επίσημες και ανεπίσημες πρακτικές που συνδέονται με την πρόσβαση των παιδιών των αλβανών σε παιδικούς σταθμούς και νηπιαγωγεία. Η πρόσβαση απαιτεί την απόδειξη της κατάστασης απασχόλησης της μητέρας, αποδεικνυόμενη, στην περίπτωση των οικιακών βοηθών, από την απόδειξη ανεξάρτητης συνεισφοράς στο εθνικό σύστημα κοινωνικής ασφάλισης (ΙΚΑ). Αυτό αποτελεί σημαντικό πρόβλημα για τις περισσότερες οικιακές εργάτριες, δεδομένου ότι εργάζονται ανεπίσημα και έχουν στην καλύτερη περίπτωση μόνο τα κοινωνικά δικαιώματα που μπορούν να αποκτήσουν μέσω του συζύγου τους και, στη χειρότερη περίπτωση, δεν έχουν καθόλου δικαιώματα. Τέλος, το δεύτερο μέρος της μελέτης επικεντρώνεται στο πώς τα παιδιά προσαρμόζονται στους παιδικούς σταθμούς και στα νηπιαγωγεία ως μέρος της διαδικασίας κοινωνικοποίησης και ενδεχομένως μιας επιτυχούς ένταξης στο ελληνικό εκπαιδευτικό σύστημα (Στρατηγάκη, Βαΐου, 2007,,:142-143).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

ΘΕΩΡΗΤΙΚΕΣ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΕΙΣ ΤΗΣ ΟΙΚΙΑΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ

Η έμμισθη οικιακή εργασία των μεταναστριών στην Ελλάδα, φαίνεται να ορίζει σε μεγάλο βαθμό την κοινωνική παρουσία του γυναικείου μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού στην χώρα. Πρόκειται για μια ομάδα με συγκεκριμένα και ιδιαίτερα προβληματικά κοινωνικά χαρακτηριστικά, που σχετίζονται, σε μεγάλο βαθμό με την ένταξη των μεταναστριών στην υπηρετική εργασία. Ωστόσο, η παραμονή των μεταναστριών στην οικιακή εργασία φέρνει στο προσκήνιο τη συζήτηση περί κοινωνικής κινητικότητας του μεταναστευτικού εργατικού δυναμικού. Μέσα από εκμεταλλευτικές συνθήκες εργασίας, αλλά και τις προερχόμενες από αυτές αντιλήψεις και αξίες, διαμορφώνεται ένα εργατικό δυναμικό που ταυτίζεται με τις απαιτήσεις της υπηρετικής εργασίας. Πρόκειται δηλαδή για την ανάδειξη των διαδικασιών αναπαραγωγής τόσο της εργασίας όσο και του ίδιου του εργατικού δυναμικού (Ψημμένος,2013,:155-156).

Στο παρόν κεφάλαιο θα παρουσιάσουμε τις σημαντικότερες έρευνες στο ζήτημα αυτό με άξονα τη συμβολή τους στις βασικές θεωρητικές προσεγγίσεις της Κοινωνιολογίας. Αρχικά, θα αναφερθούμε στις μελέτες που δίνουν έμφαση στο ζήτημα της κοινωνικής συναίνεσης (consensus), δηλαδή στον τρόπο με τον οποίο η εργασία συμβάλλει στη συνοχή και την ομαλή λειτουργία της κοινωνίας, αλλά και στη δημιουργία συνθηκών ανομίας (anomie). Σύμφωνα με την παραπάνω θεωρία, ιδιαίτερη σημασία έχει η πεποίθηση πως η ενσωμάτωση των εργαζομένων στα κυρίαρχα πολιτισμικά πρότυπα οδηγεί στην κοινωνική τους ένταξη, αλλά και στην εξασφάλιση της κοινωνικής τους συνοχής. Δεύτερον, θα εξετάσουμε τις έρευνες που προσεγγίζουν την εργασία ως πεδίο σύγκρουσης (conflict) ανάμεσα σε ομάδες με αντικρουόμενα συμφέροντα, υπό καθεστώς άνισης κατανομής εξουσίας, με συνέπεια την αποξένωση (alienation) του εργατικού δυναμικού (Ψημμένος,2013,:156).

2.1 Θεωρητικό πλαίσιο ανάλυσης της οικιακής εργασίας

Παρατηρούμε, την ύπαρξη δύο διαφορετικών προσεγγίσεων κάτω από την ομπρέλα των οποίων θα μπορούσα να τοποθετηθούν οι αναλύσεις κυρίως των τελευταίων 15ετιών (1997-2012) αυτές είναι οι μελέτες που δίνουν έμφαση στην κοινωνική συναίνεση, και οι αναλύσεις που τονίζουν τη σημασία της κοινωνικής σύγκρουσης. Από την εποχή του E. Durkheim και της μελέτης του για την αυτοκτονία, οι θεωρίες

κοινωνικής συναίνεσης προσπαθούν να λύσουν το γρίφο της κοινωνικής ευταξίας (social order). Ενώ στην αντίπερα όχθη βρίσκονται οι αναλύσεις τόσο των μαρξιστών όσο και των βεμπεριανών αναλυτών, που εξετάζουν την διαμόρφωση των κοινωνικών φαινομένων μέσα από τη σύγκρουση κοινωνικών ομάδων με διαφορετικά συμφέροντα, διαφορετικές αξίες και επιδιώξεις (Ψημμένος,2013,:157).

Οι θεωρίες **κοινωνικής συναίνεσης**, επηρεαζόμενες έντονα από τον λειτουργισμό και την Κοινωνιολογική σχολή του Σικάγου, προσεγγίζουν την εργασία υπό το πρίσμα δυο κεντρικών αξόνων. Πρώτον, σε μακροεπίπεδο, δίνεται έμφαση στη δυνατότητα της εργασίας να συμβάλλει στη συνοχή και ευταξία της κοινωνίας. Πρόκειται για μια προσέγγιση που έχει τις βάσεις της στην ανάλυση του Durkheim για τις κοινωνίες οργανικής αλληλεγγύης, αλλά και σε αυτή του Parsons σχετικά με την ομαλή λειτουργία του κοινωνικού συστήματος. Στην περίπτωση αυτή, ο καταμερισμός της εργασίας θεωρείται ικανός αλλά και οφείλει να προωθήσει έναν συνεκτικό κοινωνικό σύστημα που συγκροτείται μέσα από την αλληλεξάρτηση των διαφορετικών μερών ενός συνόλου (Ψημμένος,2013,:157-158).

Από την άλλη, σε μικροεπίπεδο η ανάλυση των λειτουργιστών αναχωρεί ως ένα βαθμό από τις παραπάνω αποκλειστικά δομικές προσεγγίσεις δίνοντας περισσότερη έμφαση στις αξίες του ατόμου όπως αυτές προκύπτουν μέσα από την επαφή με διάφορα κοινωνικά μορφώματα. Υποστηρίζεται δηλαδή, πως η ενσωμάτωση του εργαζόμενου στις αξίες και τους κανόνες της εργασίας συμβάλλει τόσο στην κοινωνική ένταξη του ατόμου όσο και στη διατήρηση της συστημικής συνοχής. Επομένως, οι έρευνες που εξετάζουν την μεταναστευτική οικιακή εργασία από τη σκοπιά της παραπάνω προσέγγισης παρουσιάζουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά, τα οποία συνδέονται με τους προαναφερθέντες θεωρητικούς άξονες. Σε μακροεπίπεδο εξετάζεται ο ρόλος της οικιακής εργασίας των μεταναστριών στην ανάπτυξη της οικονομίας, της αγοράς εργασίας και στην εμπέδωση της κοινωνικής συναίνεσης και συνοχής. Ενώ, σε μικροεπίπεδο, αναφορικά με τις ίδιες τις οικιακές εργάτριες υποστηρίζεται ότι η ένταξη στο επάγγελμα οδηγεί στην κοινωνική ενσωμάτωση τους μέσα τόσο από την υιοθέτηση κυρίαρχων αξιών και αντιλήψεων της κοινωνίας της χώρας υποδοχής (Ψημμένος,2013,:158-159).

Όσον αφορά, τις **θεωρίες σύγκρουσης** προσφέρουν μια διαφορετική προσέγγιση στο ζήτημα των επιπτώσεων της εργασίας. Σε ένα αρχικό στάδιο, η διαφοροποίηση έγκειται στον περισσότερο ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα των αναλύσεων, καθώς η εργασία εξετάζεται υπό το πρίσμα των συνεπειών της στους

ίδιους τους εργαζόμενους. Για τους εκπροσώπους των θεωριών σύγκρουσης, το πρόβλημα έγκειται στους τρόπους με τους οποίους η εργασία επηρεάζει τους εργάτες και τις εργάτριες τόσο σε επίπεδο συνθηκών ζωής όσο και σε επίπεδο αξιών και αντιλήψεων, εγκλωβίζοντας τους σε θύλακες εκμετάλλευσης και περιθωριοποίησης (Ψημμένος,2013,:159).

Οι απαρχές αυτής της προβληματικής εντάσσονται στο πλαίσιο της σύνθεσης των μαρξιστικών και των βεμπεριανών. Ο μαρξισμός δίνει ιδιαίτερη έμφαση στον εντοπισμό των διαστάσεων της εργασίας που στοιχειοθετούν την εκμετάλλευση του εργαζόμενου και τον έλεγχο του από την εργοδοσία. Από την άλλη πλευρά, η βεμπεριανή ανάλυση εξετάζει τα ζητήματα κύρους (status), κοινωνικής κλειστότητας (social closure) αλλά και τις πολιτισμικές εκφάνσεις της εργασίας. Σε ένα αρχικό επίπεδο οι συγκρουσιακές αναλύσεις της οικιακής εργασίας εξέτασαν την εκμετάλλευση των εργατριών όπως αυτή αποτυπωνόταν σε επίπεδο απασχόλησης. Για το λόγο αυτό, οι πρώτες ερευνητικές απόπειρες της δεκαετίας του 1990 επικεντρώθηκαν στις συμβολιακές διαστάσεις του επαγγέλματος, όπως σε μισθούς, ωράρια και συμβάσεις (Ψημμένος,2013,:160-161)

Στο σημείο αυτό θα αναλύσουμε τις τέσσερις κυρίαρχες θεωρητικές προσεγγίσεις που υπάρχουν για το θέμα της οικιακής εργασίας.

2.2 Α) Φιλελεύθερη/λειτουργιστική ανάλυση κινείται γύρω από δύο ουσιαστικούς άξονες σκέψης. Ο πρώτος αφορά την πολιτισμική πλευρά του καπιταλισμού και συνδέει την κατάργηση της δουλείας και ης υπηρετικής τάξης με την ανάπτυξη των δικαιωμάτων του ανθρώπου, της αυτοδιάθεσης και της κοινωνικής συνοχής και ομαλής λειτουργίας του κράτους ή με την επέκταση του ιμπεριαλισμού και του «εκπολιτισμού» χωρών του Τρίτου Κόσμου. Ο δεύτερος άξονας αφορά την επέκταση της αγοράς και του ελεύθερου εμπορίου συνεισφέροντας ουσιαστικά στη διάβρωση των παραδοσιακών συστημάτων εργασίας και της ταξικής στρωμάτωσης (Ψημμένος, 2013,σελ:21). Ο Coser (1973), μας υπενθυμίζει ότι η υπηρετικότητα και οι προσωπικές υπηρεσίες είναι αποτέλεσμα της μερικής ανάπτυξης του καπιταλισμού και της νεωτερικότητας στη σύγχρονη κοινωνία. Με την ανάπτυξη της οικονομίας και της νεωτερικής ηθικής στην εργασιακή οργάνωση και τον καταμερισμό της εργασίας όλο και θα λιγοστεύουν περιπτώσεις και μορφές εργασίας που εγκλωβίζουν τον άνθρωπο στην υπηρετικότητα και στις προσωπικές υπηρεσίες. Σύμφωνα λοιπόν με τη

λογική του Coser, η επέκταση της βιομηχανίας και της νεωτερικότητας θα κάνει «επαγγέλματα» όπως αυτό της οικιακής εργασίας να λιγοστεύουν και σιγά σιγά να εξαφανιστούν, εξαιτίας τόσο της χαμηλής ζήτησης απασχόλησης σε αυτά όσο και της ανάγκης εκσυγχρονισμού των προσωπικών υπηρεσιών από τους ίδιους τους εργοδότες (Ψημμένος,2013,:21-22). Στη συνέχεια της παραπάνω σκέψης έρχεται να προστεθεί η θέση περί ενδυνάμωσης και χειραφέτησης του δυναμικού που απασχολείται σε οικιακές ή άλλες υπηρεσίες (π.χ. πορνεία). Με βάση ένα τμήμα της υπόθεσης αυτής, καταλήγουμε στο ότι η ένταξη στην εργασία και ιδίως στη μισθωτή εργασία, δεν εργαλειοποιεί μόνο, τις γυναίκες και τους μετανάστες, στη δευτερογενή αγορά εργασίας, αλλά και τη σχέση των ατόμων με την οικονομία και την κοινωνία. Έτσι διαμορφώνονται οι πρώτες και βασικές συνθήκες εξόδου των ανθρώπων από παραδοσιακές μη αγοραίες μορφές εκμετάλλευσης, οι οποίες και στηρίζονται σε οικογενειακές, έμφυλες, συναισθηματικές ή άλλου είδους ψυχολογικές εξαρτήσεις. Συνέχεια αυτής της κριτικής συνιστά και η υπόθεση ότι με την ανάπτυξη της καπιταλιστικής οικονομίας συχνά αλλάζουν: i) η σύνθεση της υπηρετικής τάξης, ii) ο τύπος απασχόληση, iii) τα καθήκοντα και η φύση της εργασίας. Χαρακτηριστική είναι εδώ η άποψη των Katzman και Birch, σύμφωνα με τους οποίους η ανάπτυξη και οι οικονομικές κρίσεις τροφοδοτούν με διαφορετικό εργατικό δυναμικό τις προσωπικές υπηρεσίες, αλλάζουν την μορφή της απασχόλησης και σπρώχνουν αυτό το εργατικό δυναμικό σε άλλες πιο εξειδικευμένες και συλλογικά οργανωμένες εργασίες. Έτσι με αυτόν τον τρόπο εκμηδενίζονται πολλές μορφές υπηρετικότητας που είχαν αναπτυχθεί στο παρελθόν (Ψημμένος,2013,:23).

2.3 Β) Η μαρξιστική προσέγγιση αναφέρεται στον ρόλο της ανάπτυξης του καπιταλιστικού κεφαλαίου και του κοινωνικού καταμερισμού της εργασίας στην «ένταξη» του εργατικού δυναμικού στη βιομηχανία και σε συλλογικές μορφές εργασιακής οργάνωσης. Σύμφωνα με τις μελέτες των Castles και Kosac, οι οποίοι θεωρούν ότι οι περιπτώσεις της προσωρινής απασχόλησης και των προσωπικών υπηρεσιών σε Ευρώπη και Αμερική, σταδιακά θα απορροφηθούν από το βιομηχανικό πρότυπο εργασίας. Βασικό στοιχείο της παραπάνω σκέψης υπήρξε η ριζοσπαστική υπόθεση ότι η ανάπτυξη του καπιταλισμού και της μισθωτής εργασίας και τον τρόπο με τον οποίον αυτή απελευθερώνει από παραδοσιακά δεσμά που απομόνωναν και ατομικοποιούσαν την εκμετάλλευση. Προχωρώντας παρακάτω, παρατηρούμε ότι οι ριζοσπαστικές προσεγγίσεις διακρίνονται από δυο βασικές κατηγορίες. Η πρώτη

κατηγορία αναφέρεται στον τεχνικό καταμερισμό της εργασίας και στην κοινωνική κινητικότητα της ανάπτυξης των προσωπικών υπηρεσιών. Σχετικά με τον τεχνικό καταμερισμό εργασίας, η υπόθεση είναι ότι η ανάπτυξη διαφόρων υπηρεσιών καθαριότητας και φροντίδας στον καπιταλισμό ακολούθησε μια πορεία εξέλιξης της αγοράς εργασίας και των σύγχρονων απαιτήσεων της βιομηχανίας (Ψημμένος, 2013,:24-25). Ο εργαζόμενος πληθυσμός, με την τμηματοποίηση και την εξειδίκευση της εργασίας του, άρχισε να χάνει τόσο και τις γνώσεις όσο και τον διαθέσιμο χρόνο που είχε για την αυτοεξυπηρέτηση βασικών αναγκών. Όσον αφορά την κοινωνική κινητικότητα, επικρατεί η άποψη ότι η ανάπτυξη των έμμισθων προσωπικών υπηρεσιών αποτελεί το αποτέλεσμα της μετακίνησης των δεικτών ή των παραμέτρων κύρους. Οι αλλαγές που προέκυψαν λόγω της διαφοροποίησης των εργαζομένων βάσει τα εκπαιδευτικά τους προσόντα αλλά και των δυνατοτήτων απελευθέρωσης μέρους του γυναικείου πληθυσμού από οικοκυρικά καθήκοντα έσπρωξαν του ίδιους του εργαζόμενους να αναζητήσουν ένα νέο εργατικό δυναμικό που θα επιτελέσει τις οικιακές εργασίες (Βαϊού,Στρατηγάκη,2009,Βασιλικού,2007,Χατζαρούλα,2012, Ψημμένος,2013,:25-26). Ωστόσο η έμφαση εδώ δίνεται περισσότερο σε μια εξελικτική πορεία ανάπτυξης των προσωπικών υπηρεσιών, όπως υπενθυμίζει και ο Marx, η ανάπτυξη αυτή φαίνεται να είναι αποτέλεσμα μια συνολικότερης διαδικασίας αποξένωσης του εργαζόμενου πληθυσμού από την προσωπική ζωή και τον έλεγχο της εργασίας του.

Η δεύτερη κατηγορία έχει να κάνει με την σύνδεση των προσωπικών υπηρεσιών με την ανάπτυξη της καπιταλιστικής οικονομίας και τη χειραγώγηση της εργατικής τάξης. Σύμφωνα με την κεντρική ιδέα της παραπάνω θέσης, οι υπηρετικές μορφές εργασίας αποτελούν όχι μόνο κατάλοιπο της προνεωτερικής εποχής και της εξέλιξης της αγοράς εργασίας, αλλά ουσιαστικό στοιχείο στην αναπαραγωγή και στην ανάπτυξη του καπιταλιστικού κοινωνικού συστήματος. Η συγκεκριμένη αντίληψη βασίζεται σε δυο πτυχές. Η πρώτη αφορά την κατασκευή των προσωπικών υπηρεσιών και της υπηρετικής τάξης, και η δεύτερη την αναπαραγωγή της. Με τη σειρά τους αυτές οι πτυχές αναλύονται σε τέσσερα ουσιαστικά στοιχεία (Ψημμένος,2013,:26-27). Το πρώτο αφορά έναν διεθνικό ή παγκοσμιοποιημένο καταμερισμό εργασίας. Αυτός ο καταμερισμός στηρίζεται στη διαμόρφωση ενός ευέλικτου, χαμηλού κύρους εργατικού δυναμικού και αγορών προσωπικών υπηρεσιών. Αυτό συμβαίνει τόσο για την κάλυψη των νέων λειτουργικών απαιτήσεων και προκλήσεων που δημιουργούνται τόσο σε θέματα κέρδους και

διοίκησης, όσο και σε θέματα που αφορούν τις άμεσες ή έμμεσες οικονομικές και πολιτισμικές ανάγκες του εργαζόμενου πληθυσμού (Ψημμένος,2013,:27). Το δεύτερο στοιχείο έχει να κάνει με την εμπορευματοποίηση της υπηρετικότητας. Η εμπορευματοποίηση από τη μια πλευρά είναι αποτέλεσμα, της ανάπτυξης συγκεκριμένων κοινωνικοτεχνικών συστημάτων οργάνωσης της εργασίας και της απασχόλησης, τα οποία στηρίζονται για την ανάπτυξη της βιομηχανίας σε πατρωνία και σε πατριαρχικές, ιμπεριαλιστικές δομές και ανάλογες εργασιακές κουλτούρες. Από την άλλη πλευρά η εμπορευματοποίηση έχει να κάνει με τις γενικότερες αλλαγές στην μεταναστευτική πολιτική των διαφόρων κρατών, οι οποίες σπρώχνουν την το εργατικό δυναμικό στο κοινωνικό περιθώριο. Το τρίτο στοιχείο καταδεικνύει τον κεντρικό ρόλο του καπιταλιστικού κράτους τόσο στη διαμόρφωση της αγοράς εργασίας όσο και στην κατασκευή ενός υπηρετικού εργατικού δυναμικού. Με αποτέλεσμα, τη μεταβίβαση της ευθύνης της κοινωνικής προστασίας από το κράτος στην οικογένεια. Το τέταρτο στοιχείο ανάλυσης αναφέρεται στις διαδικασίες εσωτερίκευσης και νομιμοποίησης της υπηρετικότητας. Με λίγα λόγια, η υπηρετικότητα παρουσιάζεται ως μέρος συναισθηματικών δεσμών, συνηθειών και κοινωνικών δράσεων που δεν έρχονται σε ρήξη με την εκμετάλλευση αλλά, αντίθετα την επιβεβαιώνουν. Η διαδικασία αυτή οφείλεται στην σταδιακή εξομοίωση των προσωπικών υπηρεσιών με φυσικά και κοινωνικά χαρακτηριστικά, και της ενσωμάτωσης των εργαζομένων σε υπηρετικούς ρόλους και πρότυπα ζωής (Βασιλικού, 2007, Ψημμένος – Σκαμνάκης, 2008, Χατζαρούλα, 2012, Ψημμένος, 2013, :28-29).

2.4 Γ) Μια άλλη σημαντική προσέγγιση είναι αυτή που εκφράζεται από τη Σχολή του Σικάγο. Η βασική προβληματική της σχολής αυτής περιστρέφεται γύρω από την «οικολογική προσέγγιση». Με τον όρο αυτό τονίζεται από τους εκφραστές της σχολής η σημασία του συγκεκριμένου πλαισίου μέσα στο οποίο εντάσσονται τα κοινωνικά φαινόμενα και προβλήματα. Τα ζητήματα της κοινωνικής οργάνωσης ή αποδιοργάνωσης δεν είναι αποτέλεσμα κάποιων εγγενών τάσεων του ατόμου, αλλά πρέπει να ειδωθούν υπό το πρίσμα της ζωής μέσα σε μια συγκεκριμένη πόλη ή της εργασίας σε ένα συγκεκριμένο επάγγελμα. Σε ότι αφορά το θέμα της εργασίας, η Σχολή του Σικάγο έδωσε μεγάλη έμφαση επαγγέλματα χαμηλού κύρους. Η επικέντρωση αυτή οφείλεται σε δυο κύριους λόγους. Για τους εκπρόσωπους της

σχολής τα επαγγέλματα αυτά, από τη μια πλευρά, λόγω της άτυπης φύσης τους, δημιουργούν ιδέες και αντιλήψεις που ως ένα βαθμό εμφανίζονται να επιτείνουν την κοινωνική αποδιοργάνωση. Το ενδιαφέρον για τα χαμηλού κύρους επαγγέλματα, συνεισφέρει καθοριστικά στην κοινωνιολογική ανάλυση της εργασίας, και αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι στις δουλειές αυτές μπορούν να παρατηρηθούν οι κανόνες τις εργασίας απογυμνωμένοι από τον μανδύα της νομιμοποίησης τους. Για τους συγγραφείς τη σχολής, κανένα κοινωνικό φαινόμενο δεν προκύπτει με παρθενογένεση (Ξυπολητάς, 2013, :89-90). Χαρακτηριστική μελέτη της παραπάνω προβληματικής είναι αυτή των Thomas και Znaniecki, «The Polish Peasant in Europe and America» (Ο Πολωνός Αγρότης). Η μελέτη αυτή αποτελεί την πρώτη εμπειριστατωμένη κοινωνιολογική ανάλυση της μετανάστευσης, εξετάζει τον τρόπο με τον οποίον η εργασία αρχικά στην Πολωνία και μετέπειτα στις Ηνωμένες Πολιτείες επηρεάζει τις οικογενειακές σχέσεις αλλά και τις σχέσεις αλληλεγγύης των Πολωνών εργατών. Ο κεντρικός προβληματισμός της μελέτης είναι η αδυναμία των Πολωνών εργατών να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα που δημιουργούνται από τη μετανάστευση τους. Η εποχή που γράφτηκε ο Πολωνός αγρότης χαρακτηρίστηκε από την απομάκρυνση του αγροτικού πληθυσμού από την γεωργική παραγωγή, τις παραδόσεις και τα έθιμα και την ταυτόχρονη ένταξη του στην βιομηχανική μισθωτή εργασία. Όσον αφορά τις οικογενειακές σχέσεις, ο Πολωνός αγρότης στην χώρα του είναι μέρος μια διευρυμένης οικογένειας, στην οποία συμπεριλαμβάνονται τα παιδιά, το ζευγάρι, οι γονείς τους, τα ξαδέρφια και άλλες μορφές συγγένειας. Η λειτουργία της οικογένειας δεν μπορεί να γίνει αντιληπτή εκτός κοινότητας, που μέσα σε αυτή οι άνθρωποι γνωρίζουν πρώτον, την βοήθεια και την αλληλεγγύη και δεύτερον, τον κοινωνικό έλεγχο ο οποίος επιτυγχάνεται όχι τόσο από την οικογένεια, αλλά από το πρόσωπο που οφείλει η οικογένεια να παρουσιάσει στην κοινότητα. Το πέρασμα από την Πολωνία στην Αμερική φέρνει τους μετανάστες σε επαφή με δυο ταυτόχρονες και αντιθετικές διαδικασίες. Από τη μια, έχουμε την αναδιοργάνωση της ζωής των Πολωνών στις Ηνωμένες Πολιτείες και από την άλλη την αποδιοργάνωση (Ξυπολητάς, 2013, :90-91-92).

2.5 Δ) Μια εξίσου σημαντική θεωρητική προσέγγιση της οικιακής εργασίας είναι αυτή των ερευνητών που έχουν επηρεαστεί από τις αναλύσεις του Max Weber η **Βεμπεριανή προσέγγιση**. Υπάρχουν τρεις διαστάσεις στη θεωρητική προσέγγιση του Weber που απασχολούν άμεσα το ζήτημα της οικιακής εργασίας των μεταναστριών. Αυτές αφορούν στα ζητήματα κύρους (status), την έννοια της κοινωνικής κλειστότητας και των κλειστών σχέσεων, καθώς και τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας στα πρότυπα του συστήματος καστών. Η έννοια με την οποία έχει συνδεθεί περισσότερο ο Weber είναι εκείνη του κοινωνικού κύρους. Σύμφωνα με τον Weber, η παγίωση του status μιας κοινωνικής ομάδας είναι σε θέση να φυσικοποιεί και άρα να αναπαράγει τα πλεονεκτήματα ή τις ελλείψεις που χαρακτηρίζουν την συγκεκριμένη ομάδα. Η οικιακή εργασία στην κοινωνική ανάλυση, εντάσσεται στις επονομαζόμενες «εργασίες χαμηλού κύρους». Οι εργασίες τέτοιου τύπου, οδηγούν τους εργαζόμενους στο περιθώριο, λόγω της αρνητικής αποτίμησης που τυγχάνουν από την κοινωνία (Ξυπολητάς, 2013, :69-70). Η δεύτερη προβληματική του Weber, η οποία ως ένα βαθμό συνδέεται με το κύρος αφορά τις κλειστές κοινωνικές σχέσεις. Οι οποίες έχουν οριστεί από τον Weber με τον ακόλουθο τρόπο:

«Μια σχέση ονομάζεται ‘κλειστή’ ως προς άλλους, εφ’ όσον βάσει του υποκειμενικού νοήματος που έχει και των κανόνων που την διέπουν, η συμμετοχή ορισμένων ατόμων αποκλείεται, είναι περιορισμένη ή είναι ζήτημα τήρησης ορισμένων προϋποθέσεων».

Στην ανάλυση της μετανάστευσης, οι κλειστές σχέσεις αφορούν δυο διαφορετικές διαδικασίες. Από τη μια, η ίδια η μεταναστευτική εργασία χαμηλού κύρους, όπως η περίπτωση της οικιακής εργασίας είναι αποτέλεσμα του φαινομένου που ο Weber ονόμασε κοινωνική κλειστότητα. Σύμφωνα με την αρχική θεώρηση του Weber, η κοινωνική κλειστότητα εκδηλώνεται σε συγκεκριμένες κοινωνικές ομάδες που καλύπτουν θέσεις τόσο στην εργασία όσο και σε άλλους τομείς της ζωής, παράλληλα οι κοινωνικές αυτές ομάδες υψώνουν τείχη τα οποία εμποδίζουν την πρόσβαση άλλων ομάδων στην κοινωνία. Συγχρόνως, η μεταναστευτική εργασία γίνεται κατανοητή ως υπολειμματική, καθώς το εργατικό δυναμικό ωθείται να εργαστεί σε επαγγέλματα τα οποία απορρίπτονται από τους γηγενείς. Η δεύτερη προβληματική που αναπτύσσεται μέσα από την ιδέα των κοινωνικών σχέσεων αφορά τη δημιουργία αντιλήψεων και τρόπων ζωής για εκείνους που βρίσκονται «εκτός των τειχών». Στη σημείο αυτό, φαίνεται λοιπόν, ότι ο αποκλεισμός από οικογενειακά και κοινοτικά δίκτυα προστασίας, πέρα από το γεγονός ότι καθιστά τους μετανάστες εργασιακά και κοινωνικά ευάλωτους, επιφέρει μια σημαντική συνέπεια στις αντιλήψεις των

μεταναστών, οι οποίες φαίνεται να επηρεάζονται από την πραγματικότητα του χαμηλού κύρους εργασίας. Η τρίτη θεωρητική προβληματική αφορά τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας στα πρότυπα του συστήματος καστών. Εδώ ο Weber, δίνει ιδιαίτερη σημασία στο διαχωρισμό ανάμεσα στον τεχνικό και τον κοινωνικό καταμερισμό της εργασίας. Ο πρώτος αναφέρεται, στον τεχνικό τρόπο με τον οποίον το σύνολο των εργασιών σε μια επιχείρηση κατανέμεται σε διαφορετικούς εργαζόμενους. Ο δεύτερος τύπος καταμερισμού από την άλλη περιλαμβάνει τη διαφοροποίηση των οικονομικών δραστηριοτήτων κατά κοινωνικές ομάδες (Ξυπολητάς,2013,:71-72-73). Η συγκεκριμένη ανάλυση του Weber είναι πολύ σημαντική γιατί δείχνει ότι πέρα από τις οικονομικές συνθήκες της ανισότητας, η τελευταία παγιώνεται και σε τρόπους ζωής και σε αντιλήψεις της αποκλεισμένης ομάδας. Πρόκειται για αντιλήψεις που αφορούν ένα ευρύ φάσμα κοινωνικών σχέσεων που προκύπτουν από την εργασία, και όπου η ανισότητα νομιμοποιείται σε εθιμικό και αξιακό πλαίσιο (Ξυπολητάς, 2013,:74).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

ΙΣΤΟΡΙΚΗ ΑΝΑΔΡΟΜΗ ΤΗΣ ΥΠΗΡΕΤΙΚΟΤΗΤΑΣ: ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΚΑΙ ΛΙΕΘΝΗΣ

3.1 ΙΣΤΟΡΙΚΕΣ ΦΑΣΕΙΣ ΑΝΑΠΤΥΞΗΣ ΤΟΥ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΥΤΙΚΟΥ ΚΑΙ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΟΙΚΙΑΚΟΥ ΠΡΟΣΩΠΙΚΟΥ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ

Η μελέτη των Μπάδα και Χατζαρούλα «Family strategies, work, and welfare policies toward waged domestic labor in the twentieth-century Greece» παρουσιάζει την κοινωνική ανάπτυξη και κανονικοποίηση της οικιακής εργασίας στην Ελλάδα από τον 19ο αιώνα και την επικράτηση ενός ηθικού συστήματος κοινωνικής προστασίας, στην κατανομή εργασίας και στους μηχανισμούς ελέγχου των οικιακών εργατριών στα ιδιωτικά νοικοκυριά. Η ιστορική έρευνα της έμμισθης οικιακής εργασίας αναπτύσσεται μέσα από τη μελέτη πρωτότυπου αρχειακού υλικού και εξετάζει τις εξελίξεις στις αστικές κοινωνικές σχέσεις, με την είσοδο της ελληνικής κοινωνίας στο καπιταλιστικό σύστημα. Αυτές παρήγαγαν έναν αυστηρό καταμερισμό εργασίας βασισμένο σε έμφυλες και ταξικές ανισότητες δημιουργώντας το αστικό μοντέλο οικογένειας και οικογενειακής ηθικής με την ταυτόχρονη ανάπτυξη της απασχόλησης των γυναικών και παιδιών στην οικιακή εργασία λόγω της εξαίρεσης της από την ρυθμιστική εργατική νομοθεσία. Επιπλέον, η έρευνα αναδεικνύει ότι η εσωτερική μετανάστευση και η έμμισθη οικιακή εργασία των γυναικών χρησίμευσαν ως μηχανισμός για να αντιμετωπιστεί η κρίση, γεγονός που συνέβαλε στην κανονικοποίηση της εργασίας και εξηγεί γιατί οι οικιακοί εργαζόμενοι στην Ελλάδα θεωρούνταν πάντα μια ξεχωριστή κατηγορία από τους άλλους μετανάστες εργαζόμενους (Ψημμένος,2017,:4).

Η συγκεκριμένη μελέτη επικεντρώνεται στην γυναικεία εγχώρια εργασία για να διερευνήσει τον τρόπο με τον οποίο οι γυναίκες επωφελούνται από την αμειβόμενη οικιακή εργασία και τις διαστάσεις του φύλου και της τάξης, καθώς και τους τρόπους με τους οποίους οι κρατικές αρχές και η μεσαία τάξη ασχολήθηκαν με ζητήματα που αφορούν αυτού του είδους εργασίες. Η μελέτη των Μπάδα και Χατζαρούλα εξετάζει μια από τις πιο συγκαλυμμένες και αόρατες κοινωνικές ομάδες, τις οικιακές εργαζόμενες γυναίκες, και υπογραμμίζει τους μηχανισμούς που διαμόρφωσαν και επέβαλαν τους όρους της θέσης τους ως λεγόμενα σιωπηρά θέματα. Τόσο τα διαθέσιμα δημογραφικά στοιχεία όσο και οι προφορικές μαρτυρίες δείχνουν ότι έχουμε να κάνουμε με ένα αρκετά μεγάλο εργατικό δυναμικό, το οποίο αποτελείται κυρίως από γυναίκες και παιδιά. Οι ρίζες αυτής της ομάδας πρέπει

ουσιαστικά να βρέθηκαν μεταξύ κοινωνίας και αστικής εργατικής τάξης. Από τα τέλη του δέκατου ένατου αιώνα έως και το 1970, οι γυναίκες συγκεντρώνονταν σε οικιακές και εργοστασιακές εργασίες (Μπάδα, Χατζαρούλα,2017,:17-18). Η μελέτη παρέχει μια ιστορική εξέταση της αμειβόμενης εγχώριας εργασίας και ειδικότερα της παιδικής εργασίας, τονίζει τα χαρακτηριστικά της τάξης, του φύλου και της ηλικίας όπως χαρακτηρίστηκαν κατά τη διάρκεια του 20^{ου} αιώνα . Βασίζεται σε προηγούμενη έρευνα που διεξήχθη από τους συγγραφείς (Χατζαρούλα 2007, Μπάδα 2012, και Αργυρού 2013), η οποία εμπλουτίζεται με την τοποθέτησή της σε συγκεκριμένα χαρακτηριστικά της οικιακής εργασίας, ιδιαίτερα των συνθηκών εργασίας των υπαλλήλων. Καθώς η απελευθέρωση χαρακτηρίζει τις σύγχρονες μορφές απασχόλησης, είναι σημαντικό να φωτιστεί η προέλευση και η ιστορικότητα αυτής της απορύθμισης. Η περίοδος που μελετήθηκε, είναι από το 1900 ως το 1970, επελέγη γιατί ήταν μια εποχή που γνώρισε την ενσωμάτωση της ελληνικής κοινωνίας στο καπιταλιστικό σύστημα ως μέρος του εκσυγχρονισμού αλλά και λόγω της πρακτικής αυτής της περιόδου με την ενσωμάτωση των παιδιών στην οικιακή εργασία, ειδικότερα όταν υπήρχε έλλειψη εργαζομένων γυναικών λόγω της μετάβασής τους στη βιομηχανική εργασία (Μπάδα, Χατζαρούλα,2017,:18). Η μελέτη αυτή συνδέει την ανάπτυξη της εγχώριας εργασίας των γυναικών και των παιδιών με τις στρατηγικές των κυριότερων οικογενειών, καθώς και με τις πολιτικές κρατικής πρόνοιας και της εργατικής νομοθεσίας. Υποστηρίζεται η άποψη ότι η διαρκής κανονική απασχόληση των γυναικών και παιδιών στην οικιακή εργασία οφείλεται στον αποκλεισμό της από την κανονιστική εργατική νομοθεσία, ήταν ο πιο ανεπίσημος και μη ρυθμιζόμενος τομέας εργασίας έως το 1962.

Η συγκεκριμένη μελέτη των Μπάδα και Χατζαρούλα ξεκινάει από την τελευταία δεκαετία του 19^{ου} αιώνα, επειδή κατά την περίοδο αυτή οι εξελίξεις στις αστικές κοινωνικές σχέσεις παρήγαγαν έναν αυστηρό καταμερισμό της εργασίας με βάση το φύλο και την τάξη, δημιουργώντας ένα αστικό μοντέλο οικογενειακής και οικιακής ηθικής. Αυτό το μοντέλο, το οποίο αργότερα εξαπλώθηκε σε ολόκληρη την Ελλάδα, οικοδομήθηκε με βάση τη σαφή διάκριση μεταξύ ιδιωτικού και δημόσιου χώρου και τον περιορισμό των γυναικών στα καθήκοντα των οικιακών χώρων, αλλά και στη δομή της οικογένειας, προς την κατεύθυνση της νέο αστικής κατοικίας. Τα προαναφερθέντα χαρακτηριστικά και η ταχεία διάδοσή τους υποδεικνύουν ότι η σύγχρονη ελληνική κοινωνία και ο πολιτισμός ήταν ίσως πολύ πιο «αστικές» από ό,τι

στο παρελθόν, με αποτέλεσμα τη δημιουργία μιας αστικής τάξης (Μπάδα, Χατζαρούλα,2017,:18).

Οι ρίζες αυτής της ιδιαιτερότητας βρίσκονται σαφώς τόσο σε οικονομικούς όσο και σε ισχυρούς μη οικονομικούς παράγοντες που επηρέασαν την ομαλή έξοδο. Δίνεται ιδιαίτερη έμφαση στα χαρακτηριστικά του φύλου και στις μορφές της εσωτερικής μετανάστευσης που δείχνουν το «γυναικείο πρόσωπο της μετανάστευσης», το οποίο διαδραμάτισε σημαντικό ρόλο στην ένταξη των οικογενειών και των μελών τους στην πόλη και στην ανάπτυξη των κοινωνικών σχέσεων. Αν και από το 1870 οι νόμοι που απαγόρευαν την εργασία των παιδιών και ρύθμιζαν την εργασία των νέων ανθρώπων ισχύουν στις περισσότερες Ευρωπαϊκές χώρες, η παιδική εργασία στην Ελλάδα συνέχισε να αποτελεί βασικό στοιχείο στις αναπτυσσόμενες οικονομικές χώρες κατά τη διάρκεια του πρώτου μισού του 20^{ου} αιώνα. Η αναστολή της εφαρμογής της εργατικής νομοθεσίας μεταξύ 1912 και 1930 ζητήθηκε από τους βιομηχάνους και τις κυβερνήσεις σε οικονομικό επίπεδο, υποστηρίχθηκε ότι τα δωδεκάχρονα παιδιά θα μπορούσαν να χρησιμοποιηθούν σε βιομηχανικούς τομείς όπου η εργασία τους ήταν πράγματι κρίσιμη για την οικονομική βιωσιμότητα ορισμένων επαγγελμάτων και των χαμηλών μισθών που καταβλήθηκαν (Μπάδα, Χατζαρούλα,2017,:19).

Στις αρχές του 1930, οι επιθεωρητές εργασίας απέσυραν όλα τα παιδιά από τα εργοστάσια και τα εργαστήρια και δώκουν ποινικά τους εργοδότες τους. Η διεθνής οικονομική κρίση έπληξε έντονα την Ελλάδα και η ανεργία σημείωσε άνοδο κατά τη διάρκεια του χειμώνα του 1932-1933, σύμφωνα με την έκθεση που προετοίμασε ο εργάτης για την εφαρμογή της εργατικής νομοθεσίας το 1933. Η επιβολή της απαγόρευσης της εργασίας για παιδιά κάτω των 14 ετών στα τέλη του 1920 και ιδιαίτερα το 1930, η οποία εξυπηρετούσε τα συμφέροντα των ενήλικων ανδρών εργαζομένων, δημιούργησε μια ομάδα νεαρών ανήλικων που δεν μπορούσαν να εισέλθουν στο εργοστάσιο (Μπάδα, Χατζαρούλα,2017,:19).

Μέχρι το 19 ο αιώνα, οι γυναίκες και τα παιδιά που παρείχαν υπηρεσία φαινόταν φαινομενικά ότι εμπίπτουν στο πεδίο εφαρμογής μιας ηθικής και ελεγχόμενης κοινωνικής πολιτικής που περιλάμβανε τους φιλανθρωπικούς στόχους των εργοδοτών τους. Μέχρι το 1960, αποτέλεσαν το αντικείμενο μιας προστατευτικής πολιτικής ευημερίας που ασκήθηκε με την πρόθεση να τιμωρήσει τη φτώχεια. Από το 1960 και το 1970 και μετά, η προστατευτική πολιτική της κοινωνικής πρόνοιας και ο λόγος για την εγχώρια εργασία ήταν ανεπαρκής. Επιπλέον, παρά τις νομικές διατάξεις

για θέματα εργασίας και κοινωνικής ασφάλισης, οι γυναίκες οικιακές εργαζόμενες σήμερα αποτελούν την πιο αντιπροσωπευτική κατηγορία ευέλικτων, και ευάλωτων εργαζομένων (Μπάδα, Χατζαρούλα,2017,:20).

Όταν αναφερόμαστε στην οικονομία δεν την αντιμετωπίζουμε ως τον μοναδικό ρυθμιστικό παράγοντα στις κοινωνικές σχέσεις, αλλά ως ένα μοναδικό παράγοντα που βοήθησε στη διαμόρφωση της κοινωνικής ζωής μαζί με άλλους, όπως είναι η οικογένεια, τα δίκτυα συγγένειας και η κοινότητα. Από την άποψη αυτή, οι τρόποι με τους οποίους η οικογένεια αλληλεπιδρά με την οικονομία ή τους τρόπους με τους οποίους οι δομές της οικογενείας είναι πάντα εξαρτώμενες από το σημείο του οικονομικού κύκλου της ανάπτυξης ή της ύφεσης στην οποία κάθε γένια εισέρχεται στην μισθωτή απασχόληση, φαίνεται πολύ περίπλοκο. Οι άνθρωποι είδαν την αλληλεπίδραση μεταξύ οικονομίας και κοινωνίας είτε ως μηχανισμό επιβίωσης είτε ως μέσο προσαρμογής εναντία στο αναπτυσσόμενο καπιταλιστικό σύστημα. Αυτό ήταν αναμενόμενο, ότι αυτοί οι μηχανισμοί επιβίωσης θα έπρεπε να εξαφανιστούν με την ένταξη των λαών σε ένα σύστημα στο οποίο ο ρόλος της οικονομίας οριοθετούσε μονομερώς τις κοινωνικές σχέσεις. Ωστόσο, οι προ-καπιταλιστικές κοινωνικές δομές και σχέσεις έχουν βρεθεί και στις σύγχρονες κοινωνίες, όχι ως απλά υπολείμματα μια παλαιότερης δομής, αλλά ως επίμονα και δυναμικά χαρακτηριστικά που μπορεί να υποδηλώνουν διαφορετική λογική προς την προσαρμογή και την ενσωμάτωση. Ειδικότερα, στην Ελλάδα, η αγροτική οικογένεια διαδραμάτισε ηγετικό ρόλο στην οργάνωση της παράγωγης και της αναπαραγωγής με βάση την οικογενειακή ιδιοκτησία μικρών εκμεταλλεύσεων. Προκειμένου να ικανοποιηθούν οι κοινωνικές και οικονομικές ανάγκες, η οικογένεια θα εξαντλήσει αρχικά την εργατική της δύναμη, βασιζόμενη στην κατανομή των φύλων και των ηλικιών των μελών της, βασιζόμενη στους βασικούς πόρους της γης και της κτηνοτροφίας (Μπάδα, Χατζαρούλα,2017,:20-21).

Οι οικογένειες υιοθέτησαν ποικίλες στρατηγικές. Ήταν δεσμευμένοι τόσο από τις γεωργικές εκμεταλλεύσεις όσο και από τις πολιτιστικές αξίες που σχετίζονται με τη διατήρηση της οικογενειακής περιουσίας. Μια πρακτική, για παράδειγμα ήταν για τη γυναίκα να λαμβάνει το μερίδιο της από τον οικογενειακό πλούτο όχι στη γη ή στο ζωικό κεφάλαιο, αλλά ως κινητή περιουσία. Αυτή η μοιρασιά δίνεται συνήθως ως προίκα, και όταν έπαιρναν τα μετρητά όπως συνέβαινε στις τελευταίες δεκαετίες του 19^{ου} αιώνα, τότε η οικογένεια έπρεπε να πουλήσει είτε αγαθά είτε εργασία για να εξασφαλίσει αυτά χρήματα. Αυτή ήταν φυσικά περισσότερο μια κοινωνική πρακτική

και όχι μια στρατηγική, η πρόθεση της οποίας ήταν να διατηρηθεί η οικογενειακή τύχη στο μέγιστο δυνατό βαθμό, διατηρώντας παράλληλα τα μέσα μεταφοράς του πλούτου μέσα στην οικογένεια, καθώς και στη σχέση μεταξύ πλούτου και νοικοκυριού ως τρόπου μεταβίβασης της παραγωγής (Μπάδα, Χατζαρούλα, 2017,:21).

Η έννοια της εργασίας στο πλαίσιο αυτό έγινε κατανοητή, γενικά όχι μόνο ως οικονομική έννοια, αλλά και ως αναφορά στις κοινωνικές σχέσεις στη φύση, την εθνοτική και ιστορική της διάσταση. Από την άποψη αυτή, η έννοια υιοθετεί ένα ευρύτερο, πολύπλοκο και σχεδόν ζωντανό περιεχόμενο εμπλουτισμένο με κοινωνική δράση και πολιτισμικές παραμέτρους. Εν τω μεταξύ, η έμφαση που δίνεται στην εμπειρία των φύλων, στο κοινωνικό και πολιτισμικό της νόημα, υπογραμμίζει την αναζήτηση και απεικόνιση των γυναικών ως κοινωνικών θεμάτων. Πιο συγκεκριμένα, η μελέτη των Μπάδα και Χατζαρούλα δίνει έμφαση στα καθορισμένα κοινωνικά και πολιτισμικά μέσα και πρακτικές μέσω των οποίων ανταποκρίθηκαν ή και αντέδρασαν στις αλλαγές που επέφεραν στην ζωή τους οι διαδικασίες μεταφοράς και ένταξης και η αυξημένη κοινωνική ανισότητα (Μπάδα, Χατζαρούλα,2017,:21).

Οι τρόποι με τους οποίους οι ελληνικές αγροτικές οικογένειες ή οι οικογένειες των αστικών εργατικών τάξεων διανέμουν το εργατικό τους δυναμικό και ανταποκρίνονται στην κρίση στην κρίση αποδεικνύουν ότι η εργασία δεν μπορεί να γίνει κατανοητή απλώς μόνο από οικονομική άποψη αλλά πρέπει να θεωρηθεί ως διαδικασία κοινωνικής αναπαραγωγής. Η μελέτη των Μπάδα και Χατζαρούλα δείχνει ότι η οικογένεια στη λειτουργία της ως παραγωγική και αναπαραγωγική μονάδα δεν ήταν παθητική στις εξωτερικές πιέσεις. Οι οικογένειες ανέπτυξαν στρατηγικές επιβίωσης και τρόπους προσαρμογής στις μεταβαλλόμενες συνθήκες, ιδίως σε εκείνες που προκύπτουν από τη μετάβαση στον καπιταλισμό. Παρατηρούμε λοιπόν, την εξέλιξη της εργασίας και άλλων πρακτικών σύμφωνα με τη διάσταση του φύλου αλλά και τάξης. Σε αυτή τη συγκεκριμένη περίπτωση, η εσωτερική μετανάστευση και η μισθωτή εργασία για τα κορίτσια και τις γυναίκες αποτέλεσαν τον απόλυτο μηχανισμό για την αντιμετώπιση της οικονομικής κρίσης, στην οποία προωθήθηκαν οι αγροτικές οικογένειες και ο ευρύτερος αγροτικός κόσμος. Σε αυτό το πλαίσιο, η ζήτηση για ένα «έτοιμο στο χέρι», σιωπηλό, αόρατο και ικανό εργατικό δυναμικό υπερέβη περισσότερο από την προσφορά εργασίας από αγροτικές οικογένειες. Αυτή η προσφορά εργατικού δυναμικού θεωρήθηκε ως ο ασθενέστερος δεσμός της οικογένειας (Μπάδα, Χατζαρούλα,2017,:35).

Η παιδική εργασία ήταν ένας σημαντικός παράγοντας στην καπιταλιστική ανάπτυξη κατά τη διάρκεια του πρώτου μισού του 20ου αιώνα. Η διεθνής οικονομική κρίση που έπληξε την Ελλάδα στις αρχές του 1930 είχε σαν αποτέλεσμα την απομάκρυνση των παιδιών από τα εργοστάσια ως έναν τρόπο μείωσης της ανεργίας των ανδρών. Η μορφή του υπαλλήλου ως μια «συναισθηματική συσκευή» αποδείχθηκε καίρια σε εκστρατείες για την κατάργηση της παιδικής εργασίας, μια αντίφαση υπό το φως του αποκλεισμού οικιακών εργαζομένων από οποιαδήποτε εργατική νομοθεσία αλλά και την προστασία της κοινωνικής πρόνοιας κατά τη διάρκεια αυτής της περιόδου. Οι δημόσιες συζητήσεις για την ευημερία των παιδιών κατά το πρώτο εξάμηνο του 20^{ου} αιώνα χρησιμοποίησαν τη συναισθηματική γλώσσα για την προωθήσουν νέους τρόπους ζωής και νέες μορφές ιθαγένειας για τα παιδιά της εργατικής τάξης. Η επιμονή της δημιουργίας της οικιακής εργασίας ως διαφορετικού είδους εργασίας από το 1930 μέχρι σήμερα ως μιας κατασκευής που βρίσκεται έξω από τη σφαίρα της κοινωνικής ασφάλειας και της εργατικής νομοθεσίας, ενισχύθηκε από μεταναστευτικές πολιτικές που οδήγησαν στην περιθωριοποίηση των μεταναστών οικιακών εργαζομένων (Μπάδα, Χατζαρούλα, 2017,:36).

Σε αυτή τη μελέτη των Μπάδα και Χατζαρούλα οι εργαζόμενες γυναίκες αντιμετωπίστηκαν ως αντικείμενο κοινωνικής πολιτικής. Η μελέτη για την κοινωνική πολιτική και την ευημερία έχει μέχρι στιγμής επικεντρωθεί κυρίως στο φύλο της κοινωνικής πρόνοιας, τείνοντας να προσεγγίσει τις γυναίκες μόνο ως συζύγους και μητέρες. Πρόσφατα, ωστόσο, οι μελετητές έχουν μετατοπίσει την προσοχή τόσο στην κατάσταση των γυναικών μεταναστών εργαζομένων στην κοινωνική πολιτική όσο και στην πρόσβαση τους στις κοινωνικές υπηρεσίες ως δείκτη των πληθυσμών των μεταναστών στις χώρες υποδοχής. Δεν θεωρούμε την ενσωμάτωση ως μια στατική διαδικασία αλλά μάλλον ως μία από αυτές που επηρεάζονται από τον τόπο που καταλαμβάνουν οικιακοί εργαζόμενοι στην κοινωνική πολιτική και στην αγορά εργασίας, καθώς και από τις προσδοκίες και τις απογοητεύσεις που διαμορφώνουν την αναδιαμόρφωση του υποκειμενικού μετανάστη. προσπαθήσαμε εδώ να ρίξουμε φως σε παρόμοιες διαδικασίες περιθωριοποίησης και εξαίρεσης στο παρελθόν (Μπάδα, Χατζαρούλα,2017,:36).

Υπήρχαν ωστόσο δύο ξεχωριστές ιστορικές φάσεις ανάπτυξης του μεταναστευτικού οικιακού προσωπικού στην Ελλάδα. Κάθε μία από αυτές εκδήλωσε διαφορετικά καθεστάτα ελέγχου του χώρου εργασίας, και σε κάθε μία από αυτές, η ίδια η εργασία είχε διαφορετικό καθεστώς. Η **πρώτη περίοδος 1960-1980**, εισήγαγε ταξινομήσεις και κανονισμούς για νέους εργαζόμενους. Ουσιαστικά, η εγχώρια υπηρεσία κατά την περίοδο αυτή αποτελούσε μέρος ενός ευρύτερου διεθνούς συστήματος οργάνωσης της εργασίας και της ευημερίας ή αυτό που συνήθως αναφέρεται σε συντομία ως «φορντισμός», δηλαδή ένας τρόπος οργάνωσης της εργασίας και της απασχόλησης που είναι διαρθρωμένος γύρω από τον κατακερματισμό των θέσεων εργασίας και των καθηκόντων που συνδέονται με τη μαζική παραγωγή και κατανάλωση. Αυτό που διέκρινε πραγματικά αυτό τον τρόπο οργάνωσης ήταν η έμφαση που είχε στην κρατική οργάνωση της σωματικής και κοινωνικής αναπαραγωγής των εργαζομένων. Η κοινωνική τάξη της οικογένειας, της ευημερίας, της αναψυχής και της δημόσιας κατανάλωσης είναι μόνο μερικά παραδείγματα αυτού του τρόπου οργάνωσης. Την εποχή εκείνη, ο *εργαζόμενος-επισκέπτης* ή το σύστημα της εργατικής μετανάστευσης *Gastarbeiter* στην Ευρώπη επέκτεινε την εμβέλειά του και συμπεριλάμβανε την κίνηση των οικιακών εργαζομένων. Παρά τις ακαδημαϊκές συζητήσεις και το σκεπτικισμό σχετικά με την ανάπτυξη του φορντισμού στην Ελλάδα, η διαδεδομένη επίδρασή της στη ρύθμιση της μεταναστευτικής εργασίας καθώς και στην κατανάλωση και την κοινωνική στρωματοποίηση έγινε όλο και πιο εμφανής. Αυτό ξεκίνησε αρχικά μέσω της θεσμικής προετοιμασίας και της κατανομής των Ελλήνων εργαζομένων ως *Gastarbeiter* σε διάφορους κλάδους της Ευρώπης και δεύτερον μέσω της εισαγωγής μεταναστών εργαζομένων.

Οι μετανάστες εργάτες διέφεραν από τους Έλληνες εργαζόμενους όσον αφορά την ιδιότητα του πολίτη, τα δικαιώματα πρόνοιας, τις συνθήκες εργασίας και τις ευκαιρίες επαγγελματικής κινητικότητας. Οι νόμιμοι πρόσφυγες μετανάστες αντιμετώπισαν την περικοπή της ικανότητάς τους να αλλάξουν δουλειά, να υποβάλουν αίτηση για επέκταση των θεωρήσεων εργασίας τους στη χώρα και να καθορίσουν το ποσό των χρημάτων που πρέπει να αποσταλούν στην πατρίδα τους. Παράλληλα με τους μετανάστες βιομηχανικούς χειρωνακτικούς εργάτες, οι μετανάστριες εργαζόμενες γυναίκες έκαναν επίσης την πρώτη τους εμφάνιση στην ελληνική αγορά εργασίας. Αυτό δεν είχε το ίδιο μέγεθος με αυτό που θα συνέβαινε στη δεκαετία του 1990, αλλά σχεδόν εξίσου σημαντικό. Οι πρώτες μετανάστριες

γυναίκες που ήρθαν στην Ελλάδα κατάγονταν από το Λίβανο και την Αίγυπτο και εργάζονταν στα καμπαρέ της Αθήνας ως καλλιτέχνες ή συνοδοί, ενώ οι εργαζόμενες που κατάγονταν από την Άπω Ανατολή και τις πρώην αφρικανικές αποικίες συχνά εργάζονταν ως εσωτερικές οικιακές εργάτριες. Επίσης υπήρχαν ορισμένες γυναίκες από την Ευρώπη οι οποίες εργάζονταν ως παιδοκόμοι ή *au pair*, παρόλο που εκτελούσαν καθήκοντα παρόμοια ή πανομοιότυπα με εκείνα που διενεργούσαν οι οικιακοί εργαζόμενοι. Αυτά περιλάμβαναν την προσωπική φροντίδα, τη συντήρηση του σπιτιού, τη διδασκαλία γλωσσών και διάφορες άλλες υπηρεσίες όπως τη συντροφικότητα. Η κοινωνική οργάνωση των προσωπικών υπηρεσιών, τουλάχιστον κατ' αρχήν, καθοδηγείται από μια γραφειοκρατική σειρά εργασίας. Η επίσημη και κοινή γνώμη στην Ελλάδα, ακόμα και σήμερα, συμφωνεί λίγο-πολύ με τους αυστηρούς κανονισμούς που καθόριζαν τον τόπο και την κοινωνική θέση των μεταναστών εργαζομένων. Οι διακινούμενοι εργαζόμενοι χωρίστηκαν από αυτόχθονες εργαζόμενους με βάση την *ιδιότητα* του *πολίτη* και τη κοινωνική τους θέση και οι θέσεις απασχόλησης τους καθορίστηκαν ανάλογα με την εθνικότητα και το φύλο τους καθώς και τις συμφωνίες που υπέγραψαν οι εργοδότες με την ελληνική κυβέρνηση και με ιδιωτικούς φορείς πρόσληψης. Έμφαση δόθηκε στην απασχόληση και στην κατάσταση εργασίας των μεταναστών εργαζομένων στη χώρα (Ψημμένος, 2017, :48-52).

Η **δεύτερη περίοδος** μετανάστευσης των οικιακών εργαζομένων στην Ελλάδα εκτείνεται από το 1980 μέχρι σήμερα. Αυτή η φάση συνοδεύτηκε από μια ριζική αλλαγή της κοινωνικής οργάνωσης στην Ευρώπη. Όπως και με τους περισσότερους οικιακούς εργαζόμενους στο παρελθόν, το ταξίδι που οδήγησε τους μετανάστες να απασχοληθούν στα ελληνικά νοικοκυριά ξεκίνησε σε μια περίοδο αβεβαιότητας που συνδέεται με ευρείες αλλαγές στην οικονομία και την κοινωνία. Αυτή τη φορά, ωστόσο, η αλλαγή δεν σχετίζεται με τη μηχανοποίηση, την κατανομή του χρόνου παραγωγής και των εργασιών στις βιομηχανίες, την επέκταση των δημόσιων υπηρεσιών ή τη δημιουργία ενός συστήματος *Gastarbeiter* που θα διευκόλυνε τη μετανάστευση. Αντίθετα, οι δεκαετίες 1980 και 1990 ορίστηκαν με την αποβιομηχανοποίηση, την απορύθμιση, τη συρρίκνωση του κράτους πρόνοιας, μια πολιτική μετανάστευσης κλειστών θυρών και την άνοδο της οικονομίας των προσωπικών υπηρεσιών. Οι βιομηχανικοί εργάτες στην Ευρώπη γνώρισαν νέα καθεστώτα ελέγχου τα οποία όχι μόνο περιόρισαν τις ευκαιρίες κινητικότητας τους και αυξήθηκε η ανεργία, αλλά έδωσαν στους εργοδότες μεγαλύτερο έλεγχο. Το

κλείσιμο των εργοστασίων, ο περιορισμός των εργαζομένων και η άνοδος των ευέλικτων-εξατομικευμένων τρόπων ελέγχου της εργασίας οδήγησαν, στην ανάπτυξη μιας άορατης τάξης ανθρώπων που χαρακτηρίζεται όχι τόσο από τη φτώχεια όσο από την κοινωνική και πολιτική απομόνωσή τους.

Σε μέρη όπως η Βορειοανατολική Αγγλία κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1980, οι κύριες ευκαιρίες απασχόλησης για τις εργαζόμενες γυναίκες βρίσκονταν στον παραδοσιακό γυναικείο τομέα παροχής υπηρεσιών, όπου το 60% του εργατικού δυναμικού ήταν γυναίκες που εργάζονταν στην τροφοδοσία, ως αυτοφορείς, επιστάτες, και οικιακές εργάτριες. Στην Αλβανία και στις άλλες πρώην σοσιαλιστικές χώρες επέστρεψαν οι φεουδαρχικές πρακτικές και σύμφωνα με τη ρητορική του «πολιτισμού» και της «δημοσιονομικής λογοδοσίας», οι θρησκευτικοί ηγέτες, οι κυβερνητικοί αξιωματούχοι και οι εμπειρογνώμονες του ΔΝΤ και της ΕΕ επέβαλαν έναν συνδυασμό "καστών". Παράλληλα η κυβέρνηση της Αλβανίας προώθησε την «αποδυνάμωση της δημοκρατίας». Αυτό επιτεύχθηκε με την επιβολή κανονισμών εργασίας, νεοφιλελεύθερης κοινωνικής και φορολογικής πολιτικής βασισμένης σε μια επιχειρηματική, αποικιακή κατανόηση του μέλλοντος της χώρας. Με την έξαρση της φτώχειας, οι γυναίκες επηρεάστηκαν ακόμη περισσότερο από την κατάρρευση της κοινωνικής οργάνωσης της ζωής τους, η οποία βασίστηκε σε δεσμούς κατοικίας και συγγένειας. Το σύστημα κοινωνικής στήριξης που επικαλείται η γυναίκα στο παρελθόν ήταν εξουθενωτικό. Η μετάβαση της οικονομίας και της πολιτικής από τον σοσιαλισμό στον μεταπολιτισμό σήμαινε όχι μόνο την αποσταθεροποίηση των αγροτικών και βοηθητικών θέσεων εργασίας στην ύπαιθρο αλλά και την κοινωνική δομή και το καθεστώς των οικογενειών και των ατόμων. Ομοίως, σε άλλες μεταπολιτισμικές χώρες, η άνοδος των ολιγαρχιών και η αποσύνθεση της συλλογικής εργασίας σήμαινε ότι οι εργαζόμενοι και ιδιαίτερα οι γυναίκες και τα παιδιά ήταν πιο ευάλωτα σε διάφορες μορφές εκμετάλλευσης.

Ο δρόμος που ταξιδεύουν οι γυναίκες που εγκαταλείπουν τις πρώην σοσιαλιστικές χώρες χαρακτηρίστηκε όχι μόνο από τη φτώχεια αλλά και από την αύξηση των «πρωτόγονων μορφών συσσώρευσης εργατικής δύναμης, την απώλεια διαπραγματευτικών δυνάμεων και την άνοδο της καταναγκαστικής εργασίας». Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, 13,5 εκατομμύρια οικογένειες με παιδιά εκτιμάται ότι ζουν κάτω από το όριο της φτώχειας στην πρώην ΕΣΣΔ, ωστόσο δεν ήταν μόνο η φτώχεια η αιτία για τη μαζική έξοδο γυναικών και παιδιών από τις πατρίδες τους. Η σοβαρότητα των αλλαγών στις συνθήκες εργασίας τους, καθώς και η κατάρρευση

των κολεκτίβων εργασίας, ήταν τόσο δυσχερές που συνέβαλε σε αυτό, ιδιαίτερα για τις γυναίκες (Ψημμένος,2017,53-56).

3.2 Ιστορική αναδρομή της Ελληνίδας οικιακής εργάτριας

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο θα κάνουμε μια ιστορική αναδρομή της έμμισθης οικιακής εργασίας στην Αθήνα από τα τέλη του δεκάτου ένατου αιώνα μέχρι και την πρώτη μεταπολεμική δεκαετία. Θα αναφερθούμε σε γυναίκες οι οποίες γεννήθηκαν μεταξύ του 1906 και 1930 και εργάστηκαν ως οικιακές εργάτριες την περίοδο του Μεσοπολέμου αλλά και μετά τον Δεύτερο Παγκόσμιο Πόλεμο. Θα ασχοληθούμε με δυο ομάδες: α) τις εσωτερικές μετανάστριες από την ηπειρωτική Ελλάδα και τη Φολέγανδρο οι οποίες γεννήθηκαν μεταξύ του 1906 και 1925 και για τις οποίες οι έμμισθη οικιακή εργασία αποτελούσε μια μορφή προσωρινής ή μόνιμης μετανάστευσης, β) και σε πρώτης και δεύτερης γενιάς πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία που γεννήθηκαν μεταξύ του 1916 και του 1932 και ανήκουν στον αστικό πληθυσμό, καθώς γεννήθηκαν και πέρασαν την παιδική τους ηλικία στην Αθήνα. Βασικά θα εξετάσουμε πως οι γυναίκες αυτές βίωσαν την εμπειρία της οικιακής εργασίας αλλά και την αντίληψη τους για το πώς η υποκειμενικότητα τους διαμορφώθηκε μέσα από τη σχέση τους με τις εργοδότες τους (Χατζαρούλα,2012,23-24).

Η διερεύνηση της έμμισθης οικιακής εργασίας ξεκινάει από το τελευταίο τέταρτο του δέκατου ένατου αιώνα, όταν συντελείται η αστικοποίηση της πρωτεύουσας και ένας μεγάλος αριθμός οικιακών εργατριών συγκεντρώθηκε στα αστικά κέντρα. Την ίδια περίοδο εισάγονται και οι πρώτες νομοθετικές ρυθμίσεις της έμμισθης οικιακής εργασίας ενώ οι εντάσεις στο νοικοκυριό που εμφανίστηκαν στους λόγους του Μεσοπολέμου φανερώνουν ότι οι σχέσεις με τις οικιακές εργάτριες ήταν σημαντικός παράγοντας διαμόρφωσης της γυναικείας αστικής ταυτότητας. Ο χώρος του σπιτιού δεν ήταν αλώβητος από ταξικές εντάσεις και διαμάχες. Η εμπλοκή των αστών γυναικών στη διαμόρφωση της κοινωνικής πολιτικής που αφορούσε τα παιδιά και τις γυναίκες σηματοδοτούσε την σύνδεση των συμφερόντων τους ως εργοδοτριών οικιακών εργατριών και ως συζύγων (Χατζαρούλα, 2012,;31).

Η περίοδος από τη Μικρασιατική Καταστροφή μέχρι τις πρώτες μεταπολεμικές δεκαετίες στην οποία ερευνάται η εμπειρία της οικιακής εργασίας χαρακτηρίζεται από συνέχειες αλλά και μετάβαση. Η έμμισθη οικιακή εργασία χρησιμοποιήθηκε από τους ιδιωτικούς και δημόσιους θεσμούς ως προνοιακή

πολιτική, καθώς η πλειοψηφία του προσφυγικού πληθυσμού αποτελούνταν από γυναίκες, παιδιά και ηλικιωμένους, οργανώσεις όπως η Near East Relief και το Πατριωτικό ίδρυμα, που είχαν αναλάβει την αποκατάσταση του, τοποθέτησαν γυναίκες και παιδιά ως οικιακές εργάτριες. Οι οικογένειες που αντιμετώπιζαν οικονομικά προβλήματα χρησιμοποιούσαν την οικιακή εργασία ως στρατηγική για την επιβίωση των παιδιών. Έτσι δημιουργήθηκε μια αγορά εργασίας που τροφοδοτούσε με φτηνό ή δωρεάν εργατικό δυναμικό εκείνα τα νοικοκυριά που δεν είχαν τη δυνατότητα να προσλάβουν οικιακό προσωπικό, επιπλέον η εργασία που πρόσφεραν πολλά παιδιά κρύβονταν κάτω από την κατηγορία της ψυχοκόρης, μια εκτεταμένη πρακτική που απέκρυπτε παιδική εργασία και εκμετάλλευση (Χατζαρούλα,2012,:32).

Παρόλο που οι οικιακές εργάτριες είχαν αποκλειστεί από τις νομοθετικές ρυθμίσεις που απαγόρευαν την εργασία για τα παιδιά κάτω των 14 ετών, η ιδέα ότι τα παιδιά δεν έπρεπε να εργάζονται είχε ξεκινήσει να εδραιώνεται στην κοινωνική συνείδηση. Μεταξύ του 1920 και 1928 ο πληθυσμός της Αθήνας αυξήθηκε κατά 77 τοις εκατό. Η αύξηση όμως το πληθυσμού δεν οφείλεται μόνο στους πρόσφυγες αλλά και στους εσωτερικούς μετανάστες. Ο ρυθμός της αστικοποίησης είχε επιταχυνθεί από το τελευταίο τέταρτο του δέκατου ενάτου αιώνα και η οικιακή εργασία ήταν μια από τις μορφές της αγροτικής μετανάστευσης στην οποία τα κορίτσια υπερείχαν αριθμητικά. Τις δεκαετίες του 1920 και 1930 νεαρές γυναίκες από τα νησιά και την ηπειρωτική Ελλάδα συνέχισαν να μεταναστεύουν στην Αθήνα. Στη Φολέγανδρο, η πλειοψηφία των γυναικών μπήκαν στην οικιακή εργασία όπως είχαν κάνει και οι μητέρες τους τα προηγούμενα χρόνια και οι κόρες τους τα επόμενα. Αυτή η τάση συνεχίστηκε μέχρι τις αρχές του 1970. Η οικιακή εργασία ως μια μορφή της μετανάστευσης από τις αγροτικές στις αστικές περιοχές αποτελεί ένα διαφορετικό μοντέλο της έμμισθης οικιακής εργασίας από ότι η απασχόληση του αστικού πληθυσμού σε αυτό τον τομέα, όπως οι πρόσφυγες, και επιτελεί έναν διαφορετικό ρόλο της οικιακής εργασίας στην πορεία της ζωής (Χατζαρούλα,2012,:33-34).

3.3 Η εισόδος στην οικιακή εργασία των γυναικών από τη Φολέγανδρο

Οι γονείς των πληροφορητριών ήταν αγρότες που είχαν στην κατοχή τους γη αλλά συμπλήρωναν το εισόδημα τους μέσω του συστήματος της επίμορτης καλλιέργειας. Οι μητέρες των πληροφορητριών είχαν εργαστεί στην Κωνσταντινούπολη και στην Αλεξάνδρεια ως έμμισθες οικιακές εργάτριες, κάποιες ακολουθώντας τους πατεράδες τους ενώ άλλες μετανάστευαν μόνες τους. Όλες οι αδελφές των πληροφορητριών είχαν εργαστεί ως οικιακές εργάτριες στην Αθήνα, το ίδιο και οι αδελφές των συζύγων τους. Άνηκαν σε μεγάλες οικογένειες, ο μέσος αριθμός ανά οικογένεια ήταν επτά παιδιά. Το πατρικό σπίτι τους στις περισσότερες περιπτώσεις είχε ένα μόνο δωμάτιο. Το πάτωμα ήταν από χώμα και το μαγείρεμα γινόταν στην εστία, η οποία βρισκόταν είτε στο δωμάτιο που κοιμόταν η οικογένεια είτε σε ξεχωριστό δωμάτιο που χρησιμοποιούνταν ως αποθήκη. Τα μικρότερα παιδιά κοιμόντουσαν μαζί με τους γονείς στο κρεβάτι. Τα κορίτσια κοιμόντουσαν χωριστά από τα αγόρια είτε σε ένα κρεβάτι είτε σε καναπέ (Χατζαρούλα,2012,:322-323).

Η ηλικία εισόδου στην οικιακή εργασία κυμαινόταν από εννέα έως 13 ετών, ενώ έμεναν στην οικιακή εργασία από εννέα ως δέκα οκτώ χρόνια. Η πλειονότητα είχε αλλάξει πόστα, συνήθως τρία με τέσσερα. Αντίθετα με τους πρόσφυγες και τις εσωτερικές μετανάστριες από την ηπειρωτική Ελλάδα, οι Φολεγανδρίτισσες άλλαζαν πόστο, όταν τους προσφερόταν υψηλότερος μισθός. Επιπλέον, όταν η μεταχείριση των εργοδοτριών ήταν κακή, εγκατέλειπαν το πόστο τους. Αυτές που άλλαζαν πόστα ξεκινούσαν από τη βάση της ιεραρχίας, υπηρεσία για όλες τις δουλειές και έφταναν στο ζενίθ της καριέρας μια οικιακής εργαζόμενης που ήταν η μαγείρισσα (Χατζαρούλα, 2012,:323).

Το καφενείο των Φολεγάνδριων ήταν το σημείο συνάντησης των οικιακών εργαζομένων. Οι επαφές τους περιορίζονταν στην μεταναστευτική κοινότητα στην Αθήνα, ενώ σε περιόδους ανεργίας μπορούσαν να καταφύγουν σε σπίτια συγγενών και φίλων που είχαν εγκατασταθεί στην Αθήνα. Η πλειονότητα βρήκαν δουλειά μέσα από συγγενικά δίκτυα ενώ αρκετές φορές οι γαιοκτήμονες και οι έμποροι ταξίδευαν στη Φολέγανδρο για να βρουν οικιακές εργάτριες. Οι εργοδότες συνήθιζαν να αναζητούν υπηρετικό προσωπικό από τον τόπο καταγωγή τους, καθώς διευκόλυνε την πρόσβαση τους σε πληροφορίες για διαθέσιμο προσωπικό. Επιπλέον, οι εργοδότες θεωρούσαν ότι αυτός ο τρόπος πρόσληψης παρείχε εγγύηση αναφορικά με την τιμότητα των εργαζομένων (Χατζαρούλα,2012,:324).

Οι Φολεγανδρίτισσες ξεκίνησαν την καριέρα τους στην οικιακή εργασία ως οικιακές εργάτριες γενικών καθηκόντων σε νοικοκυριά που απασχολούσαν μια οικιακή βοηθό. Τρεις αποχώρησαν από την οικιακή εργασία ως μαγείρισσες. Είχαν αλλάξει τρεις με τέσσερις εργοδότες ξεκινώντας από μικροαστικά νοικοκυριά που απασχολούσαν μια οικιακή βοηθό. Επιδίωξη τους ήταν να εργαστούν σε αστικά και μεγαλοαστικά νοικοκυριά, τα οποία απασχολούσαν δυο ή τρεις οικιακές εργάτριες. Τα μεγαλοαστικά νοικοκυριά ζητούσαν ειδικευμένο προσωπικό με εμπειρία στην οικιακή εργασία. Η λιγότερο ειδικευμένη εργασία ήταν της καμαριέρας και τα καθήκοντα της ήταν συναφή με αυτά της οικιακής εργάτριας γενικών καθηκόντων (Χατζαρούλα,2012,:325).

Οι μητέρες κάποιων πληροφορητριών συνόδευαν τις κόρες τους στην Αθήνα και εργάστηκαν για λίγο καιρό βοηθώντας τις να προσαρμοστούν στην καινούργια εργασιακή ζωή τους. Ήθελαν να βεβαιωθούν ότι είναι ασφαλείς στη νέα τους δουλειά. Το πρώτο πόστο για τις περισσότερες πληροφορήτριες ήταν μια χαμηλόμισθη εργασία σε μικροαστικό νοικοκυριό. Τα κορίτσια έπαιρναν χαμηλό μισθό με το πρόσχημα ότι δεν είχαν αποκτήσει ακόμα ειδικευση. Καμία από τις πληροφορήτριες δεν ζήτησε ποτέ αύξηση στο μισθό αλλά επαφίονταν στη θέληση των εργοδοτών. Η εργασιακή πορεία από την είσοδο στην οικιακή εργασία μέχρι την έξοδο συνοδεύονταν από μια αύξηση στο μισθό κατά τρεις ή τέσσερις φορές. Παρόλο που η περίοδος παραμονής στην οικιακή εργασία ήταν κατά μέσο όρο έντεκα χρόνια, αυτή ή αύξηση ήταν σημαντική και μπορεί να αποδοθεί στην έλλειψη οικιακών εργατριών την περίοδο του Μεσοπολέμου. Αυτές οι συμφωνίες ήταν πιο επωφελείς από αυτές που γίνονταν για μεγαλύτερο χρονικό διάστημα, όπως συνέβαινε στην περίπτωση των οικιακών εργατριών που προέρχονταν από την Ηπειρωτική Ελλάδα. Σε αυτές τις περιπτώσεις όταν η συμφωνία έσπαγε οι οικιακές εργάτριες δεν λαμβάνουν καθόλου χρήματα, ενώ η πληρωμή είχε συμφωνηθεί από την αρχή είτε συμφωνηθεί από την αρχή είτε με τη μορφή μισθού είτε ποσού που θα δινόταν στο τέλος της περιόδου που κάλυπτε η συμφωνία (Χατζαρούλα,2012,:329).

Όταν οι εργοδότες προσλάμβαναν μια οικιακή εργάτρια ζητούσαν συστάσεις από την προηγούμενη εργοδότρια. Η παροχή συστατικών επιτολών από τις εργοδότριες δεν φαίνεται να αποτελούσε δοκιμασμένη πρακτική. Ήταν πιο σύνηθες μια νέα οικιακή εργάτρια να φέρνει σε επαφή την εργοδότρια με μια προηγούμενη εργοδότρια όχι απαραίτητα την τελευταία. Φαίνεται ότι οι εργοδότριες δεν είχαν τόση εμπιστοσύνη στις επιστολές και προτιμούσαν την άμεση επαφή με τις

εργοδότης. Όσον αφορά την επιστροφή των γυναικών αυτών στο νησί ήταν απόφαση των γονιών και καθοριζόταν από την ανάγκη να φροντίσουν τους ηλικιωμένους γονείς ή από τον γάμο. Οι πληροφορήτριες από την Φολέγανδρο δεν επέλεξαν τους συζύγους τους, η επιλογή εντάσσονταν στο πεδίο ευθύνης των γονιών. Ο μέσος όρος ηλικίας γάμου ήταν 25 ετών (Χατζαρούλα,2012,:330).

Οι Φολεγανδρίτισσες είχαν μια εργαλειακή συμπεριφορά απέναντι στην μισθωτή οικιακή εργασία που σχετιζόταν με την συγκέντρωση της προίκας. Χρησιμοποιούσαν τα δίκτυα της φολεγανδρίτικης κοινότητας για να βρουν το κατάλληλο πόστο. Η κινητικότητα στην εργασία ήταν τυπικό χαρακτηριστικό στη μεγιστοποίηση της προίκας. Η επίτευξη αυτού του στόχου σήμαινε ότι οι πληροφορήτριες αδυνατούσαν να δουν τον εαυτό τους και τη ζωή των θυγατέρων τους έξω από αυτό το οικονομικό σύστημα. Η αβεβαιότητα για το μέλλον και η οικονομική ανέχεια του νοικοκυριού του τόπου προέλευσης δημιουργούσαν μια σκληρή εργασιακή ηθική που περιόριζε κάθε προοπτική πέρα από την εργασία. Όταν έφταναν στα εννιά με δέκα τους χρόνια γνώριζαν πως θα φύγουν για υπηρέτριες, και οι περισσότερες έπαιρναν αυτή την προοπτική ως δεδομένη και την καλοδέχονταν. Επίσης το να απαλλάξουν τους γονείς από τα έξοδα που συνεπάγονταν η ύπαρξη τους πρόσφερε συναισθηματική και οικονομική ικανοποίηση (Χατζαρούλα, 2012,:331).

Η συμμετοχή των Φολεγανδριτισσών στο εργατικό δυναμικό παρέμεινε ίδια στις διαφορετικές περιόδους. Για τις πληροφορήτριες που εγκαταστάθηκαν στην Αθήνα, το να εργαστούν ως θυρωροί ήταν η μόνη λύση, ή σε περίπτωση χηρείας να επιστρέψουν ως εσωτερικές στην οικιακή εργασία. Η έλλειψη δικτύων στην πόλη για εργασία στη βιομηχανία καθώς και οι ανήθικες συνδηλώσεις της δουλειάς στο εργοστάσιο έκαναν την οικιακή εργασία μονόδρομο (Χατζαρούλα,2012,:333).

3.4 Η είσοδος στην οικιακή εργασία των γυναικών από τη ηπειρωτική Ελλάδα

Όλες οι πληροφορήτριες από την ηπειρωτική Ελλάδα μπήκαν στην οικιακή εργασία ως ψυχοκόρες. Αυτός ο θεσμός αποτελούσε μια μορφή άτυπου συμβολαίου με την υπόσχεση της υιοθεσίας και μία από τις κυρίαρχες μορφές της οικιακής εργασίας. Όσον αφορά τις αγροτικές οικογένειες η είσοδος στην οικιακή εργασία με την μορφή της υιοθεσίας, αποσκοπούσε στην δημιουργία φαντασιακών συγγενικών δεσμών με ισχυρότερα οικονομικά και κοινωνικά στρώματα και στόχευε στην μελλοντική εξασφάλιση των κοριτσιών. Όσον αφορά τις εργοδότης, η υιοθεσία αποτελούσε μια

στρατηγική που αποσκοπούσε όχι τόσο στην εξασφάλιση φθηνού εργατικού δυναμικού αλλά στο να δημιουργήσει μια σχέση εξάρτησης που βασιζόταν στην πίστη και στην αφοσίωση, μια σχέση που είχε πρότυπο τις οικογενειακές σχέσεις όπου τα όρια μεταξύ εργασίας και οικογένειας συγχέονταν. Για τις γυναίκες που έμπαιναν στην οικιακή εργασία ως ψυχοκόρες, η ψυχολογική και σωματική βία που ασκούσαν οι εργοδότες, η αβεβαιότητα του άτυπου συμβολαίου καθώς και η ωμή εκμετάλλευση των παιδιών απομάκρυνε το ενδεχόμενο για οποιαδήποτε ωφέλεια από αυτό το διακανονισμό (Χατζαρούλα,2012,:337-338).

Η απόφαση και ο χρόνος εισόδου στην οικιακή εργασία ήταν απόφαση των γονιών, οι οποίοι συνήπταν το συμβόλαιο με τους εργοδότες εκ μέρους της κόρης τους. Ο διακανονισμός έλεγε ότι τα κορίτσια θα εργάζονταν μέχρι να παντρευτούν ή για κάποιο χρονικό διάστημα, ώστε να συγκεντρώσουν ένα ποσό από την εργασία τους, το οποίο δεν οριζόταν από την αρχή. Συνήθως, οι γονείς έπαιρναν κατά τακτά χρονικά διαστήματα κάποια ποσά για να καλύψουν τις ανάγκες της οικογένειας. Μια συνηθισμένη τακτική των εργοδοτριών ήταν να καθυστερούν το γάμο του οικιακού προσωπικού, καθώς η υπακοή, οι χαμηλές αποδοχές και η σταθερότητα αποτελούσαν μεγάλα πλεονεκτήματα (Χατζαρούλα,2012,:341).

Η συμφωνία και οι διαπραγματεύσεις που αφορούσαν την μορφή της εργασίας, την πληρωμή αλλά και τις εργασιακές σχέσεις γίνονταν μεταξύ των γονιών και των εργοδοτών, ενώ η απόφαση ανακοινωνόταν από τους γονείς στο κορίτσι ως τετελεσμένο γεγονός λίγο πριν φύγει από το σπίτι ή και μπροστά στους εργοδότες. Επίσης, πολλές φορές οι γονείς συζητούσαν μεταξύ τους για τους μελλοντικούς εργοδότες της κόρης τους, αλλά δεν θεωρούσαν απαραίτητο να ζητήσουν τη γνώμη της, συζητούσαν σαν να μην είναι παρούσα. Η είσοδος στην οικιακή εργασία που συνοδεύεται από την πλήρη απομάκρυνση από την οικογενειακή εστία αποτελούσε για τις γυναίκες που την βίωναν μια οριακή εμπειρία. Η οικογένεια αποτελούσε οικονομική μονάδα που για την επιβίωση της ήταν απαραίτητη η οικονομική συνεισφορά όλων των μελών. Τα παιδιά έβγαιναν στην αγορά εργασίας με απόφαση των γονιών τους οι οποίοι είχαν απόλυτη εξουσία ως προς την επιλογή του επαγγέλματος, τη χρονική στιγμή που θα γινόταν αυτό αλλά και πάνω στα εισοδήματα τους. Επομένως τα παιδιά δεν αντιλαμβάνονταν τον εαυτό τους ως άτομα αλλά ως μέρη του οικονομικού μηχανισμού της οικογένειας (Χατζαρούλα, 2012,:343).

Οι συναισθηματικοί και οικονομικοί δεσμοί που συνδέουν τους κοινωνικά υποτελείς και τους εργοδότες διαμορφώνουν το είδος της σχέσης που αρμόζει στο οικονομικό σύστημα της διαπροσωπικής επικοινωνίας. Σε αυτή την περίπτωση και γενικά στην οικιακή εργασία δεν πρόκειται απλώς για την εργατική δύναμη που οι γονείς ή οι ίδιες οι εργαζόμενες πουλάν στους εργοδότες αλλά ολόκληρος ο εαυτός γίνεται εμπόρευμα και τίθεται στην υπηρεσία των εργοδοτών. Η κυριότητα του ατόμου πάνω στον εαυτό του εδώ καταστρατηγείται. Η διάχυση των ορίων μεταξύ εργασιακών και οικογενειακών δεσμών αποτελούσε το κύριο χαρακτηριστικό στην σχέση οικογενειακών εργατριών και εργοδοτών, όταν η οικιακή εργασία έπαιρνε τη μορφή της παιδικής εργασίας και ιδιαίτερα της υιοθεσίας. Η διάχυση των ορίων αποτελούσε στρατηγική των εργοδοτών αλλά και των γονιών. Η οικιακή εργασία με τη μορφή της άτυπης υιοθεσίας αποτελούσε μια συμφωνία στην οποία ελλόχευε πάντοτε η αθέτηση της από την πλευρά των εργοδοτών. Όσο και αν οι γονείς επωφελούνταν από την άτυπη υιοθεσία του κοριτσιού, οι εργοδότες ήταν πάντοτε η ισχυρή πλευρά της συμφωνίας. Όταν η οικονομική ή πολιτική συγκυρία έβλαπτε τα συμφέροντα τους και η σχέση απέβαινε εις βάρος τους, οι εργοδότες αθετούσαν τη συμφωνία. Η αθέτηση συμφωνία όταν θίγονταν τα συμφέροντα των εργοδοτών αποκαλύπτει ότι ο θεσμός της ψυχοκόρης αποτελούσε κατά βάση μια οικονομική μια οικονομική στρατηγική στην οποία η συναισθηματική επένδυση και δυναμική της σχέσης ήταν μια παράμετρος του οικονομικού υπολογισμού που αποσκοπούσε στην αποτελεσματικότερη εξυπηρέτηση των αναγκών των εργοδοτών (Χατζαρούλα, 2012, :346-347-358).

Η πολυπλοκότητα της σχέσης εργοδότη-οικιακής εργάτριας και οι συναισθητικές δυναμικές αποκαλύπτονται, όταν τα παιδιά βρίσκονται αιχμάλωτα σε μια κατάσταση που τα όρια τα οποία έχουν συσκοτιστεί επανεγκαθίστανται βίαια. Η συναισθηματική επένδυση δεν ήταν το επικάλυμμα της σχέσης μεταξύ ψυχοκόρης και εργοδότη που συγκάλυπτε το πραγματικό οικονομικό συμφέρον, αλλά αποτελούσε συστατικό στοιχείο των οικονομικών διαπραγματεύσεων. Η δημιουργία μια σχέσης που βασιζόταν στο συναίσθημα και η κατασκευή δεσμών ποτ προσιδιάζαν στους δεσμούς της οικογένειας ήταν μέρος μιας μακροπρόθεσμης στρατηγικής που στόχευε στη μακροβιότητα της εξάρτησης (Χατζαρούλα, 2012, :350).

3.5 Η είσοδος του προσφυγικού πληθυσμού στην έμμισθη οικιακή εργασία

Για τον προσφυγικό πληθυσμό η μισθωτή οικιακή εργασία είχε εντελώς διαφορετική λειτουργία στην οικογενειακή οικονομία από ότι ο τύπος της οικιακής εργασίας που συνδεόταν με τη μετανάστευση στη Φολέγανδρο. Η επιβίωση της οικογένειας εξαρτιόταν από τα εισοδήματα των θυγατέρων και ο μισθός τους είτε καταναλωνόταν άμεσα από την οικογένεια είτε το εισόδημα που είχαν συγκεντρώσει αφαιρούνταν και κατανεμόταν ανάλογα με τις τρέχουσες ανάγκες της οικογένειας. Στις περισσότερες περιπτώσεις τα χρήματα δίνονταν κατευθείαν στους αδελφούς και αυτή η διαχείριση αποτελούσε μια από τις όψεις της έμφυλης ανισότητας στην οικογένεια (Χατζαρούλα,2012,:369).

Για την προσφυγική οικογένεια το να στείλει κορίτσι στην οικιακή εργασία ή στο εργοστάσιο συνδεόταν άρρηκτα με την άμεση συνεισφορά στο οικογενειακό εισόδημα και όχι μόνο με την ανακούφιση της οικογένειας από το συνωστισμό στο σπίτι ή από τα έξοδα της συντήρησής της. Όλες οι πληροφορήτριες έδιναν αμέσως τα χρήματα στις μανάδες τους ή εκείνες τα έπαιρναν κατευθείαν από τους εργοδότες. Επομένως, η διαχείριση των εισοδημάτων τους διέφερε από αυτή του αγροτικού πληθυσμού. Ωστόσο, για τον προσφυγικό πληθυσμό η μισθωτή οικιακή εργασία δεν αποτελούσε καριέρα αλλά μια μορφή παιδικής εργασίας και μια λύση σε περιόδους κρίσης όπως ο πόλεμος. Κατά τη διάρκεια της δεύτερης δεκαετίας του εικοστού αιώνα οι νόμοι του 1912 και 1920 που απαγόρευαν την παιδική εργασία δεν εφαρμόστηκαν. Μεγάλος αριθμός παιδιών δούλευε σε εργοστάσια, όσα παιδιά όμως δεν μπορούσαν να δουλέψουν στο εργοστάσιο στέλνονταν οικιακές εργάτριες (Χατζαρούλα,2012,:369-370).

Σύμφωνα με την βιβλιογραφία η πλειονότητα των πληροφορητριών μπήκε στην οικιακή εργασία μεταξύ του 1922-1940 και παρέμεινε σε αυτή από τέσσερα έως έξι χρόνια ενώ υπήρχαν και άλλες που παρέμειναν από 18 έως και 33 χρόνια. Η εργασία στο εργοστάσιο ήταν προτιμότερη από οικιακή εργασία, οι μισθοί ήταν υψηλότεροι, η οικιακή εργασία αποτελούσε στίγμα για τις αστικές κοινότητες και συνδεόταν με την πορνεία και την ανηθικότητα, τη φτώχεια και την εξάρτηση. Ο ρόλος των δικτύων στη γειτονιά ήταν σημαντικός για την εξεύρεση εργασίας στο εργοστάσιο, καθώς τα εργαστήρια και τα εργοστάσια ήταν συγκεντρωμένα στις προσφυγικές γειτονιές. Στις περισσότερες περιπτώσεις οι μισθοί των ανδρών δεν επαρκούσαν εξαιτίας της αστάθειας της εργασίας, της εποχιακής απασχόλησης και των εργαστηρίων που έμεναν κλειστά πολλούς μήνες, αλλά και πολλές φορές

εξαιτίας του ποτού και του τζόγου. Επομένως, οι γυναίκες και τα παιδιά έμπαιναν στην αγορά εργασίας όχι για να συμπληρώσουν το οικογενειακό εισόδημα αλλά ως βασικοί συνεισφέροντες (Χατζαρούλα,2012,:370).

Οι μητέρες των πληροφορητριών δούλευαν ως οικιακές εργάτριες όταν οι συγγενείς μπορούσαν να κρατήσουν τα παιδιά τους. Οι πατεράδες τους ήταν αγρότες και τεχνίτες στην Μικρά Ασία. Όταν εγκαταστάθηκαν στην Ελλάδα έγιναν μεροκαματιάρηδες, ενώ οι γυναίκες τους δούλευαν είτε ως οικιακές εργάτριες είτε σε εργοστάσια και συχνά συνδύαζαν και τους δύο τύπους εργασίας. Αποτελούσε στρατηγική επιβίωσης να δώσουν τα παιδιά τους για υιοθεσία. Στις πολιτικές αποκατάστασης των ορφανών προσφύγων συμπεριλήφθηκε και η αποστολή παιδιών ως οικιακών εργαζόμενων (Χατζαρούλα,2012,:371).

3.6 Ιστορική αναδρομή της υπηρετικότητας: Διεθνής Ηνωμένες Πολιτείες-Ευρώπη

Η «αναβίωση» της έμμισθης οικιακής εργασίας στην Ευρώπη και στις Ηνωμένες Πολιτείες έστρεψε τις έρευνες στη μελέτη της έμμισθης οικιακής εργασίας ως αναπόσπαστου τμήματος των παγκόσμιων μεταναστευτικών ροών και της παγκοσμιοποίησης. Η έμμισθη οικιακή εργασία αποτέλεσε εργαλείο για την κατανόηση της διεθνικής μετανάστευσης αλλά και της κατανόησης των καθεστώτων κοινωνικής πρόνοιας. Η «παγκόσμια αλυσίδα φροντίδας» αναφερόταν στην απασχόληση των μεταναστριών γυναικών από φτωχότερες περιοχές του πλανήτη από εργαζόμενες γυναίκες στη Δύση να φροντίσουν τα παιδιά και μέλη της οικογένειας τους. Ωστόσο οι μετανάστριες άφηναν την φροντίδα των παιδιών τους σε συγγενείς τους πίσω στην πατρίδα (Χατζαρούλα,2012,:73).

Σύμφωνα με τις φεμινίστριες κοινωνικούς επιστήμονες, η έμμισθη οικιακή εργασία δημιουργεί την εποχή της παγκοσμιοποίησης ιεραρχικούς δεσμούς μεταξύ Βορρά και Νότου, Ανατολής και Δύσης. Η εμπορευματοποίηση της οικιακής εργασίας και η αγορά φθηνών υπηρεσιών από φτωχότερες γυναίκες αποτελεί πηγή καταπίεσης και ανισότητας μεταξύ των γυναικών. Η ιδεολογία του οικιακού θεωρήθηκε ρυθμιστικός παράγοντας της αγοράς εργασίας, της οικογένειας, της μεταναστευτικής κοινότητας, των μεταναστευτικών πολιτικών και νόμων. Η ιδεολογία αυτή όπως αποτυπώνεται στις κοινωνικές, πολιτικές και πολιτισμικές δυνάμεις και των χωρών προέλευσης και των χωρών υποδοχής καθιστά υπεύθυνες τις γυναίκες για την οικιακή εργασία ή συντηρεί την ευθύνη των γυναικών για την

αναπαραγωγική εργασία. Η ταύτιση των γυναικών με την αναπαραγωγική εργασία περιορίζει τον επαναπροσδιορισμό του φύλου, γεννά σχέσεις ανισότητας μεταξύ των γυναικών και διασφαλίζει την έμφυλη και σεξουαλική τάξη στο έθνος. Συγκεκριμένα η επανασυγκρότηση του οικιακού έγκειται στον επαναπροσδιορισμό των ορίων του τι θεωρείται αποδεκτή ή ηθικά αποδεκτή εργασία για τις γυναίκες, στο ρόλο των γυναικών ως breadwinner, στην επικράτηση της μονογονεϊκής οικογένειας (Χατζαρούλα,2012,:74-75).

Καθώς , η «παγκόσμια αλυσίδα» θεωρήθηκε από μεταγενέστερες έρευνες ότι αφορά τις Ηνωμένες Πολιτείες, ωστόσο οι έρευνες στράφηκαν στην Ευρώπη και στα διαφορετικά καθεστάτα κοινωνικής πρόνοιας και ιδιαίτερα στο ρόλο της εργασίας των μεταναστριών στην αλλαγή και υποστήριξη αυτών των καθεστώτων. Τα διαφορετικά καθεστάτα κοινωνικής πρόνοιας επηρεάζουν τις μεταναστευτικές ροές των έμμισθων οικιακών εργαζομένων. Έχει παρατηρηθεί ότι έθνη με πολύ χαμηλές προνοιακές παροχές (τα οποία θεωρούν τη φροντίδα της οικογένειας ιδιωτική υπόθεση) όπως οι Ηνωμένες Πολιτείες και οι χώρες του ευρωπαϊκού νότου όπως η Ιταλία, η Ισπανία και η Ελλάδα, έχουν μεγάλη παρουσία αλλοδαπών οικιακών εργαζομένων. Αντίθετα, στα σοσιαλιστικά καθεστάτα κοινωνικής πρόνοιας που χαρακτηρίζονται από καθολικότητα στις παροχές και παρέχουν υποστήριξη στις μητέρες και στις οικογένειες, η εξάρτηση από την έμμισθη οικιακή εργασία είναι μικρότερη (Χατζαρούλα,2012,:76).

Όσο μικρότερη είναι η κρατική ευθύνη για την πρόνοια τόσο μεγαλύτερη είναι η ανάγκη για την εργασία αλλοδαπών οικιακών εργαζομένων. Όχι μόνο οι προνοιακές πολιτικές αλλά και οι μεταναστευτικές πολιτικές αλλά και οι μεταναστευτικές πολιτικές διασφαλίζουν την προσφορά μεταναστευτικού δυναμικού στις υπηρεσίες φροντίδας περιορίζοντας τα δικαιώματα των μεταναστριών. Η μερική ενσωμάτωση τους στην ιδιότητα του πολίτη αποσκοπεί στην εξασφάλιση μια πηγής φθηνής εργασίας. Η πρόσβαση των οικιακών εργαζομένων στις υπηρεσίες πρόνοιας είναι ένα ελάχιστα μελετημένο ζήτημα. Στη μελέτη τους ο Ιορδάνης Ψημμένος και ο Χριστόφορος Σκαμνάκης διαπιστώνουν την προνοιακή περιθωριοποίηση των μεταναστριών που απασχολούνται στην έμμισθη οικιακή εργασία λόγω όχι της παραβατικότητας, ατομικών ικανοτήτων, ανεργίας ή φτώχειας αλλά κυρίως λόγω της παραβατικότητας, ατομικών ικανοτήτων, ανεργίας ή φτώχειας αλλά κυρίως λόγω της ένταξής τους σε ένα σύστημα καταμερισμού εργασίας και σε επαγγέλματα που

αναπαράγουν έμφυλες και ταξικές στρωματώσεις και πρότυπα προσδοκιών (Χατζαρούλα,2012,:77).

Θεωρείται ότι ο σύγχρονος εσωτερικός έλεγχος δεν αποσκοπεί στη μείωση του μεταναστευτικού πληθυσμού αλλά σε δύο πράγματα: πρώτον στον διαχωρισμό του κράτους από την κοινωνική ευθύνη προς τους μετανάστες και ειδικότερα στις μετανάστριες οικιακές εργάτριες, και δεύτερον στη στήριξη μιας μεταναστευτικής πολιτικής σχεδιασμένης για το υπηρετικό προσωπικό παρά για το φιλοξενούμενο δυναμικό της περιόδου 1960-1970. Επομένως ο περιορισμός των δικαιωμάτων των έμμισθων οικιακών εργατριών, η περιορισμένη πρόσβαση σε καλύτερες ευκαιρίες απασχόλησης και οι ίδιες οι συνθήκες εργασίας συμβάλλουν στην απομόνωση των εργατριών και στην αίσθηση προσωρινότητας (Χατζαρούλα,2012,:77).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4

ΚΡΙΣΗ ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ ΚΑΙ ΕΠΙΠΤΩΣΕΙΣ

4.1 Μετανάστριες οικιακές εργάτριες: Οικογένεια και Κρίση

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, θα εξετάσουμε τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης στις μετανάστριες οικιακές εργάτριες και ειδικότερα σε σχέση με την οικογένεια τους, επίσης θα επικεντρωθούμε στη σχέση εργοδότη-εργαζόμενου, ιδίως όσον αφορά την ικανότητα του εργοδότη να προσφέρει στις μετανάστριες οικιακές εργάτριες περαιτέρω κοινωνική προστασία. Μεγάλος αριθμός μεταναστριών γυναικών που προέρχονταν κυρίως από τα Βαλκάνια και την Ανατολική Ευρώπη επιθυμούσαν να παρέχουν στα παιδιά τους ευκαιρίες για μια καλύτερη ζωή και εκπαίδευση και να συμβάλλουν γενικότερα στην ευημερία των οικογενειών τους. Η διεθνική πτυχή της μετανάστευσης τους, αφορούσε οικογένειες τα μέλη των οποίων ζούσαν χωριστά, πολύ συχνά μεταξύ δύο ή περισσότερων χωρών, και ιδίως στις μητέρες που είχαν χωριστεί από τα παιδιά τους, δεδομένου ότι αυτά συχνά παραμένουν στη χώρα καταγωγής για να ολοκληρώσουν εκεί την σχολική τους εκπαίδευση (Βασιλικού,2015,:3). Η φροντίδα και η ανατροφή των παιδιών αυτών που παραμένουν πίσω ανατίθενται σε στενούς συγγενείς και αναπτύσσονται στρατηγικές ώστε να ξεπεραστούν τα καθημερινά εμπόδια και δυσκολίες, δημιουργώντας έτσι οικογενειακούς δεσμούς πέρα από εθνικά σύνορα. Η ενίσχυση των οικογενειακών δεσμών των γυναικών αυτών αποτελεί μια πράξη αντίστασης κατά του αλλοτριωμένου κοινωνικού περιβάλλοντος που βιώνουν οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες, καθώς η απομόνωση και η εκμετάλλευση ήταν, και συνεχίζει να είναι, μια συνεχής πραγματικότητα για αυτές τις γυναίκες για περισσότερο τουλάχιστον από μια δεκαετία.

Μετά την αρχική κρίση που είχαν βιώσει στην χώρα τους, εξαιτίας της οποίας αναγκάστηκαν να μεταναστεύσουν και να αποδεχθούν στην Ελλάδα χαμηλά αμειβόμενες και χαμηλού κύρους εργασίες, με το ξέσπασμα της ελληνικής οικονομικής κρίσης, οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες γίνονται ακόμη περισσότερο εκτεθειμένες, εξαρτημένες και πιο ευάλωτες σε καταχρηστικούς όρους εργασίας. Η οικογένεια αποτελεί κεντρικό στοιχείο του λόγου αυτών των γυναικών και γίνεται το φίλτρο μέσα από το οποίο αντιλαμβάνονται την ελληνική κρίση και πως αυτή επηρεάζει μεταξύ άλλων τις οικογενειακές τους σχέσεις. Ιδιαίτερη έμφαση θα δώσουμε, στην μετάβαση των γυναικών αυτών από την εποχή προ κρίσεως στη μετά

κρίση εποχή, από την άποψη τόσο του επαναπροσδιορισμού της θέσης αυτών των γυναικών μέσα στην οικογένεια, του ρόλου που διαδραματίζουν για αυτές τα παιδιά τους αλλά και της αλλαγής στη δομή της οικογένειας και των νέων στόχων σε επαγγελματικό, οικογενειακό και προσωπικό επίπεδο (Βασιλικού, 2015,:6,7,8). Επιπλέον, οι νέες γυναίκες είναι αναποφάσιστες να κάνουν παιδιά, ιδίως όταν έρχονται αντιμέτωπες με την ανεργία, συνήθως ανεργία του συζύγου τους. Οι επιλογές είναι να παραμείνουν στην Ελλάδα και να αγωνιστούν για την εργασία σε καθημερινή βάση, ή να επιστρέψουν στην χώρα καταγωγής τους, γνωρίζοντας ότι η κατάσταση εκεί δεν έχει βελτιωθεί, ή ακόμα να ψάξουν και άλλο προορισμό να μεταναστεύσουν και να ξεκινήσουν μια καινούργια ζωή (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας,2017,:91).

Τα παιδιά μπορούν επίσης να διαδραματίσουν κεντρικό ρόλο στο σχεδιασμό της οικογένειας, κυρίως στην περίπτωση που μεγάλωσαν ή και γεννήθηκαν στην Ελλάδα, γιατί συχνά μιλούν ελληνικά καλύτερα από την μητρική τους γλώσσα, και έχουν σε μεγαλύτερο ή μικρότερο βαθμό ενσωματωθεί στην ελληνική κοινωνία. Προς το παρόν οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες, βλέπουν την ελληνική κρίση ως λιγότερο σοβαρή και καταστροφική από ότι στις δικές τους χώρες και παραδέχονται με ευκολία ότι η ελληνική κρίση είναι ιδιαίτερα επώδυνη για τους Έλληνες (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας,2017,:91).

Ωστόσο υπάρχουν και κάποιοι λόγοι που πλέον η χρηματική στήριξη των μεταναστριών οικιακών εργατριών προς τις οικογένειες τους είναι περιορισμένη. Αρχικά, τα χρήματα που μπορούν να κερδίσουν σε μια περίοδο κρίσης οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες είναι πιο περιορισμένα και οι θέσεις εργασίας δυσκολότερο να αποκτηθούν, αν και εξακολουθεί να υπάρχει ανάγκη στην ελληνική κοινωνία για οικιακή εργασία. Λιγότερο εισόδημα και λιγότερες θέσεις εργασίας είναι και οι κύριοι λόγοι που οι γυναίκες στέλνουν λιγότερα εμβάσματα πίσω στην πατρίδα. Δεύτερον, τα παιδιά που έμειναν πίσω στην πατρίδα ενώ οι μητέρες τους ήρθαν να εργασθούν στην Ελλάδα στη δεκαετία του '90 και στις αρχές του 2000 έχουν τώρα ενηλικιωθεί, και σε πολλές περιπτώσεις έχουν κάνει τα δικά τους παιδιά. Αυτές οι γυναίκες που κάλυπταν πλήρως τις ανάγκες των παιδιών τους, δεν βοηθούν στον ίδιο βαθμό την ανατροφή των εγγονών τους (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας, 2017,:91).

Τώρα πλέον είναι καιρός για τα ενήλικα παιδιά τους να εργαστούν και να παρέχουν στήριξη. Ενώ για τις ίδιες τις γυναίκες είναι πλέον καιρός να ξεκουραστούν και να συνταξιοδοτηθούν αν και αυτός ο στόχος είναι συχνά μη ρεαλιστικός. Το να μπορέσουν να πάρουν σύνταξη από την Ελλάδα αποτελεί προς το παρόν μια ουτοπική προοπτική από ότι μια πραγματική πιθανότητα. Ακόμη και αν οι εργοδότες τους τις είχαν εντάξει στο σύστημα κοινωνικής ασφάλισης και κατέβαλαν τις εισφορές τους ή ίδιες είχαν κάνει αυτασφάλιση, με τη σημερινή οικονομική κατάσταση στην Ελλάδα όλο το συνταξιοδοτικό σύστημα είναι πολύ ρευστό, ακόμη δε περισσότερο για τις αλλοδαπές οικιακές εργάτριες, οι οποίες δύσκολα μπορούν να καλύψουν τους προϋποθέσεις για τη χορήγηση σύνταξης (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας,2017,:92).

Από την άλλη, η δυνατότητα το να μπορέσουν να συντηρηθούν με μια σύνταξη από την χώρα καταγωγή τους, είναι σχεδόν αδύνατη. Και παρότι δεν μοιάζει η σύνταξη τους να είναι επαρκής για μια αξιοπρεπή διαβίωση και το γεγονός αυτό τους προκαλεί αγωνία, η λέξη «σύνταξη» εμφανίζεται στο λόγο τους, ως έκφραση ελπίδας για ένα καλύτερο μέλλον. Τρίτον, αυτές οι γυναίκες τείνουν να κάνουν οικονομίες για τα γεράματα, έτσι τα χρήματα που στέλνουν στις χώρες τους είναι περιορισμένα. Οι περισσότερες ήρθαν νέες στην Ελλάδα, κάποιες αγόρασαν σπίτι στις χώρες τους, άλλες υποστήριξαν τα παιδιά τους για μεγάλο χρονικό διάστημα, με αποτέλεσμα πολλές να έμειναν χωρίς δικούς τους σημαντικούς πόρους. Η κρίση τις χτύπησε στη μέση της προσπάθειάς τους να αποταμιεύσουν για τον εαυτό τους, παράλληλα με την όποια υποστήριξη στους δικούς τους (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας,2017,:92).

Στα «καλά χρόνια», όπως οι μετανάστριες περιγράφουν πολλές φορές τα χρόνια πριν από την κρίση, ακόμη και χωρίς κοινωνική ασφάλιση, οι γυναίκες αυτές είχαν δημιουργήσει σχέσεις συμπάθειας με τους Έλληνες εργοδότες και άλλους που τους επέτρεπαν να επωφεληθούν από μια άτυπη κοινωνική προστασία. Στην τωρινή περίοδο, με όλες τις οικονομικές δυσκολίες και την αυξανόμενη ανεργία, υπάρχει μάλλον «λιγότερη συμπάθεια» και λιγότερος χρόνος και προσπάθεια για κοινωνική φιλία.

Η κρίση είναι εμφανής και δημιουργεί συγκρούσεις, ιδίως όταν οι άντρες είναι άνεργοι, επηρεάζονται οι οικογενειακές σχέσεις, καθώς και τα κοινά οικογενειακά σχέδια. Για τους άνδρες, η επιστροφή στην πατρίδα αποτελεί μια βιώσιμη λύση, αν και οι γυναίκες επιθυμούν να μείνουν στην Ελλάδα, λόγω των

κακών συνθηκών (οικονομικών, οικογενειακών), πίσω στην πατρίδα τους. Για αυτό για όσο καιρό μπορούν να βρουν δουλειά προτιμούν να μείνουν στην Ελλάδα (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας,2017,:93).

Επιπλέον, οι γυναίκες διαπιστώνουν ότι πλέον η αγοραστική τους δύναμη είναι αποδυναμωμένη, αλλά θυμούνται ότι τα κατάφεραν «καλύτερα και από άντρα» να εξοπλίσουν τα νοικοκυριά τους στην πατρίδα με ηλεκτρικές συσκευές και άλλα ακριβά είδη. Αισθάνονται υπερήφανες κάνοντας το ιστορικό της κατανάλωσης ενώ τώρα προσέχουν πολύ τα έξοδα ακόμη και στο φαγητό. Η οικονομική κρίση των τελευταίων πέντε ετών έχει επιδεινώσει την κατάσταση τους, οι μισθοί έχουν μειωθεί και οι θέσεις εργασίας είναι σπανιότερες, με λιγότερες ευκαιρίες να αλλάξουν εργοδότη σε περίπτωση που δεν είναι ικανοποιημένες, ενώ όταν υπάρχει σύζυγος είναι ως επί το πλείστον άνεργος. Και ακόμη κι αν δεν είναι τόσο ισχυρή, η αίσθηση του καθήκοντος για αποστολή χρημάτων πίσω στο σπίτι ωστόσο εμμένει και η επιθυμία για επιστροφή πίσω στην πατρίδα όταν «έρθει η ώρα» (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας,2017,:94).

4.1.2 Σχέση εργοδότη - μετανάστριας οικιακής εργάτριας την περίοδο της κρίσης

Μια άλλη σημαντική συνέπεια της οικονομικής κρίσης για τις οικογενειακές σχέσεις των μεταναστριών οικιακών εργατριών έχει να κάνει με τις σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των μεταναστριών και των εργοδοτών τους. Παρατηρείται, ότι αναπτύσσονται έντονοι συναισθηματικοί δεσμοί οι οποίοι συχνά δημιουργούνται μεταξύ των μεταναστριών οικιακών εργατριών και των εργοδοτών τους. Οι δεσμοί αυτοί είναι κρίσιμοι από κοινωνιολογική σκοπιά και αποτελούν το θεμέλιο για την ανάλυση της εγχώριας εργασίας ως εργασίας που βασίζεται στην προστασία και όχι στις συμβατικές υποχρεώσεις. Με βάση αυτή την προσέγγιση, πρόσφατες μελέτες συμπέραναν πως η εγχώρια εργασία οδηγεί σε «ψευδό-οικογενειακές» σχέσεις μεταξύ οικιακών εργατριών και εργοδοτών. Αυτό σημαίνει δηλαδή, ότι οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες αποκτούν οικειότητα με την εργοδοτική οικογένεια καθώς η ανάληψη οικιακών καθηκόντων και η φροντίδα των ηλικιωμένων ή ανήλικων παιδιών συνεπάγεται συγκεκριμένα καθήκοντα που δημιουργούν υψηλό επίπεδο συναισθηματικής προσκόλλησης των μεταναστριών με την εργοδοτική οικογένεια, μιμούμενοι οικογενειακές σχέσεις (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας, 2017,:96).

Υπάρχουν ωστόσο, κάποιες παρατηρήσεις σχετικά με τη σχέση εργοδότη – μετανάστριας οικιακής εργάτριας την περίοδο της κρίσης αυτές είναι: Πρώτον, οι ισχυροί συναισθηματικοί δεσμοί που δημιουργήθηκαν παρέχουν ασφάλεια στις μετανάστριες σε ένα πλαίσιο ανασφάλειας, ενδεχομένως αντικαθιστώντας την απώλεια ασφάλειας που βίωσαν κατά τη μετανάστευση. Δεύτερον, οι εργαζόμενοι ταυτίζουν τα συμφέροντά τους με τα συμφέροντα των εργοδοτών τους, πράγμα που διευκολύνει τη συγκατάθεσή τους σε ιδιαίτερα προβληματικές συνθήκες εργασίας. Τρίτον, οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες απομονώνονται περισσότερο από τις οικογένειες τους που έχουν παραμείνει πίσω στην χώρα καταγωγή τους, αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι μετανάστριες ζουν για αρκετά χρόνια στην Ελλάδα και επισκέπτονται τις πατρίδες τους πολύ σπάνια με αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές να αισθάνονται «ξένες» με τον σύζυγό τους αλλά και με τα παιδιά τους. Εμείς στο κεφάλαιο αυτό θα ασχοληθούμε λεπτομερώς με το θέμα αυτό και με τις ψευδό-οικογενειακές σχέσεις που δημιουργούνται με τους εργοδότες και πώς αυτές επηρεάζουν τις σχέσεις μεταξύ των οικιακών εργατριών και των οικογενειών τους (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας,2017, :97).

Η οικονομική και κοινωνική ανασφάλεια οδηγεί σε υψηλότερο βαθμό εξάρτησης από τον εργοδότη, γεγονός επομένως που ενισχύει την υπάρχουσα σχέση. Τέτοιες ψευδό-οικογενειακές σχέσεις ενισχύουν την υπάρχουσα απόσταση μεταξύ των μεταναστριών και των οικογενειών τους. Οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες ύστερα από αρκετά χρόνια διαμονής στην Ελλάδα και άλλα τόσα χρόνια δουλειάς στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας αισθάνονται ότι η δουλειά που κάνουν δεν είναι απλώς μια αμειβόμενη εργασία αλλά ότι πλέον έχουν υποχρεώσεις ως προς την εργοδοτική οικογένεια τους με αποτέλεσμα να ενισχύεται η εξάρτηση των γυναικών αυτών από τους εργοδότες τους, αλλά και να μην έχουν προοπτικές για ενδοεπαγγελματική ανέλιξη παραμένοντας εγκλωβισμένες στην οικιακή εργασία μην μπορώντας να δημιουργήσουν σχέδια ζωής. Η κρίση φαίνεται ότι δημιούργησε μια αυξημένη αίσθηση ανασφάλειας μεταξύ των εσωτερικών οικιακών εργαζομένων λόγω της μείωσης των μισθών τους, κυρίως λόγω της αυξημένης εξάρτησης από τους εργοδότες τους. Αυτή η εξάρτηση απομονώνει περαιτέρω τις μετανάστριες και ενδέχεται να υπονομεύσει τις σχέσεις τους με τις οικογένειές τους στη χώρα καταγωγής τους.

Από την άλλη πλευρά, οι εξωτερικές οικιακές εργάτριες φαίνεται να αντιμετωπίζουν άλλου είδους προβλήματα. Αυτές μένουν μαζί με τους συζύγους τους και τα παιδιά τους στην Ελλάδα και αναμένει κανείς ότι η δουλειά τους, ακόμη και στο πλαίσιο της κρίσης, θα έχει λιγότερες αρνητικές επιπτώσεις στις οικογενειακές σχέσεις. Ωστόσο κάτι τέτοιο δεν συμβαίνει, οι πολλές ώρες που ξοδεύουν οι οικιακές εργάτριες έξω από το σπίτι τους δεν τους επιτρέπει να επιτύχουν ισορροπία μεταξύ επαγγελματικής και οικογενειακής ζωής. Και σε αυτή τη περίπτωση, φαίνεται ότι κατά τη διάρκεια της κρίσης οι εξωτερικές οικιακές εργάτριες ενίσχυσαν τη σχέση τους με τους εργοδότες τους, αυξάνοντας το επίπεδο εξάρτησης από αυτούς. Παρόλο που η βάση των σχέσεων δεν ήταν ίδια με εκείνη των εσωτερικών οικιακών εργατριών, η ικανότητα των εργοδοτών να παρεμβαίνουν σε προσωπικά θέματα των μεταναστριών και να τις βοηθάνε τους καθιστά απαραίτητους για τις εξωτερικές οικιακές εργάτριες και βασίζονται περισσότερο σε αυτούς (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας,2017,:97)

Οι εξωτερικές οικιακές εργάτριες εργάζονται σε πολλά και διαφορετικά νοικοκυριά με αποτέλεσμα το εισόδημα τους να είναι αρκετά μεγάλο και να μπορεί να συντηρεί την οικογένεια ολόκληρη και τον σύζυγο όταν αυτός είναι άνεργος. Εξαιτίας όμως της ελληνικής οικονομικής κρίσης οι εργοδοτικές οικογένειες έχουν μειώσει τις μέρες και το μισθό των εξωτερικών οικιακών εργατριών με αποτέλεσμα πολλές να επιστρέφουν στην εσωτερική οικιακή εργασία και οι άντρες τους να αναζητούν δουλειά μακριά σε άλλη πόλη ή ακόμα και στις χώρες καταγωγής τους. Επομένως συμπεραίνουμε ότι δημιουργείται μια απόσταση ανάμεσα στο ζευγάρι με αποτέλεσμα να επηρεάζονται οι οικογενειακές σχέσεις (Ξυπολητάς, Βασιλικού, Φούσκας,2017,:101-102)

Συνοψίζοντας τις συνέπειες της κρίσης στις οικογενειακές σχέσεις των μεταναστριών, μπορούμε να πούμε ότι, από τη στιγμή που έφθασαν στην Ελλάδα, οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες αντιμετώπισαν σοβαρά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που έχουν επιδεινωθεί πολύ από τη συνεχιζόμενη ύφεση. Τόσο οι εσωτερικές όσο και οι εξωτερικές οικιακές εργάτριες δημιούργησαν ψευδο-οικογενειακές σχέσεις με τους εργοδότες τους με αποτέλεσμα να απομακρύνονται από τις οικογένειες τους δηλαδή δημιουργήθηκε μία απόσταση με αποτέλεσμα να εξαρτώνται περισσότερο από τους εργοδότες τους και όλα αυτά είναι απόρροια της οικονομικής κρίσης που πλήττει την Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες έχουν στραφεί προς τους εργοδότες τους γιατί

αισθάνονται ασφάλεια μέσα σε αυτό το κλίμα ανασφάλειας που επικρατεί στην Ελλάδα για αυτές η εργοδοτική οικογένεια αποτελεί στήριγμα και αρκετές φορές αισθάνονται τα μέλη της εργοδοτικής οικογένειας δικούς τους ανθρώπους.

4.2 Οικιακή εργασία και Αξίες Κοινωνικής Προστασίας των μεταναστριών: Η σύνθεση ενός διπλού αποκλεισμού

Στο παρόν κεφάλαιο θα εξετάσουμε τόσο τη σχέση οικιακής εργασίας και πρόσβασης στην κοινωνική προστασία, όσο και το ρόλο της εργασίας στη διαμόρφωση των κινήτρων και συμπεριφορών σε σχέση με την κοινωνική προστασία. Σύμφωνα με την μελέτη των Σκαμνάκη και Μαλεκάκη «Domestic work and welfare values of migrant women in modern Greece: the juncture of a dual process of exclusion», τα εμπόδια δεν δημιουργούνται μόνο από το ίδιο το σύστημα κοινωνικής προστασίας, αλλά και από την κουλτούρα που χτίζεται γύρω από την άτυπη εργασία και ενισχύει στάσεις και πρακτικές που νομιμοποιούν τις άτυπες και έμμεσες μορφές κοινωνικής προστασίας. Η έρευνα αποδεικνύει ότι οι οικιακές εργάτριες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης στην κοινωνική προστασία από ότι πριν την κρίση. Αυτό οφείλεται στη διπλή διαδικασία αποκλεισμού που προκύπτει από το ελλειμματικό κοινωνικό κράτος και τις πρακτικές διάκρισης που τις περιθωριοποιούν, και από το πώς οι ίδιες βλέπουν την ακριβή και αναποτελεσματική κοινωνική προστασία που τους προσφέρουν. Επομένως, σε περιόδους κρίσης οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες περιθωριοποιούνται ακόμη περισσότερο από τις κοινωνικές υπηρεσίες (Ψημμένος,2017,:7).

Στη σημερινή Ελλάδα που πλήττεται από την ύφεση, οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες αντιμετωπίζουν μια *διπλή διαδικασία αποκλεισμού*. Ο διττός χαρακτήρας του προέρχεται πρωτίστως από τα κεντρικά και σε κάποιο βαθμό παραδοσιακά χαρακτηριστικά της κοινωνικής προστασίας στη χώρα, όπου οι δικαιούχοι κοινωνικής πρόνοιας τοποθετούνται σε ξεχωριστές κατηγορίες, καθένα από τα οποία δικαιούται διαφορετικά δικαιώματα και παροχές. Τα θέματα της μελέτης μας, μαζί με πολλούς άλλους μετανάστες εργαζόμενους, βρίσκονται στην πιο περιθωριοποιημένη ομάδα και, ως εκ τούτου, λαμβάνουν τα λιγότερα οφέλη, παίρνοντας αυτό που θα μπορούσαν να ονομαστούν τα ψίχουλα της κοινωνικής προστασίας. Δεύτερον, οι αλλαγές που συμβαίνουν ως αποτέλεσμα της ύφεσης

δημιουργούν διαφορές στις αντικειμενικές συνθήκες του περιβάλλοντος των μεταναστριών, οι οποίες οδηγούν σε δραματικές αλλαγές στην καθημερινή ζωή και εργασία τους. Ένα μέρος της διαδικασίας, επομένως, αποκλείει την πρόσβαση των γυναικών σε βασικούς πόρους ζωτικής σημασίας για την καθημερινή τους ζωή, ενώ άλλος επηρεάζει την επαγγελματική τους ζωή με τρόπους που οδηγούν σε αποσύνδεση από τα κοινοτικά και οικογενειακά συστήματα υποστήριξης και, ως εκ τούτου, σε μια μορφή κοινωνικού αποκλεισμού (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη,2017,,:112).

Αυτές οι αλλαγές στην καθημερινή ζωή αυτών των γυναικών συνέβαλαν έτσι στην κοινωνική και κοινωνική περιθωριοποίηση αυτών και των οικογενειών τους. Με άλλα λόγια, η κοινωνική προστασία δεν ορίζεται μόνο προς μία κατεύθυνση, από την κοινωνική κατάσταση προς το άτομο. Αντίθετα, ερμηνεύεται επίσης ως στοιχείο μιας ευρύτερης προσωπικής στρατηγικής. Σε αυτή τη διπλή διαδικασία αποκλεισμού, υπάρχουν τόσο επίσημοι όσο και ανεπίσημοι φραγμοί για τις οικιακές εργάτριες που εμποδίζουν την πρόσβασή τους στην ευημερία και επηρεάζουν την αντίληψή τους για τους μηχανισμούς κοινωνικής προστασίας. Αν και η φύση αυτών των φραγμών ποικίλλει με την πάροδο του χρόνου και σύμφωνα με την οικονομία και την κοινωνία του πολιτισμού, υπάρχουν δύο πρωταρχικοί στην περίπτωση της σύγχρονης ελληνικής κοινωνίας. Το πρώτο από αυτά τα εμπόδια αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι μη κυβερνητικοί μηχανισμοί κοινωνικής προστασίας δεν αναγνωρίζουν τους μετανάστες ως επιλέξιμους για πλήρη οφέλη. Κατά συνέπεια, συμπεράνουμε ότι τελικά η αποτυχία αυτών των μηχανισμών οδηγεί τις μετανάστριες οικιακές εργάτριες να χάσουν την πίστη τους στο επίσημο σύστημα, ωθώντας τις να υιοθετήσουν άτυπες πρακτικές εκτός του πλαισίου των επίσημων θεσμών όπως η επίσκεψη σε μη πιστοποιημένους γιατρούς ή η ανάληψη ανασφάλιστων εργασιών για υψηλότερους μισθούς. Αντί οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες να αισθάνονται ότι αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας, αντίθετα το κράτος της αποκλείει από το να συμπεριληφθούν στο σύστημα της κοινωνικής προστασίας και αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα με τις εργαζόμενες που απασχολούνται σε χαμηλόμισθες και χαμηλού κύρους θέσεις εργασίας (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη,2017,,:112).

Το δεύτερο εμπόδιο έχει αναπτυχθεί λόγω των περιοριστικών πολιτικών του κράτους, το εμπόδιο αυτό συνδέεται με την ανεργία που πλήττει το κράτος μας καθώς και τις οικονομικές δυσκολίες που αντιμετωπίζουν οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες. Οι δυσκολίες αυτές δεν περιορίζονται μόνο στην εργαζόμενη γυναίκα,

αλλά και στην οικογένειά της. Επιπλέον, η μεγάλη ανεργία των μελών των οικογενειών (κυρίως ανδρών συζύγων) που εργάζονταν στην κατασκευή ασκεί ακόμη μεγαλύτερη πίεση στις οικογένειες χαμηλού εισοδήματος, έως το σημείο που ορισμένοι σκέφτονται τώρα να μετακινηθούν σε άλλη χώρα ή ακόμη και να επιστρέψουν στη χώρα καταγωγής τους. Ωστόσο, το επίκεντρο της ανάλυσης και της μελέτης μας είναι η εργασία των ίδιων των μεταναστριών, όπου διαπιστώνουμε διαφοροποίηση όσον αφορά όχι μόνο τους μισθούς και τα δικαιώματα, αλλά και τις αξίες που αφορούν την ίδια τη δουλειά και την κοινωνική προστασία που τους παρέχει (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη,2017,:112).

Για να αναλύσουμε τις αξίες που κατέχουν αυτές οι γυναίκες, είναι απαραίτητο να κατανοήσουμε τη σχέση μεταξύ κοινωνικής προστασίας και κοινωνικών αξιών γενικότερα. Οι διατάξεις του κοινωνικού κράτους αντικατοπτρίζουν τις αξίες των πολιτών του τόσο σε συλλογικό όσο και σε ατομικό επίπεδο. Με άλλα λόγια, οι διατάξεις κοινωνικής ασφάλισης που διαθέτει ένα κράτος για τους πολίτες του αντανακλούν τις αξίες της κοινωνίας. Και ο τρόπος με τον οποίο οι πόροι αυτοί διανέμονται ή δεν διανέμονται, διαμορφώνουν τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι βλέπουν και εκτιμούν τη σχέση τους με το κράτος. Προηγούμενες μελέτες έχουν δείξει ότι η δομή των αξιών που υποστηρίζουν τις διατάξεις της κοινωνικής προστασίας και τα αποτελέσματα που παράγονται από τη διανομή τους μπορεί να αντικατοπτρίζεται σε δύο επίπεδα. Το πρώτο επίπεδο είναι συστημικό και σχετίζεται με αυτό που το κράτος θεωρεί ως επιθυμητό αποτέλεσμα από τη διανομή των υπηρεσιών που παρέχει. Το δεύτερο αφορά τον τρόπο με τον οποίο οι άνθρωποι αξιολογούν το σύστημα με βάση την αλληλεπίδρασή τους με αυτό. Όταν η δομή αυτή λειτουργεί σωστά, η κρατική κοινωνική πολιτική πρέπει να προστατεύει τα ελάχιστα τυχερά μέλη της κοινωνίας παρέχοντας ένα δίκτυ ασφαλείας που βοηθά στην άμβλυση των ανισοτήτων. Κατά συνέπεια, τα συστήματα κοινωνικής προστασίας μπορούν να λειτουργήσουν ως μηχανισμοί για τη διευκόλυνση της κοινωνικής ένταξης. Αυτοί οι μηχανισμοί υποτίθεται ότι εγγυώνται προστασία, όχι απαραίτητα εισοδήματος, αλλά πρόσβαση σε άλλα κοινωνικά αγαθά και οφέλη που πρέπει να δικαιούται ο κόσμος λόγω του καθεστώτος του πολίτη. Αν η εργασία και η κοινωνική κατάσταση είναι πρωταρχικά υπεύθυνες για τη διαμόρφωση των κοινωνικών σχέσεων και της κοινωνικής διαστρωμάτωσης, τότε η αποτελεσματικότητα ενός συστήματος κοινωνικής προστασίας κρίνεται από το βαθμό αποτελεσματικότητας με τον οποίο τα αναμορφώνει (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη,2017,:113-114).

Η τρέχουσα κατάσταση στην Ελλάδα προσφέρει ένα παράδειγμα του τι συμβαίνει όταν το σύστημα αρχίζει να καταρρέει. Η καθυστέρηση στην ανάπτυξη της κοινωνικής προστασίας, σε συνδυασμό με τις ευρύτερες αδυναμίες του ελληνικού κράτους, έχει καταστήσει ανεπαρκή και αναποτελεσματική την παροχή κοινωνικής προστασίας για την ανακατανομή της πρόσβασης σε όσους τη χρειάζονται περισσότερο. Η κοινωνική προστασία αναπτύχθηκε με τυχαίο τρόπο χωρίς την ενίσχυση των θεσμών που θα ήταν σε θέση να αντιμετωπίσουν τις κοινωνικές και οικονομικές ανισότητες και να εξασφαλίσουν τη διανομή των παροχών, γεγονός που, με τη σειρά του, θα μπορούσε να προάγει την αίσθηση κοινωνικής ευημερίας. Στην ελληνική περίπτωση, δεν αναπτύχθηκαν οι μηχανισμοί κοινωνικής προστασίας που θα μπορούσαν να εγγυηθούν ένα ελάχιστο και βασικό επίπεδο διαβίωσης για να διασφαλίσουν τη συμμετοχή στη ζωή της κοινότητας. Αντ' αυτού, η ισότιμη κατανομή των παροχών δεν ήταν στην ημερήσια διάταξη, και έτσι κάποιοι έλαβαν πολύ περισσότερα από άλλους (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη, 2017, :116).

4.2.1 Η περιθωριακή θέση των μεταναστών όσον αφορά την κοινωνική προστασία στην Ελλάδα και τον σταδιακό αποκλεισμό τους

Οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες αποτελούν συνήθως την ασθενέστερη ομάδα που έχει πρόσβαση στο σύστημα της κοινωνικής προστασίας. Η εξασφάλιση της πρόσβασης στην κοινωνική προστασία αποτελεί ουσιαστικό στοιχείο της στρατηγικής των γυναικών αυτών ώστε να μπορέσουν να ενταχθούν στην χώρα υποδοχής τους. Ωστόσο, το σύστημα αξιών που συνδέεται με την κοινωνική ένταξη είναι διττό: οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες κερδίζουν (κανονική) ισότιμη πρόσβαση στους μηχανισμούς κοινωνικής προστασίας, αλλά 'προστατεύονται' επίσης από ανεπίσημους και αόρατους φραγμούς που εμποδίζουν την πρόσβαση αυτή. Ωστόσο, αυτό δεν σημαίνει ότι οι μετανάστριες δεν έχουν κανένα ρόλο στη διαμόρφωση της θέσης τους σε αυτό το σύστημα. Η θέση των μεταναστριών οικιακών εργατριών στα συστήματα κοινωνικής προστασίας δεν καθορίζεται μόνο από το ρυθμιστικό πλαίσιο αλλά και από τις άτυπες πρακτικές των αξιωματικών της πρώτης γραμμής που καθορίζουν τον αντίκτυπο της κοινωνικής πολιτικής τους καθώς και το βαθμό ολοκλήρωσής τους. Τα καθεστώτα κοινωνικής προστασίας γενικά τείνουν να παρέχουν διαφορετικά επίπεδα κοινωνικής ευημερίας, αφήνοντας ορισμένες ομάδες πιο ευάλωτες από άλλες. Και όπως έδειξαν άλλες έρευνες, οι

μετανάστριες γυναίκες οικιακές εργάτριες τείνουν να είναι ένας από τους πιο εκτεθειμένους πληθυσμούς λόγω του φύλλου τους, του νομικού τους καθεστώτος και της φύσης της εργασίας τους (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη,2017,:117). Οι μετανάστες εργαζόμενοι αντιμετωπίζουν συνήθως περισσότερα εμπόδια όσον αφορά την πρόσβαση τους στις κρατικές υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας. Το μεγαλύτερο όμως από αυτά είναι η νομική και κοινωνική τους κατάσταση ως ξένοι έναντι του ιθαγενούς πληθυσμού. Παρά τις αλλαγές στο σύστημα που μείωσαν το χάσμα μεταξύ του επιπέδου των υπηρεσιών προς τους ντόπιους και τους μετανάστες, παραμένουν οι διακρίσεις. Και λόγω αυτών των κοινωνικών ανισοτήτων, η περιθωριακή θέση των μεταναστριών στις υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας τους δεν έχει βελτιωθεί. Αυτό το είδος κοινωνικής περιθωριοποίησης διαμορφώνει τη στάση τους απέναντι στο κράτος και, ειδικότερα, στο έργο τους, το οποίο είναι τελικά το βασικό μέσο με το οποίο καθιερώνουν το δικαίωμά τους για κοινωνικές υπηρεσίες (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη,2017,:117).

Ως ένας από τους πλέον ευάλωτους τομείς της κοινωνίας, οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες πρέπει να προσαρμόζονται κυρίως στο κυρίαρχο σύστημα αξιών της χώρας υποδοχής, το οποίο συχνά μπορεί να τους επιβάλει διακρίσεις και αυτό τους αναγκάζει να επαναπροσδιορίσουν τα στοιχεία που διαμορφώνουν την ταυτότητα και τη θέση τους στην κοινωνία, όχι μόνο ως εργαζόμενες αλλά και ως άτομα. Αναγκάζονται να αναπροσαρμόσουν και να υιοθετήσουν νέες αξίες που περιορίζονται σε ένα στενό πλαίσιο, με περιορισμένες και αδύναμες προσδοκίες. Μέσω αυτής της διαδικασίας και λόγω των προσωπικών τους εμπειριών, οι γυναίκες αυτές αναπτύσσουν μια αρνητική στάση απέναντι στα θεσμικά όργανα κοινωνικής πρόνοιας και τις διατάξεις που παρέχουν.

Επομένως, ένα νέο σύστημα αξιών βαθμιαία διαμορφώνεται, ειδικά στο χώρο εργασίας, επειδή η αξίωση μιας γυναίκας για κάποια κοινωνική προστασία βασίζεται κυρίως στη δουλειά της. Επιπλέον, η εργασία είναι επίσης ένας παράγοντας που διαμορφώνει τη θέση τη δικής της και της οικογένειάς της μέσα στην κοινότητα, καθώς καθορίζει το εισόδημα και την κοινωνική θέση τους. Έτσι, η ανεργία, η οποία έχει εκτοξευθεί κατά τη διάρκεια της κρίσης, δημιουργεί όχι μόνο κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που εμποδίζουν την ενσωμάτωση αυτών των εργαζομένων στην κοινωνία, αλλά και θέτει μεγάλα εμπόδια στην πρόσβασή τους στους πόρους του κράτους πρόνοιας (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη,2017,:118).

Αυτή η αλλαγή των αξιών επηρεάζει ιδιαίτερα τις μετανάστριες οικιακές εργάτριες, πολλές οικογένειες των οποίων έχουν βιώσει μακροχρόνια ανεργία (συνήθως οι άντρες) με αποτέλεσμα οι γυναίκες αυτές τα πάρουν στα χέρια τους την κατάσταση, εργάζονται μόνο αυτές αρκετές ώρες και συντηρούν τις οικογένειες τους. Όταν οι μετανάστριες πρέπει να προσφύγουν στη λήψη θέσεων εργασίας που αυξάνουν την ευπάθειά τους, επηρεάζει επίσης την αντίληψή τους για την κοινωνική προστασία που προσφέρει το κράτος. Η έλλειψη πίστης τους σε αυτούς τους κοινωνικούς θεσμούς συμβάλλει στη διαδικασία κοινωνικού αποκλεισμού και αποτελεί εμπόδιο στην ενεργό συμμετοχή τους στους θεσμούς της κοινωνικής προστασίας, οδηγώντας στην ελλιπή ένταξή τους στην κοινωνία. Οι μετανάστριες και ιδιαίτερα όσοι εργάζονται σε οικιακές υπηρεσίες απομονώνονται από οργανισμούς και κοινωνικά δίκτυα που θα μπορούσαν να υποστηρίξουν τα δικαιώματά τους και να βοηθήσουν στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας τους.

Ως μια πτυχή της οργανωμένης αλληλεγγύης μεταξύ των μελών της κοινότητας, η κοινωνική πολιτική παρέχει ρυθμιζόμενη προστασία από τους κινδύνους που διατρέχουν οι εργαζόμενες, ενώ παράλληλα χρησιμεύει ως μηχανισμός που τους επιτρέπει να εξισορροπήσουν μεσοπρόθεσμα τις ανισότητες μεταξύ των μελών της κοινότητας. Ωστόσο, τα μέλη της κοινότητας των μεταναστριών συχνά βρίσκονται σε μια ενδιάμεση ή γκριζα ζώνη, όπου τα δικαιώματά τους δεν έχουν πλήρως αναγνωριστεί και η πρόσβασή τους στο πλήρες φάσμα της κοινωνικής προστασίας παραμένει ζήτημα. Οι ίδιες οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες έχουν έτσι την ευκαιρία να υιοθετήσουν ή να απορρίψουν συμπεριφορές και στρατηγικές (σε σχέση με τη δουλειά ειδικότερα) που θα τους επέτρεπαν να δουν τον εαυτό τους ή μέλη της οικογένειάς τους ως μέρος της κοινωνικής δομής. Ωστόσο, δεν εκμεταλλεύονται πάντα αυτή την ευκαιρία για να θεωρηθούν ως μέρος των νέων κοινοτήτων τους, εμποδίζοντας έτσι την κοινωνική ενσωμάτωση που θα δημιουργούσε μια τέτοια προοπτική (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη, 2017, :119-120).

Τα τελευταία χρόνια λόγω της οικονομικής κρίσης που αντιμετωπίζει η χώρα μας οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης στην κοινωνική προστασία από ότι παλαιότερα. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι οι γυναίκες εργάζονται μόνο αυτές πλέον εφόσον οι άντρες επί το πλείστον εργάζονταν στον κατασκευαστικό τομέα ο οποίος τα τελευταία πέντε χρόνια ολοένα και παρακμάζει. Το γεγονός αυτό περιορίζει τις ευκαιρίες διαχείρισης του οικογενειακού εισοδήματος και κάλυψης των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης.

Σε πολλές περιπτώσεις, οι εισφορές αυτές καταβάλλονται μόνο για να εξασφαλιστεί το δικαίωμα διαμονής στη χώρα.

Οι εργοδότες λόγω της κρίσης αδυνατούν να ασφαλίζουν τις μετανάστριες οικιακές εργάτριες οι οποίες αναγκάζονται να πληρώνουν από μόνες τους την ασφάλεια τους. Η κατάργηση της αυτασφάλισης δημιουργεί μεγάλο πρόβλημα στις γυναίκες αυτές οι οποίες συνήθως αναζητούν άλλους τρόπους ασφάλειας όπως είναι το δίκτυο μαύρης αγοράς όπου το κόστος τις περισσότερες φορές είναι πολύ υψηλό και αδύνατο να καλυφθεί από τις οικιακές εργάτριες. Επομένως αυτό οδηγεί στον κοινωνικό αποκλεισμό των μεταναστριών οικιακών εργατριών από το Ίδρυμα Κοινωνικών Ασφαλίσεων (ΙΚΑ). Αυτό που επιζητούν σήμερα οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες είναι να έχουν δουλειά ώστε να μπορέσουν να καλύψουν τις βασικές ανάγκες τους. Πολλές φορές λόγω της αβεβαιότητας στην εργασία σκάφτονται να μεταναστεύσουν ξανά σε κάποια άλλη χώρα. Οι περισσότερες γυναίκες μετανάστριες δουλεύουν όχι για να βοηθήσουν, αλλά για να στηρίξουν πλήρως τις οικογένειές τους, καθώς οι σύζυγοι είναι άνεργοι για παρατεταμένο χρονικό διάστημα. Το ζήτημα της επιβίωσης είναι πλέον κρίσιμο και η αστάθεια και η ανασφάλεια στη δουλειά τους παραμένουν προβλήματα που δημιουργούν αρνητικές συνέπειες, ωθώντας τις μετανάστριες οικιακές εργάτριες σε τομείς της παραοικονομίας και άτυπης διαδικασίας. Ενώ επιθυμούν να επωφεληθούν από την κοινωνική ασφάλιση, η άρνηση ή η αδιαφορία των εργοδοτών τους, καθώς και η επιθυμία τους για περισσότερη ρευστότητα, τις οδήγησαν σε μονοπάτια πέρα από την επίσημη κοινωνική προστασία. Οι υποκειμενικοί παράγοντες όπως η ανυποψίαστη στάση απέναντι στο συνταξιοδοτικό σύστημα στη χώρα υποδοχής ή η αναγνώριση ότι τα χρόνια έχουν περάσει είναι οι βασικοί λόγοι που οι μετανάστριες απουσιάζουν από την κοινωνική ασφάλιση και τις προοπτικές συνταξιοδότησης. Η επείγουσα ανάγκη ανανέωσης των αδειών διαμονής τους αναγκάζει να αγοράσουν τις δικές τους σφραγίδες εργασίας, όπως ακριβώς η ανάγκη για υγειονομική περίθαλψη τους οδηγεί να καλύψουν τις ανάγκες τους με δικά τους έξοδα. Οι σκληρές οικονομικές συνθήκες στην οικογένεια, η μείωση των ημερήσιων μισθών και η αναζήτηση εργασίας (δεν είναι πλέον εύκολες) αποδυναμώνουν τώρα αυτές τις μετανάστριες, οδηγώντας τις μακριά από την επίσημη κοινωνική προστασία και στερώντας έτσι την πρόσβαση τους στα δικαιώματα του κοινωνικού κράτους (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη,2017,:122).

Η μακροχρόνια ύφεση, και ιδιαίτερα η ανεργία, προωθεί ένα κλίμα αβεβαιότητας και απαισιοδοξίας, υπονομεύοντας την ίδια τη νομική βάση των

μεταναστριών στην Ελλάδα. Ο κίνδυνος απώλειας νομικής κατάστασης προκαλεί φυσικά μεγαλύτερη ανησυχία από την πρόσβασή τους στις κοινωνικές υπηρεσίες. Κατά συνέπεια, η εργασία παραμένει μια κεντρική παράμετρος και ένας μηχανισμός εισόδου στο σύστημα κοινωνικής προστασίας.

Η πρόσβαση των μεταναστριών στις κοινωνικές υπηρεσίες, το δικαίωμα χρήσης των προσφερόμενων αγαθών και η δυνατότητα να επωφεληθούν από την παροχή κοινωνικής προστασίας καθορίζονται από το συνδυασμό των ακόλουθων παραγόντων: 1) οι προτεραιότητες που ορίζονται από τη μετανάστρια, 2) τις πρακτικές που αναπτύσσει για να διαχειριστεί τις ανάγκες της για υπηρεσίες κοινωνικής προστασίας, 3) και τέλος, τα χαρακτηριστικά πρόσβασης σε αυτά - από τα μέσα διαχείρισης των αγαθών έως τις οριοθετήσεις και τις ανεπίσημες πρακτικές που αναπτύσσονται από τους αξιωματικούς της πρώτης γραμμής που ορίζουν τον τρόπο με τον οποίο λειτουργούν αυτές οι υπηρεσίες (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη, 2017, :123). Οι μετανάστριες αναγνωρίζουν τις υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης ως βασική παροχή κοινωνικών υπηρεσιών. Ωστόσο, η συγκέντρωση του απαιτούμενου ωραρίου για την εξασφάλιση της σύνταξης θεωρείται αδύνατη και επομένως εγκαταλείπεται ως προοπτική αυτή.

Ωστόσο, όπως είδαμε, το σύστημα κοινωνικής προστασίας στο μεγαλύτερο μέρος του δεν προσφέρει ένα αίσθημα κοινωνικής ασφάλισης στις μετανάστριες οικιακές εργάτριες. Οι ίδιες οι διατάξεις και οι υπηρεσίες που τους παρέχονται απλώς δεν επαρκούν για τη δημιουργία των συνθηκών κοινωνικής ασφάλισης. Για το λόγο αυτό, οι μετανάστριες αναπτύσσουν παράλληλες πρακτικές άτυπης και προσωρινής φύσης για να καλύψουν τις δικές τους ανάγκες και τις ανάγκες των οικογενειών τους. Αυτές οι παράλληλες, άτυπες πρακτικές δείχνουν τη διαρθρωτική αδυναμία του συστήματος κοινωνικής προστασίας στην Ελλάδα, αποκαλύπτοντας παράλληλα την έκταση της αποξένωσης των μεταναστριών από τις δομές και τις υπηρεσίες του επίσημου τομέα. Επιπλέον, αυτές οι ανεπίσημες πρακτικές συνδέονται με την εμπορευματοποίηση των υπηρεσιών και, κατ'επέκταση, με την ίδια την έννοια της κοινωνικής ασφάλισης. Η εργασία δεν παρέχει ίση πρόσβαση στην κοινωνική ασφάλιση. Αντίθετα, προκειμένου να διατηρηθεί η καλή υγεία ή να αντιμετωπιστούν τα τρέχοντα προβλήματα υγείας, οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες πρέπει να συμμετέχουν σε ανεπίσημες πρακτικές εκτός του συστήματος κοινωνικής ασφάλισης (Σκαμνάκης, Μαλεκάκη, 2017, :124-125).

4.3 Η σταδιοδρομία των μεταναστριών οικιακών εργατριών στην Ελλάδα κατά την περίοδο της κρίσης

Σε περιόδους κρίσης αλλάζει οι ενδοεπαγγελματική κινητικότητα, οι αξίες καθώς και οι διεπαγγελματικές ιεραρχίες οι οποίες οδηγούν τους χαμηλού κύρους εργαζομένους σε διαφορετικές αντιλήψεις για την εργασία και την κινητικότητα. Η διερεύνηση των επιπτώσεων της κρίσης στις οικιακές εργάτριες γίνεται μέσα από την καταγραφή των αλλαγών που οι ίδιες αντιλαμβάνονται σε σχέση με την επαγγελματική και κοινωνικοοικονομική κατάσταση. Η κρίση είχε αρνητικά αποτελέσματα στις ερμηνείες που αποδίδουν τα άτομα στην εργασία, άλλαξε τις αξίες τους και τα οδήγησε να έχουν χαμηλότερες προσδοκίες γι' αυτήν με άμεση επίπτωση στην αντίληψη για τον εαυτό τους και τις προοπτικές κινητικότητας. Παραδοσιακά, η έννοια της επαγγελματικής σταδιοδρομίας έχει σχέση με τις διαδρομές που ακολουθούν οι εργαζόμενοι μέσα ή μεταξύ ορισμένων επαγγελμάτων. Αυτό που φαίνεται να έχει επιφέρει η κρίση στην περίπτωση της Ελλάδας είναι μια πιθανή αποσταθεροποίηση των προοπτικών και ρόλων σταδιοδρομίας.

Η οικιακή εργασία καθώς και άλλες μορφές επαγγέλματος χαμηλού κύρους, όπως η πορνεία, χαρακτηρίζονται ως εργασίες αδιέξοδου. Οι μελετητές τονίζουν την σημασία των αντικειμενικών παραγόντων, όπως είναι οι περιοριστικές πολιτικές μετανάστευσης καθώς και οι συνθήκες της αγοράς εργασίας, που ωθούν τις γυναίκες σε αυτές τις μορφές εργασίας. Όπως και άλλες μορφές άτυπης απασχόλησης, έτσι και η οικιακή εργασία τείνει να αυξήσει τον εθνικό διαχωρισμό, ενώ παγιδεύει τις γυναίκες σε επαγγέλματα που επηρεάζουν τις προσδοκίες τους για ζωή και μειώνουν τις ευκαιρίες τους ώστε να βελτιώσουν την ζωή τους.

Στην Ελλάδα, η έρευνα των Lazarescu και Κούζα «The careers of migrant domestic workers in Greece: Perceptions of intra-occupational mobility and status differentiation in times of crisis», σχετικά με την οικιακή εργασία αποκαλύπτει ότι η κατανόηση της σταδιοδρομίας μεταξύ των οικιακών εργαζομένων σχετίζεται με ορισμένες παραμέτρους αντικειμενικού χαρακτήρα, όπως είναι το σταθερό εισόδημα ή δυνατότητα διαμονής. Ωστόσο, υπάρχουν κάποιες πτυχές της οικιακής εργασίας που διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στη εμμονή των μεταναστριών εργαζομένων να απασχολούνται στην οικιακή εργασία. Αυτές αφορούν τις πολιτισμικές πτυχές των εργασιακών σχέσεων, τις μορφές διαστρωμάτωσης και τα στερεότυπα, τη περιθωριοποίηση της ευημερίας, το κοινοτικό πλαίσιο, τις εργασιακές σχέσεις, τις

αντιλήψεις για την εργασία και τον εαυτό τους καθώς και τις νέες προσδοκίες κινητικότητας που προκύπτουν από την εργασία. Σε γενικές γραμμές συμπεραίνουμε ότι οι εργαζόμενοι καταλήγουν σε επιλογές σταδιοδρομίας μέσω μιας διαδικασίας που επικεντρώνεται στις κοινωνικές τους αλληλεπιδράσεις και στην κατανόηση της οικονομικής τους κατάστασης.

Μέσα από μια συγκριτική ανάλυση πρόσφατων δεδομένων, για την οικιακή εργασία στην Ελλάδα προκύπτει ότι η σταδιοδρομία των μεταναστριών μέσα στην οικιακή εργασία επηρεάζει την εικόνα που οι ίδιες έχουν για τον εαυτό τους, για την κοινωνία και για τις προοπτικές εξέλιξής τους μέσα σε αυτή. Για τις μετανάστριες οι οποίες εργάζονται στην οικιακή εργασία για μια δεκαετία, η κρίση η οποία πλήττει την ελληνική οικονομία και κοινωνία: α) μεταβάλλει αρνητικά ορισμένα στοιχεία που αφορούν τη διαδικασία παραγωγής της εργασίας (π.χ. τα καθήκοντα που εκτελούν) και β) επηρεάζει τις εργασιακές αξίες των εργαζομένων (π.χ. αντιστροφή αξιών των εσωτερικών και των εξωτερικών οικιακών εργατριών). Ωστόσο, φαίνεται ότι οι οικιακές εργάτριες παραμένουν εγκλωβισμένες σε ένα πλαίσιο σκέψης και δράσης που ενισχύει τις αρνητικές τάσεις της ενδοεπαγγελματικής κινητικότητας ενώ η εικόνα του εαυτού δεν μπορεί να κατανοηθεί εκτός του πλαισίου της οικιακής εργασίας (Lazarescu, Κούζας, 2017, :67-70)

4.3.1 Γιατί οι γυναίκες παραμένουν εγκλωβισμένες στην οικιακή εργασία

Η ενσωμάτωση των μεταναστριών γυναικών στην οικιακή εργασία, επιφέρει μια σημαντική αλλαγή, καθώς παρατηρείται μια παλινδρόμηση όσον αφορά το εισόδημά τους, ενώ συγχρόνως αρχίζουν να αναπτύσσουν έντονα αισθήματα αλληλεγγύης προς τους εργοδότες τους. Εν τω μεταξύ, αρχίζουν να αναπτύσσονται στοιχεία γραφειοκρατικού προσανατολισμού, καθώς η εμπλοκή τους στην οικιακή εργασία οδηγεί σε ηθική εμπλοκή του εαυτού τους.

Η ενασχόληση με την οικιακή εργασία οδήγησε σε σημαντική αλλαγή του προσανατολισμού της εργασίας των γυναικών, δεδομένου ότι η αλληλεγγύη προς τις οικογένειες των εργοδοτών τους υπερέβη την αλληλεγγύη που έδειχναν προς τις δικές τους οικογένειές. Αυτό δεν σημαίνει ότι το οικονομικό κριτήριο δεν ήταν ένας σημαντικός παράγοντας που επηρέασε τις αντιλήψεις τους για την εργασία, ωστόσο η επίδρασή τους φαίνεται να περιορίστηκε από έντονα αισθήματα αφοσίωσης που είχαν απέναντι στους εργοδότες τους.

Οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες βρίσκονται στη διάθεση των εργοδοτών τους οποιαδήποτε στιγμή, όχι λόγω του ότι νιώθουν κάποια υποχρέωση ή ότι νιώθουν απομονωμένες στο χώρο εργασίας, αλλά επειδή κατανοούν τους εαυτούς τους ότι είναι διαθέσιμοι στους εργοδότες τους με αυτόν τον τρόπο. Επιπλέον, κινητήρια δύναμη πίσω από την ανάπτυξη των προοπτικών των εργαζομένων για αλλαγή θέσεων εργασίας αλλά και αλλαγή της κοινωνικής τους θέσης είναι η σχέση τους με τους εργοδότες τους. Ο εργοδότης σταδιακά δεν γίνεται μόνο άτομο που εξασφαλίζει το καθημερινό ψωμί του εργαζόμενου, αλλά και κάποιον που μπορεί να εμπιστευτεί και που κατά κάποιο τρόπο ικανοποιεί ορισμένες ψυχολογικές και συναισθηματικές ανάγκες.

Επιπλέον, η κοινωνική και επαγγελματική θέση των εργοδοτών τους φαίνεται να αποτελεί κριτήριο για την εικόνα που έχουν οι ίδιες οι οικιακές εργάτριες για την εργασία τους. Με άλλα λόγια, τα επαγγέλματα των εργοδοτών τους διαδραματίζουν σημαντικό ρόλο στα μάτια των μεταναστριών οικιακών εργατριών, δηλαδή θεωρούν τους εργοδότες τους μορφωμένους και ότι γνωρίζουν αρκετά πράγματα με αποτέλεσμα να στηρίζονται όλο και περισσότερο σε αυτούς.

Μετά από πολλά χρόνια στην οικιακή εργασία οι περισσότερες μετανάστριες οικιακές εργάτριες αντιλαμβάνονται πλέον τη δουλειά τους ως ευχάριστη και πολλά υποσχόμενη και ότι μετά από τόσα χρόνια έχουν αποκτήσει περισσότερη εμπειρία, επίσης αισθάνονται τους εργοδότες τους ως μέλη της δικής τους οικογένειας παραμερίζοντας και ξεχνώντας τις αρνητικές πτυχές της οικιακής εργασίας. Για πολλές γυναίκες μετανάστριες, η πρώτη τους δουλειά στην Ελλάδα ήταν στην οικιακή εργασία. Το αντιλαμβάνονται αυτό ως ένα είδος εργασίας που τους παρείχε ένα σχετικά σταθερό εισόδημα, καθώς και προστασία από το νόμο, μια ανάγκη που αισθάνθηκαν πολλές γυναίκες μετανάστριες εξαιτίας του καθεστώτος μετανάστευσης. Σε αυτό το πρώιμο στάδιο της επαγγελματικής τους ζωής, οι μετανάστες έμαθαν ότι δεν αποτελούσαν μόνο μέρος ενός εκμεταλλεύσιμου εργατικού δυναμικού. Σε αντίθεση με την προηγούμενη επαγγελματική τους ζωή, όπου η κατανόηση αυτή συσχετιζόταν συνήθως με το γεγονός ότι ήταν μέρος μιας συλλογικότητας, στην οικιακή εργασία, η εκμετάλλευση πραγματοποιείται κυρίως σε ατομικό επίπεδο. Έτσι, η σταδιακή ένταξη στην οικιακή εργασία επιφέρει μια αλλαγή στο πως το κατανοούν οι ίδιες οι οικιακές εργάτριες. Θεωρούνται ως άτομα που είναι "κατάλληλα για εκμετάλλευση". Εκτός από τη δύσκολη φύση της δουλειάς τους και τις αβέβαιες συνθήκες απασχόλησης-για παράδειγμα ανασφάλιστων - που οδηγούν

στην άρνηση ορισμένων βασικών εργασιακών δικαιωμάτων, η απασχόληση στην οικιακή εργασία στερεί επίσης στις μετανάστριες οικιακές εργάτριες οποιαδήποτε ικανότητα να οργανώνουν ή να ελέγχουν τη ζωή τους (ακόμη και τα όνειρά τους διαμορφώνονται από το περιβάλλον εργασίας τους). Ωστόσο, ο κύριος στόχος τους ήταν να αλλάξουν όχι το επάγγελμά τους, αλλά το είδος της εργασίας / ή της απασχόλησης στην οικιακή εργασία (Lazarescu, Κούζας,2017,:75-80).

Όπως αναφέραμε παραπάνω κύριος στόχος των οικιακών εργατριών δεν ήταν τόσο η ενδοεπαγγελματική κινητικότητα τους, όσο το να αλλάξουν τις συνθήκες εργασίας στην οικιακή εργασία και να αποκτήσουν ένα είδος αυτονομίας όπου θα μπορούν να παίρνουν κάποιες αποφάσεις από μόνες του όσον αφορά το νοικοκυριό του σπιτιού. Ακόμη όμως και αν οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες αποκτήσουν βαθμιαία βαθμό αυτονομίας όσον αφορά θέματα όπως ποιος αποφασίζει ποια καθήκοντα πρόκειται να εκτελέσουν, οι εργοδότες τους έχουν τον τελευταίο λόγο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα την αυξανόμενη εξάρτηση των εργαζομένων από τους εργοδότες, καθώς η εμπιστοσύνη που εμφανίζουν προς τους οικιακούς εργαζομένους έχει ως αποτέλεσμα αυξημένο άγχος και αίσθημα ευθύνης.

Η απασχόληση στην οικιακή εργασία κατά τη διάρκεια της οικονομικής κρίσης έχει επιπρόσθετες συνέπειες για τον τρόπο που οι μετανάστριες αντιλαμβάνονται τους εαυτούς τους και τις προοπτικές ζωής τους. Ακόμη και αν η σημερινή κατάσταση τους φαίνεται οικεία, καθώς είχαν ήδη βιώσει παρόμοια εμπειρία στη χώρα προέλευσής τους, δεν είναι πλέον τόσο αισιόδοξες όσο ήταν κάποτε, αφού έχουν ήδη υποστεί δραστικές οικονομικές και κοινωνικές μεταμορφώσεις. Η απασχόληση στην οικιακή εργασία τόσα χρόνια έχει προφανώς μετατοπίσει τον τρόπο με τον οποίο οι εργαζόμενες αντιλαμβάνονται τις επιπτώσεις της οικονομικής κρίσης. Ναι μεν είναι η δεύτερη φορά που αντιμετωπίζουν τις συνέπειες της οικονομικής κρίσης αλλά τώρα είναι πιο φοβισμένες, επειδή είναι μεγαλύτερες σε ηλικία, και στην Ελλάδα δεν έχουν τίποτα, αν δεν πληρώσουν τις υποχρεώσεις τους θα μείνουν στον δρόμο ζουν μέσα σε μια αβεβαιότητα.

Η κρίση όχι μόνο έχει αλλάξει την κατάσταση εργασίας και απασχόλησης, αλλά έχει αλλάξει και τις αξίες της εργασίας. Αυτές οι αξίες σχετίζονται με τις ποιοτικές πτυχές των επιλογών σταδιοδρομίας των οικιακών εργατριών. Στο πλαίσιο αυτό, η κρίση έχει τροποποιήσει τις αντιλήψεις των οικιακών εργατριών σχετικά με το κατά πόσο είναι επιθυμητό να δουλεύουν ως υπάλληλοι live-in ή live-out. Παρ'όλα αυτά, οι πρόσφατες εγκριθείσες αξίες εργασίας συνεχίζουν να ενισχύουν

την προθυμία των μεταναστριών να παραμείνουν στο επάγγελμα και να παραμείνουν αφοσιωμένες στην οικιακή εξυπηρέτηση. Οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες δεν επιδιώκουν διαφορετική πορεία εργασίας. Αντ' αυτού, έχουν χαμηλότερες προσδοκίες για τις θέσεις εργασίας και τις συνθήκες εργασίας τους, οι οποίες με τη σειρά τους επηρεάζουν αρνητικά την αυτοπεποίθησή τους και τις προοπτικές τους για κινητικότητα.

Οι διακυμάνσεις στον τρόπο με τον οποίο οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες αντιλαμβάνονται τις επαγγελματικές τους προοπτικές επηρεάζουν αρνητικά την ενδοεπαγγελματική τους κινητικότητα και τη διαφοροποίηση της κατάστασης τους, ενσωματώνοντάς τις περαιτέρω σε ένα πλαίσιο σκέψης και δράσης που ενισχύει τις αρνητικές τάσεις της ενδοεπαγγελματικής κινητικότητας τους και δεν τους αφήνει κανένα περιθώριο για προσδοκίες ή επιθυμίες για μετάβαση σε άλλα επαγγέλματα. Οι εργαζόμενες αυτές παραμένουν παγιδευμένες σε έναν εργασιακό τομέα που δεν προσφέρει παρά μόνο σκληρή δουλειά και λίγες προοπτικές αλλαγής προς το καλύτερο. (Lazarescou, Κούζας, 2017, :82-88)

4.4 Μορφές ελέγχου

Στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ο μετανάστης οικιακός εργαζόμενος είχε αναδειχθεί σε εξέχουσα προσωπικότητα στα ελληνικά νοικοκυριά και βασικός παράγοντας στην οικονομία των υπηρεσιών. Οι γυναίκες μετανάστες οικιακές εργάτριες κατέστησαν απαραίτητες για την προσωπική φροντίδα και το οικογενειακό κύρος και αναγνωρίστηκαν από το κοινό όχι τόσο από τα καθήκοντά τους, αλλά από τις ευκαιρίες απασχόλησης, τις προσωπικές σχέσεις και την κοινωνική τους ταυτότητα. Σε αυτό το κεφάλαιο θα ασχοληθούμε με τις αλλαγές στα χαρακτηριστικά της οικιακής εργασίας μεταξύ 1970 και 1990 και θα αναλύσουμε τις παραμέτρους που οδήγησαν τις γυναίκες μετανάστριες στην οικιακή εργασία και την κοινωνική μετατόπιση τους στην Ελλάδα. Οι κύριες πτυχές του καπιταλιστικού συστήματος οδήγησαν σε μια χωριστή μορφή εργασίας, που προσδιορίζεται από έμφυλα, εθνοτικά και φυλετικά χαρακτηριστικά. Οι νέες μορφές πατερναλισμού και ελέγχου έστρεψαν το μοντέλο οργάνωσης της εργασίας των μεταναστών στην προσωπικότητα και την εργασιακή δουλειά, διαφοροποιώντας άλλους από άλλους εργαζόμενους, όχι μόνο σε όρους απασχόλησης, αλλά και σε σχέση με άλλες εργασίες που ασκούν και άλλους τρόπους με τους οποίους σχετίζονται.

Ταυτόχρονα, οι τάσεις οργάνωσης της εργασίας στην Ευρώπη από το 1980 προς την απορρύθμιση, την ευελιξία και την εξατομίκευση εξηγούν πως επανέρχονται οι παραδοσιακοί ρόλοι και πως περνάμε από τον απρόσωπο έλεγχο των εργοδοτών στο συναισθηματικό έλεγχο, αλλά και γιατί μετανάστευσαν οι γυναίκες στην Ελλάδα. Οι αλλαγές αυτές φωτίζουν την πορεία «προετοιμασίας», τοποθέτησης, αποδοχής και κοινωνικοποίησης των μεταναστριών σε χαμηλού κύρους εργασίες. Συνακόλουθα υπάρχουν τρία κοινωνικά χαρακτηριστικά των θέσεων εργασίας που προορίζονται για τις μετανάστριες:

A) η ευρύτερη διαδικασία αποκλεισμού που καθορίζει τις θέσεις εργασίας των μεταναστών, η οποία συνδέεται με διαδικασίες εξωτερικών και εσωτερικών ελέγχων που μειώνουν τις επαγγελματικές ευκαιρίες και υποχρεώνουν τους μετανάστες να δεχθούν την οριζόντια ομαδοποίηση των εργασιών με βάση τα κοινωνικά και ατομικά χαρακτηριστικά,

B) οι νέες μορφές πατερναλισμού και κοινωνικών εξαρτήσεων, όπως το σύστημα απασχόλησης *padrone*, που εξασφάλιζε διόδους μετανάστευσης και σίγουρα εργασία δημιουργώντας εξαρτήσεις,

Γ) η επίδραση της οργάνωσης της εργασίας και των τρόπων ελέγχου των εργοδοτών στις επαγγελματικές ταυτότητες και τους ρόλους των εργαζομένων μέσα από την ενίσχυση στερεοτύπων και κοινωνικού στιγματισμού, που χειροτερεύουν την απομόνωση των εργαζομένων μαθαίνοντας τους νέους ρόλους και μορφές υποταγής.

Οι μετανάστες εμπλέκονται σε μια ευρύτερη διαδικασία αποκλεισμού που καθορίζει και κατανέμει θέσεις εργασίας σύμφωνα με το τι είναι επιτρεπτό και αποδεκτό κοινωνικά. Αυτό είναι συνήθως ένα ξεχασμένο στοιχείο στις μελέτες μετανάστευσης, αν και υπογραμμίζει το θεμελιώδες πλαίσιο της σημερινής στρωματοποίησης της εργασίας στην Ελλάδα. Μαζί με τις εθνικές, τις φυλετικές και άλλες αποδιδόμενες ή κληρονομικές μεταβλητές, "ποιος κάνει τι" εξαρτάται επίσης από τα κοινωνικά όρια που παράγονται από τον εξωτερικό και τον εσωτερικό έλεγχο της μετανάστευσης. Στις περισσότερες επιστημονικές αναλύσεις, η παραπάνω πραγματικότητα αντιπροσωπεύεται από τη χρήση διαφορετικών ονομασιών όπως «περιθώρια», «άτυπη» ή «σκιάδη οικονομία». Αναπόφευκτα, οι περισσότεροι αναγνωρίζουν ότι οι μετανάστες αποτελούν το εργατικό δυναμικό που επίσημα ή ανεπίσημα, όπως και η καταναγκαστική εργασία, ωθείται να εκτελέσει ό, τι επιτρέπεται και θεωρείται καταλληλότερο όσον αφορά το καθεστώς, τα έθιμα και τις

προσωπικές ανάγκες του αυτόχθονου πληθυσμού. Ως εξωτερικούς ελέγχους μπορούμε να χαρακτηρίσουμε τη πολιτική μηδενικής ανοχής προς τους αιτούντες άσυλο, το περιορισμό των συνόρων, την αποτροπή της οικογενειακής επανένωσης και τις άδειες εργασίας. Ωστόσο η κοινή παραδοχή ότι ο μεταναστευτικός πληθυσμός χαρακτηρίζεται από έλλειψη δεξιοτήτων αποτελεί μόνο ένα επίτευγμα της συλλογικής φαντασίας, στην πραγματικότητα οι περισσότερες έρευνες μέχρι σήμερα δείχνουν το αντίθετο. Η οικοδόμηση μιας αποκαλούμενης "Φρουράς Ευρώπης" και η απροθυμία της ελληνικής κυβέρνησης να εφαρμόσει πολυεθνικές ανθρωπιστικές πολιτικές για νέους μετανάστες είναι εν μέρει υπεύθυνες για την ανάπτυξη της παράνομης εργασίας. Είναι επίσης υπεύθυνοι για την αύξηση του λαθρεμπορίου, της εμπορίας ανθρώπων, της ετερόκλητης εργασίας και πολλών άλλων μορφών δουλείας. Από την άλλη πλευρά, η επαγγελματική κινητικότητα των μεταναστών περιορίζεται περαιτέρω από εσωτερικούς ελέγχους με τη μορφή ευημερίας, δικαιωμάτων πολιτογράφησης, εκπαίδευσης και πολιτικής. Αυτή η επίδραση είναι ίσως το πιο σημαντικό εύρημα στην κοινωνιολογική έρευνα μέχρι σήμερα. Εξηγεί, για παράδειγμα, πώς η μη αναγνώριση των προσόντων των μεταναστών ή οι προηγούμενες εμπειρίες απασχόλησης από τις υπηρεσίες εκπαίδευσης και κοινωνικής ασφάλισης μπορούν να αποδυναμώσουν τη διαπραγματευτική θέση των μετακινούμενων εργαζομένων. Αυτό ωθεί τους εργαζόμενους να εγκαταλείψουν τις εργασιακές δεξιότητες που έχουν αποκτήσει μέσω της προηγούμενης εργασιακής εμπειρίας τους και να δεχτούν "οριζόντια" ομαδοποίηση θέσεων εργασίας με βάση τα κοινωνικά και ατομικά χαρακτηριστικά (Ψημμένος, 2017,:51).

Το δεύτερο στοιχείο ρύθμισης της εργασίας αφορά το αποκαλούμενο σύστημα απασχόλησης *Padrone*. Αποτελεί μια από τις πιο καταναγκαστικές πτυχές της εργασίας ενός μετανάστη, η οποία συνήθως παραβλέπεται από την έρευνα, αναφέρεται συνήθως στο σύνολο των αξιών και των κανόνων που κυριαρχούν σε συγκεκριμένους τομείς εργασίας. Στην ιστορία της μετανάστευσης του εργατικού δυναμικού, ο εργοδότης του *padrone* (ή του *padroni*) έπαιζε σημαντικό ρόλο, ειδικά σε περιόδους όπου η είσοδος των μεταναστών σε μια χώρα ήταν δύσκολη και το κράτος επέβαλε περιορισμούς στους εργοδότες σε σχέση με το εξωτερικό εργοληπτικό εργατικό δυναμικό. Αυτοί οι εργοδότες αναγνωρίζονταν συνήθως ως λαθρέμποροι και εργολάβοι που παρείχαν μεταναστευτικά περάσματα και εξασφάλιζαν την απασχόληση ατόμων με αντάλλαγμα την προσωπική και εργασιακή εκμετάλλευσή τους. Οι εργοδότες τύπου *Padrone* έχουν συσχετιστεί με συνεργατικές ή

θυγατρικές εταιρείες και με ορισμένες βιομηχανίες. Εκτός από την εύρεση εργασίας, υποτίθεται ότι ενήργησαν ως ηθικοί οδηγοί, δάσκαλοι και εκπαιδευτές εργασίας, καθώς είχαν και διασυνδέσεις με τις αρχές, ενώ εκπροσωπούσαν και εξέταζαν τα συμφέροντα των διακινούμενων εργαζομένων στην ελληνική αγορά εργασίας. Όσον αφορά τις φυσικές εξαρτήσεις, το σύστημα *padrone* ασκείται κυρίως μέσω της χειραγώγησης ταξιδιωτικών εγγράφων, της ασφάλισης της στέγασης, της διατροφής και της ένδυσης ή άλλων βασικών στοιχείων για την επιβίωση των εργαζομένων. Σχετικά με τις κοινωνικές εξαρτήσεις, το *padrone* εξασφαλίζει την υποβολή των μεταναστών εργαζομένων μέσω της εφαρμογής της πολιτιστικής και ηθικής κληρονομιάς. Αυτό συνήθως συνεπάγεται ότι ο εργοδότης ενεργεί ως πνευματικός οδηγός, ένας νονός, ένας φανταστικός συγγενής, ένας προστάτης ή ακόμα και ως φίλος και ως εκ τούτου υπεύθυνος για την ευημερία του μετανάστη. Όσον αφορά τα οικονομικά ζητήματα και τα ζητήματα απασχόλησης, η ρύθμιση των εργασιών σε αυτό το σύστημα βασίζεται στον επιτυχή έλεγχο των πληροφοριών των εργοδοτών και των *padrons* σχετικά με τις θέσεις εργασίας και τους μισθούς. Κατά συνέπεια, οι εργαζόμενοι πρέπει να περάσουν από έναν πράκτορα εργασίας για να βρουν εργασία. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να περιορίζει τις επιλογές τους και να τους καθιστά ευάλωτους στην εκμετάλλευση.

Όλες οι παραπάνω μορφές πατερναλισμού κατασκευάζονται, όπως δείχνει η έρευνα, με άμεση αναφορά στις πολιτισμικές και κοινωνικές σχέσεις. Χρησιμοποιούν ως δείκτες που σηματοδοτούν τις γραμμές των μεταναστευτικών εργασιών. Ωστόσο, μόνο όταν συγκρίνονταν διαφορετικά επαγγέλματα αποκαλύφθηκαν οι διαφορές στους τρόπους εργασίας και η κοινωνική τους σημασία για τους μετανάστες. Αυτό μας οδηγεί σε ένα τρίτο χαρακτηριστικό της ρύθμισης της εργασίας, το οποίο φέρνει στο προσκήνιο τη σημασία της οργάνωσης της εργασίας και της ταυτότητας των εθνικών φύλων. Στις θέσεις εργασίας που σχετίζονται με την κατασκευή, για παράδειγμα, οι εργαζόμενοι συμφωνούν με ορισμένες προϋποθέσεις προκειμένου να αποκτήσουν εργασιακή εμπειρία, την οποία χρειάζονται για να γίνουν ανεξάρτητοι οικοδόμοι ή τεχνικοί. Η εκμάθηση μιας τέχνης, η κοινωνική δικτύωση με εργολάβους, η ανάπτυξη επαφών με προμηθευτές ή ακόμα και η κληρονομιά της επιχείρησης είναι όλα τα πράγματα που οι εργαζόμενοι επιτυγχάνουν ως μαθητευόμενοι, αλλά το αντάλλαγμα είναι η συμμόρφωσή τους με τις σκληρές συνθήκες μαθητείας. Ωστόσο, σε ένα βαθύτερο επίπεδο ανάλυσης, η επίδραση του καταμερισμού της εργασίας και οι τρόποι ελέγχου των εργοδοτών καθίσταται

εμφανής στις επαγγελματικές ταυτότητες και στους ρόλους που υιοθετούν οι εργαζόμενοι για τον εαυτό τους. Οι έμπειροι μετανάστες κατασκευαστές αναπτύσσουν ένα είδος εξειδίκευσης, όχι μόνο σε τεχνικά αλλά και σε επιχειρηματικά θέματα. Οι εργοδότες, μέσω των ενεργειών τους, φαίνεται να ενισχύουν τα εθνικά και πολιτισμικά στερεότυπα που εμφανίζονται ως προς το ποιος κατέχει συγκεκριμένες θέσεις εργασίας, επιδεινώνουν την απομόνωση των μεταναστών και δημιουργούν ανταγωνισμό μεταξύ τους. Αυτό οδηγεί σε μια γενική κατανόηση ότι όποιος θεωρείται «καλός εργαζόμενος» δεν είναι άσχετος με το υπόβαθρο των εργαζομένων όσον αφορά το επίπεδο δεξιοτήτων, την εθνικότητα και το καθεστώς μετανάστευσης.

Όσον αφορά το θέμα της βιομηχανίας της σεξουαλικής εργασίας η ικανότητα ενός εργοδότη να ελέγχει μια νέα μετανάστρια εξαρτάται από τη δημιουργία μιας (συνήθως σεξουαλικής) σχέσης μαζί της, τη σωματική κακοποίηση της και τον περιορισμό της ικανότητάς της να φύγει. Η απόκτηση ενός βαθμού ελευθερίας εξαρτάται κυρίως από την απόδοσή της, την απόδειξη της ψυχολογικής και σωματικής της εκτίμησης, της απόδειξης της εμπιστοσύνης της και πολλών άλλων παραγόντων. Ωστόσο, οι εργαζόμενες στις περισσότερες περιπτώσεις παρασύρονται από τους εργοδότες για να συνεχίσουν σε αυτό το είδος εργασίας μέσω υποσχέσεων ότι τελικά θα ακολουθήσουν μια άλλη γραμμή εργασίας (Ψημμένος, 2017, :53).

Ωστόσο, ο έλεγχος των εργοδοτών πάνω στις οικιακές εργάτριες είναι αποτέλεσμα τόσο της αυξανόμενης απομάκρυνσης των εργαζομένων από τις οικογένειές τους και τις κοινότητες όσο και των εσωτερικών νέων τους αξιών που επιβάλλονται στον εργασιακό χώρο. Οι αμοιβαίες αντιπαράθεσεις μεταξύ των εργαζομένων καθώς και ο διαχωρισμός, η εκμετάλλευση και άλλες μορφές κυριαρχίας προκαλούν ανασφάλειες που ωθούν τους εργαζόμενους να ταυτιστούν με τα μέλη του νοικοκυριού στο οποίο εργάζονται. Υπάρχουν διάφορες φυσικές και συναισθηματικές συνθήκες που εντείνουν τη μεγαλύτερη διάρκεια απασχόλησης των εργαζομένων. Όσο περισσότερο χρόνο διανύουν στην ίδια δουλειά ή με τον ίδιο εργοδότη, τόσο πιο ευάλωτος γίνεται ο εργαζόμενος. Αυτή η ευπάθεια δημιουργείται, αφενός, από την κοινωνική θέση που καταλαμβάνουν οι μετανάστριες στην ελληνική κοινωνία, γεγονός που τους ωθεί να εξαρτώνται ακόμη περισσότερο από τους εργοδότες τους. Από την άλλη πλευρά, τα οικιακά καθήκοντα της εργασίας και οι αξίες που συνδέονται με αυτά παράγουν ατομικές και κοινωνικές ευπάθειες, ή λανθάνοντα τρωτά σημεία, όπως ορισμένες φορές αποκαλούνται, που

αποσταθεροποιούν περαιτέρω την αυτοεκτίμησή τους και ενισχύουν την υποταγή τους. Είναι αυτός ο δεύτερος τύπος τρωτότητας που, μετατρέπει μια μετανάστρια σε οικιακό στέλεχος. Ο φυσικός και κοινωνικός διαχωρισμός των μεταναστριών από τις οικογένειες τους διαταράσσει τις κοινωνικές τους σχέσεις και τους διαπροσωπικούς δεσμούς αλληλεγγύης. Αυτά τα κενά στην κοινωνική τους ζωή, καλύπτονται, τουλάχιστον προσωρινά, από τον νέο εργοδότη και την οικογένειά του. Οι "ψευδό-οικογενειακές" σχέσεις αυτού του είδους δημιουργούν αίσθηση αμοιβαιότητας και ασφάλειας στις μετανάστριες οικιακές εργάτριες. Αυτές οι ψευδό-οικογενειακές σχέσεις μπορούν να χωριστούν σε τρεις τύπους. Ο πρώτος τύπος αναφέρεται σε καθήκοντα και ρόλους που σχετίζονται με τις νοικοκυρές ως κύριες υπεύθυνες του νοικοκυριού. Ο δεύτερος τύπος δεσμού σχετίζεται με την εκτέλεση των μητρικών ρόλων και καθηκόντων. Οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες παρέχουν περίθαλψη που αναμένεται από τη μητέρα, το κάνουν όμως περισσότερο για τις οικογένειες των εργοδοτών τους παρά για τις δικές τους, γεγονός που ενισχύει το δεσμό τους με τους εργοδότες τους. Τέλος, η φροντίδα των εξαρτώμενων ατόμων δημιουργεί τον τρίτο τύπο κοινωνικού δεσμού, ο οποίος σχετίζεται με την παροχή φροντίδας στα παιδιά και τους ηλικιωμένους από τις μετανάστριες οικιακές εργάτριες. Επομένως συμπεραίνουμε ότι, η επίδραση της οργάνωσης της εργασίας και των τρόπων ελέγχου των εργοδοτών στις επαγγελματικές ταυτότητες και τους ρόλους των εργαζομένων μέσα από την ενίσχυση στερεοτύπων και κοινωνικού στιγματισμού, χειροτερεύουν την απομόνωση των εργαζομένων μαθαίνοντας τους νέους ρόλους και μορφές υποταγής.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

ΜΕΘΟΔΟΛΟΓΙΑ

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο της εργασίας μας, θα παρουσιάσουμε την μεθοδολογία που ακολουθήσαμε στην έρευνα μας, ώστε να μπορέσουμε να επαληθεύσουμε και εμπειρικά τα υπάρχοντα βιβλιογραφικά δεδομένα που υπάρχουν πάνω στο θέμα των μεταναστριών οικιακών εργατριών. Κύριος σκοπός της έρευνας είναι να διερευνήσουμε τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες στην Ελλάδα τα τελευταία χρόνια εξαιτίας της οικονομικής κρίσης, τις προσδοκίες που έχουν για την εργασία και τις προοπτικές απασχόλησης τους κατά την περίοδο της κρίσης, καθώς και να παρουσιάσει τις απόψεις των οικιακών εργατριών για θέματα που αφορούν την πρόσβαση τους στην κοινωνική προστασία κατά την περίοδο της κρίσης, όπως είναι η δυνατότητα πρόσβασης στην ασφάλιση αλλά και στις παροχές της υγείας, επίσης να αναδείξει την άποψη που έχουν οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες για το συγκεκριμένο επάγγελμα και αν βρίσκουν στοιχεία που το κάνουν ελκυστικό για τις ίδιες, και γενικά να προσπαθήσει να ερμηνεύσει για το πω βλέπουν οι ίδιες την ζωή τους στην Ελλάδα τώρα κατά την περίοδο της οικονομικής κρίσης, αν είναι ικανοποιημένες με αυτήν και αν πιστεύουν ότι υπάρχουν πράγματα που θα ήταν σκόπιμο να αλλάξουν με στόχο την βελτιστοποίηση των συνθηκών διαβίωσης και εργασίας τους. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση που χρησιμοποιείται σε αυτήν την εργασία είναι, αυτή της επεξεργασίας βιβλίων και άρθρων, και η ανάλυση στατιστικών δεδομένων από διάφορες πηγές. Η βιβλιογραφική ανασκόπηση συμβάλλει στην τεκμηρίωση της εργασίας και προσδίδει επιστημονικό χαρακτήρα στο περιεχόμενο. Η έρευνα μας χωρίζεται σε κάποια επιμέρους στάδια αυτά είναι: η επιλογή του υπό έρευνα πληθυσμού, το είδος των μεθόδων έρευνας που ακολουθήσαμε, τον τρόπο προσέγγισης του μεταναστευτικού πληθυσμού, και τέλος στον σχεδιασμό του οδηγού συνέντευξης.

5.1 Δείγμα έρευνας

Ως δείγμα της έρευνας επιλέξαμε τις μετανάστριες οικιακές εργάτριες που προέρχονται από την Αλβανία. Η επιλογή μας αυτή δεν ήταν τυχαία, οι λόγοι που επιλέξαμε τις γυναίκες μετανάστριες από την Αλβανία είναι οι ακόλουθοι. Πρώτον, η συγκεκριμένη μεταναστευτική ομάδα παρουσιάζει μια υπεραντιπροσώπηση στο συγκεκριμένο επάγγελμα. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα να υπάρχει μεγαλύτερη ευκολία εύρεσης ερευνητικού δείγματος, επίσης είναι σημαντικό για την πορεία της έρευνας μας καθώς μας επιτρέπει να προσεγγίσουμε τις απόψεις και τον τρόπο ζωής της συγκεκριμένης ομάδας, για την οποία υπάρχουν διάφορες απόψεις που την θεωρούν υπεύθυνη τόσο για την ανάπτυξη της ανεργίας στην ελληνική κοινωνία τα τελευταία χρόνια, καθώς και για τις πιέσεις που μέσω της παρουσίας της ασκεί στο ελληνικό ασφαλιστικό σύστημα, και όλα αυτά σε συνδυασμό με την αντίληψη περί εγκληματικής φύσης που επικρατεί για την συγκεκριμένη μεταναστευτική ομάδα δημιούργησαν το ιδιαίτερα δύσκολο και αφιλόξενο περιβάλλον για τις συγκεκριμένες μετανάστριες (Παπαδάκης,2014,:36). Δεύτερον, υπάρχει μια οικειότητα με τις συγκεκριμένες γυναίκες λόγω του γεγονότος ότι καταγόμαστε από την ίδια χώρα και γνωρίζουμε την γλώσσα με αποτέλεσμα να τις κάνουμε να νιώσουν ασφάλεια κατά τη διάρκεια της συνέντευξης και να μας ανοιχτούν χωρίς φόβο αφού θα μοιραστούν μαζί μας προσωπικές τους εμπειρίες.

5.2 Εργαλείο έρευνας

Η έρευνα μας, βασίστηκε στη χρήση ποιοτικών μεθόδων έρευνας, μέσα από τη διεξαγωγή ημιδομημένων συνεντεύξεων με εργαζόμενες μετανάστριες γυναίκες στον κλάδο της οικιακής εργασίας. Οι οικιακές εργάτριες του δείγματος μας αποτελούνται από δυο εξωτερικές και δυο εσωτερικές. Τα κριτήρια με τα οποία επιλέχθηκε το συγκεκριμένο εργαλείο είναι ποικίλα. Καταρχήν, επιλέχθηκε η συγκεκριμένη μέθοδος συλλογής δεδομένων, επειδή το δείγμα της έρευνας ήταν μικρό. Επιπλέον, μέσα από τις συνεντεύξεις είναι πιο εύκολο και δυνατό να δούμε πως οι ίδιες οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες ερμηνεύουν την κατάσταση που βιώνουν, τις δυσκολίες που αντιμετωπίζουν και τα ιδιαίτερα χαρακτηριστικά του επαγγέλματος που εξασκούν. Σε αρκετές διεθνείς μελέτες επάνω σε θέματα εργασίας μεταναστών σε χαμηλού κύρους επαγγέλματα και δραστηριότητες του άτυπου τομέα της

οικονομίας, οι οποίες χρησιμοποιούν ποσοτικές προσεγγίσεις προκύπτει το εξής πρόβλημα. Αν και παρουσιάζουν τάσεις ανάμεσα σε σχέσεις και ομάδες ενός πληθυσμού διευκολύνουν στην κατανόηση γενικότερων στάσεων απέναντι σε συγκεκριμένα προβλήματα, παρουσιάζουν ιδιαίτερες δυσκολίες προσέγγισης ατομικών πρακτικών, προτύπων ζωής και συμπεριφορών σε μικροκοινωνικό επίπεδο. Επιπλέον, πολλά από τα προβλήματα που σχετίζονται με θέματα κοινωνικής ασφάλισης και υγείας, τα οποία προκύπτουν μέσα από στερεότυπα και προκαταλήψεις, δεν είναι δυνατόν να ερμηνευτούν μέσα από ποσοτικές προσεγγίσεις. Αυτό οφείλεται στο γεγονός ότι, οι ποσοτικές προσεγγίσεις δεν ξεετάζουν το πως διαμορφώνονται τα συγκεκριμένα στερεότυπα και προκαταλήψεις, με αποτέλεσμα να αφήνουν πολλές φορές ανεξερεύνητο το εύρος των συνεπειών, που προκαλούνται μετά από τα στερεότυπα στην καθημερινή και εργασιακή ζωή των μεταναστριών (Ψημμένος, Σκαμνάκης, 2008, :105). Επίσης, οι ερωτώμενοι είναι περισσότερο πρόθυμοι να παράσχουν πληροφορίες προφορικά από ότι με μακροσκελείς γραπτές απαντήσεις. Επιπλέον, η αμεσότητα της προσωπικής επαφής και της δημιουργίας κλίματος εμπιστοσύνης κατά τη διάρκεια της συνέντευξης λειτουργεί ιδιαίτερα βοηθητικά αναφορικά με την ποιότητα της έκθεσης των προσωπικών πληροφοριών του ερωτώμενου και στη δική μας έρευνα οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες έπρεπε να νιώσουν ασφάλεια ώστε να εκφράσουν ελεύθερα και χωρίς φόβο τις σκέψεις τους, τις απόψεις τους και τυχόν παράπονα τους για τις συνθήκες του επαγγέλματος που ασκούν. Συνακόλουθα, η συνέντευξη επιτρέπει στον ερευνητή να προσαρμόζει την διατύπωσή του ανάλογα με τα 'ευαίσθητα' θέματα, να διαφοροποιεί το λεξιλόγιο του ανάλογα με το μορφωτικό επίπεδο του συνεντευξιαζόμενου και να παρέχει τον κατάλληλο χρόνο. Επιπροσθέτως, αυτό το εργαλείο αφήνει περιθώριο ερμηνείας στον συνεντευκτή και των μη λεκτικών συμπεριφορών, αυτό που ονομάζεται «άρρητο» περιεχόμενο (π.χ. δισταγμούς, παύσεις, αποφυγή οπτικής επαφής, νευρικές χειρονομίες, αυξημένη κινητικότητα κ.ά.). Με αυτό τον τρόπο τα μη λεκτικά μηνύματα μπορούν να δρουν συνοδευτικά ως προς τις απαντήσεις του ερωτωμένου, μπορούν εντούτοις να λειτουργούν και συμπληρωματικά, εάν έρχονται σε αντίθεση με το λεκτικό περιεχόμενο της συνέντευξης. Αυτές τις πληροφορίες ο ερευνητής θα πρέπει να τις συμπεριλάβει στην ανάλυση δεδομένων που θα πραγματοποιήσει. Αναφορικά με το είδος, η ημιδομημένη συνέντευξη αποτελεί έναν τύπο συνέντευξης, ο οποίος επιτρέπει στον ερευνητή να την προσαρμόζει και να την τροποποιεί κατά την διαδικασία αυτής, όταν αντιληφθεί ότι κάτι τέτοιο θα λειτουργήσει θετικά προς

την παροχή πληροφοριών. Πιο συγκεκριμένα, υπάρχουν προκαθορισμένες ερωτήσεις, αλλά ταυτόχρονα προσαρμόζεται, όπου χρειάζεται, η σειρά των ερωτήσεων και υπάρχει προσθαφαίρεση ερωτήσεων ανάλογα με τα ζητήματα που εγείρονται. Ακόμη, υπάρχει η δυνατότητα ευελιξίας ως προς την τροποποίηση του περιεχόμενου των ερωτήσεων ανάλογα με το μορφωτικό και κοινωνικό επίπεδο των ερωτηθέντων. Οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στους προσωπικούς χώρους των ερωτώμενων με σκοπό να νιώθουν όσο γίνεται πιο άνετα, και να μπορέσουν να ανοιχθούν και να μας βοηθήσουν ουσιαστικά στην έρευνα μας. Επομένως εφόσον έχουμε να κάνουμε με προσωπικά βιώματα των ανθρώπων επιλέξαμε την ποιοτική μέθοδο ως την καταλληλότερη για να τα αναδείξει (Παρασκευόπουλος,1993,:123)

5.3 Διεξαγωγή έρευνας

Το τρίτο στάδιο της έρευνας μας ασχολείται με τον τρόπο προσέγγισης του μεταναστευτικού γυναικείου εργατικού πληθυσμού. Στην προσπάθεια μας για την πραγματοποίηση της ποιοτικής έρευνας χρησιμοποιήσαμε τη μέθοδο της «χιονοστιβάδας», δηλαδή ο συνεντευξιαζόμενος προτείνει στον ερευνητή κάποιον άλλον συνεντευξιαζόμενο και η διαδικασία προχωράει με τον ίδιο τρόπο. Η δυνατότητα επαφής με τον υπό έρευνα πληθυσμό πραγματοποιείται από άτομα οι οποίοι βρίσκονται σε επαφή με την υπό εξέταση ομάδα, απολαμβάνουν της εκτίμησης αυτής και είναι σε θέση να μας βοηθήσουν στην επαφή με τα μέλη της. Αν και η συγκεκριμένη τεχνική είναι αντίθετη με τις πρακτικές που μας προτείνει η δειγματοληψία, ωστόσο θεωρείται ιδανική για τη μελέτη πληθυσμών που βρίσκονται στο κοινωνικό περιθώριο, και που είναι δύσκολο να βρεθούν και να ερευνηθούν. Ωστόσο, ο κύριος λόγος για τον οποίον χρησιμοποιείται αυτή η μέθοδος είναι ο εξής, ότι τα γενικότερα προβλήματα που ερευνάμε είναι ιδιαίτερα ευαίσθητα και είναι λογικό οι ομάδες που ανήκουν στο κοινωνικό περιθώριο να μην θέλουν να τα αναπτύξουν σε έναν ερευνητή τον οποίον δεν τον γνωρίζουν και πρώτη φορά τον βλέπουν. Επομένως, κρίνεται απαραίτητη η σύσταση από κάποιο πρόσωπο που είναι σε επαφή τόσο με τον υπό εξέταση πληθυσμό όσο και με τον ερευνητή, προκειμένου να διασφαλιστεί η εχεμύθεια και η εμπιστοσύνη από πλευράς ερευνητή, κατάσταση που θα έχει ως αποτέλεσμα την πρόσβαση μας σε ζητήματα που θέλουμε να ερευνήσουμε (Παπαδάκης,2014,:37-38). Όπως αναφέραμε παραπάνω το δείγμα μας

αφορά τέσσερις μετανάστριες οικιακές εργάτριες από την Αλβανία δυο εξωτερικές και δυο εσωτερικές. Και οι τέσσερις διαμένουν στο Κέντρο της Αθήνας, οι συνεντεύξεις πραγματοποιήθηκαν στα σπίτια που διαμένουν οι οικιακές εργάτριες με σκοπό να νιώθουν όσο γίνεται πιο άνετα, και να μπορέσουν να ανοιχθούν και να μας βοηθήσουν ουσιαστικά στην έρευνα μας. Καθόλα τη διάρκεια της συνέντευξης χρησιμοποιήσαμε την πραγματική μας ταυτότητα, λόγω του γεγονότος ότι οι γυναίκες αυτές ήταν δύσπιστές, ανασφαλείς και φοβόντουσαν να ανοιχτούν πράγμα που θεωρείται λογικό, τις διαβεβαίωσαμε ότι η έρευνα αυτή θα χρησιμοποιηθεί για την εκπόνηση μιας διπλωματικής εργασίας για αυτό το λόγο θα τηρηθεί και η ανωνυμία τους και θα αναφερόμαστε σε αυτές με το μικρό τους όνομα. Οι λόγοι που επιλέξαμε τις συγκεκριμένες γυναίκες είναι ότι και οι τέσσερις κατάγονται από την Αλβανία, πράγμα που σημαίνει ότι είναι σε θέση να μας παρουσιάσουν το πώς ήταν η ζωή τους στην Αλβανία πριν μεταναστεύσουν στην Ελλάδα, ποια πορεία ακολούθησαν και τι προβλήματα αντιμετώπισαν στην Ελλάδα όταν ήρθαν, και αν τα προβλήματα αυτά έχουν επιδεινωθεί λόγω της οικονομικής κρίσης, και επίσης να μας πουν κατά πόσο η ελληνική κοινωνία βοηθάει αυτές τις γυναίκες να ενταχθούν και να κοινωνικοποιηθούν ομαλά στη χώρα υποδοχής. Μέσα από τις συνεντεύξεις διαπιστώσαμε ότι και οι τέσσερις αυτές γυναίκες έχουν αναπτύξει φιλικές σχέσεις με τους εργοδότες τους με αποτέλεσμα τις περισσότερες φορές να νιώθουν και οι ίδιες μέλη της εργοδοτικής οικογένειας, επίσης διαπιστώνουμε ότι και οι τέσσερις δεν ασφαλίζονται από το συγκεκριμένο επάγγελμα. Επομένως, συμπεραίνουμε ότι η επιλογή των συγκεκριμένων οικιακών εργατριών είναι σημαντική γιατί θα μπορέσουμε να δώσουμε απαντήσεις σε σημαντικά ζητήματα που τίθουμε στην έρευνα μας.

5.4 Σχεδιασμός οδηγού συνέντευξης

Το τέταρτο και τελευταίο στάδιο της ερευνάς μας αφορά το σχεδιασμό του οδηγού συνέντευξης καθώς και την πραγματοποίηση της έρευνας. Ο σχεδιασμός του οδηγού συνέντευξης συνήθως αποτελεί για τον ερευνητή ένα ιδιαίτερα μεγάλο προβληματισμό ως προς τη θεματολογία, το περιεχόμενο τους και το πλαίσιο ή την κατεύθυνση μέσα στο οποίο θα κινούνται οι διάφορες ερωτήσεις (Ψημμένος, Σκαμνάκης, 2008, :105). Η έρευνα πραγματοποιήθηκε τον Δεκέμβριο του 2018 υπό την μορφή συνεντεύξεων, στο χώρο διαμονής των μεταναστριών οικιακών

εργατριών. Ο συγκεκριμένος οδηγός συνέντευξης αποτελείται από 6 ενότητες. Η **πρώτη ενότητα** αφορά βασικά τα κοινωνικά και δημογραφικά χαρακτηριστικά των συνεντευξιαζόμενων. Τα κύρια σημεία της πρώτης ενότητας αποτελούν στην ουσία ένα εισαγωγικό κομμάτι γνωριμίας με τις μετανάστριες οικιακές εργάτριες ώστε να μπορέσουμε να έρθουμε πιο κόντρα τους και να μάθουμε κάποια πράγματα για αυτές, οι ερωτήσεις αφορούν, την ηλικία τους, αν έχουν σπουδάσει, αν είναι παντρεμένες, αν έχουν παιδιά και αν αυτά σπουδάζουν κτλ. Η **δεύτερη ενότητα** έχει να κάνει με τις συνθήκες ζωής των μεταναστριών οικιακών εργατριών στην Αλβανία δηλαδή πως ήταν η ζωή τους στην πατρίδα τους πριν μεταναστεύσουν στην Ελλάδα, στη συνέχεια αναφερόμαστε στη καθεαυτό μεταναστευτική διαδικασία στο αν η απόφαση τους να μεταναστεύουν στην Ελλάδα ήταν δική τους προσωπική δηλαδή άφησαν πίσω την οικογένεια τους και υπόλοιπα φιλικά πρόσωπα με σκοπό να έρθουν μόνες στην Ελλάδα να εργαστούν σκληρά για να μαζέψουν χρήματα ώστε να βοηθήσουν πίσω τις οικογένειες που έχουν αφήσει και με σκοπό να επιστρέψουν οι ίδιες πίσω στην πατρίδα τους όταν μαζέψουν κάποια χρήματα ή αν το αποφάσισαν από κοινού με τους συζύγους τους ή αν οι σύζυγοι τους ήταν ήδη στην Ελλάδα και αυτές μετέπειτα τους ακολούθησαν σε αυτή την περίπτωση έχουμε την διαδικασία της οικογενειακής επανένωσης. Επίσης θα αναφερθούμε στο πως ήταν το ταξίδι τους στην Ελλάδα αν ταξίδεψαν έχοντας στην κατοχή τους χαρτιά δηλαδή κάποια βίζα η αν ήρθαν παράνομα. Στη **τρίτη ενότητα** θα δούμε πως οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες περιγράφουν τον τρόπο ζωής τους στην Ελλάδα όταν πρωτοήρθαν αν κατά την πρώτη περίοδο της διαμονής τους αντιμετώπισαν κάποια προβλήματα, αν έψαξαν δουλειά αμέσως, που έμειναν όταν έφτασαν, πως κατέληξαν στην οικιακή εργασία, ποια είναι η άποψη τους για το συγκεκριμένο επάγγελμα και αν έχουν την δυνατότητα ή βλέψεις να κάνουν κάποιο άλλο επάγγελμα. Στην **τέταρτη ενότητα** θα προσπαθήσουμε να έρθουμε στη θέση των μεταναστριών οικιακών εργατριών και να δούμε μια πως είναι μια τυπική εργασιακή ημέρα τους, επίσης θα εξετάσουμε τα είδη των καθηκόντων τους, θα δούμε να τα καθήκοντα αποφασίζονται από κοινού με τους εργοδότες ή μονομερώς από την πλευρά των εργοδοτών καθώς και ποιες είναι οι σχέσεις τους με την εργοδοτική οικογένεια. Στην **πέμπτη ενότητα** ερευνάμε τη ζωή των μεταναστριών οικιακών εργατριών τώρα στην Ελλάδα κατά την περίοδο της κρίσης, τι είδους προβλήματα αντιμετωπίζουν λόγω της οικονομικής κρίσης αν η κρίση έχει επηρεάσει το επάγγελμα τους, τις αμοιβές τους δηλαδή τη μισθό έπαιρναν πριν από την οικονομική κρίση και αν αυτός έχει αλλάξει τώρα, επίσης θα εξετάσουμε ποια

είναι η σχέση τους με τις οικογένειες τους και αν λόγω της οικονομικής κρίσης έχουν επηρεαστεί. Τέλος, στην **έκτη ενότητα** θα εξετάσουμε τις στάσεις και τις απόψεις των μεταναστριών οικιακών εργατριών σε θέματα που αφορούν την κοινωνική προστασία δηλαδή στην δυνατότητα πρόσβασης που τους παρέχει το ελληνικό κράτος σε θέματα ασφάλισης και υγείας, αν αντιμετωπίζουν τώρα μεγαλύτερα προβλήματα πρόσβασης στα συστήματα κοινωνικής προστασίας λόγω της κρίσης από ότι αντιμετώπιζαν πριν από αυτήν. Αυτό που μας ενδιαφέρει κυρίως είναι να δούμε αν οι συγκεκριμένες γυναίκες είναι ασφαλισμένες (ΙΚΑ) ή μη και αν μετά από τόσα χρόνια παραμονής και σκληρής δουλειάς στην Ελλάδα έχουν την δυνατότητα να πάρουν σύνταξη από το ελληνικό κράτος. Επίσης, μας ενδιαφέρει να δούμε κατά πόσο οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες είναι ευχαριστημένες από την ζωή τους στην Ελλάδα, αν θεωρούν ότι η Ελλάδα με την μεταναστευτική πολιτική που ακολουθεί επιτρέπει στις γυναίκες αυτές την πλήρη ένταξη τους στην ελληνική κοινωνία, αν λόγω της οικονομικής κρίσης πως βλέπουν το μέλλον τους στην Ελλάδα έχουν σκεφτεί δηλαδή να εγκαταλείψουν την Ελλάδα και να μεταναστεύσουν σε κάποια άλλη χώρα ή και ακόμα να γυρίσουν πίσω στις πατρίδες τους.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

ΑΝΑΛΥΣΗ ΕΡΕΥΝΑΣ

6.1 Εξωτερική οικιακή εργασία

Στο συγκεκριμένο κεφάλαιο, θα αναφερθούμε στο κομμάτι της εμπειρικής διερεύνησης, θα ερμηνεύσουμε δηλαδή τις απόψεις τεσσάρων μεταναστριών που εργάζονται στο τομέα της οικιακής εργασίας. Και οι τέσσερις μετανάστριες κατάγονται από την Αλβανία (τρεις από την Αυλώνα και μια από το Μπεράτ). Δέσμευση μας απέναντι στις μετανάστριες, ήταν η διατήρηση της ανωνυμίας τους. Η συγκεκριμένη δέσμευση αποτελεί εξέχουσα σημασίας, δεσμευτικό κανόνα και έπρεπε να ληφθεί σοβαρά υπόψη στη χάραξη της εμπειρικής μας έρευνας. Έχοντας κατά νου επομένως τη συγκεκριμένη δέσμευση, θα αναφερόμαστε στις μετανάστριες χρησιμοποιώντας απλά και μόνο το μικρό τους όνομα (Παπαδάκης,2014,:42).

Δημογραφικά στοιχεία των υπό εξέταση μεταναστριών

Αυτό που πρώτα προσπαθήσαμε να μάθουμε, είναι κάποια πράγματα, για τα ξεχωριστά γνωρίσματα που χαρακτηρίζουν την ζωή τους, και επιπλέον γνωρίσματα που έχουν να κάνουν με το μορφωτικό τους επίπεδο και την οικογενειακή τους κατάσταση. Θα ξεκινήσουμε λοιπόν την περιγραφή μας από τις δυο μετανάστριες εξωτερικές οικιακές εργάτριες. Οι δυο αυτές γυναίκες ονομάζονται Μαριέττα και Αμαλία και έτσι με τα μικρά τους ονόματα θα τις αποκαλούμε καθόλα τη διάρκεια της συνέντευξης. Σε ότι αφορά επομένως τη Μαριέττα, η συγκεκριμένη εργάτρια είναι 40 χρονών και απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, παντρεμένη με δυο αγόρια. Ο άντρας της εργάζεται σε οικοδομικές εργασίες στην ευρύτερη περιοχή της Αττικής, αλλά με δεδομένη την οικονομική κρίση και την καθίζηση που έχει υποστεί ο συγκεκριμένος κλάδος, πλέον είναι άνεργος και κάνει κάποια λίγα μεροκάματα, ενώ τα παιδιά της είναι 15 και 20 χρονών, ο μικρός της γιος πηγαίνει σε τοπικό Λύκειο της περιοχής ενώ ο μεγάλος είναι φαντάρος στην Κύπρο. Όσον αφορά την Αμαλία είναι 45 χρονών και απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης, παντρεμένη με δυο παιδιά μια κόρη και έναν γιο. Ο άντρας της εργάζεται ως οικοδόμος όμως λόγω της οικονομικής κρίσης η οποία έπληξε πολλά επαγγέλματα στην Ελλάδα και κυρίως αυτό των οικοδομικών εργασιών ο άντρας της κάνει πλέον μερικά μεροκάματα όπου βρει με αποτέλεσμα να σκέφτεται όπως μας είπε η Αμαλία να κάνει κάποιο άλλο επάγγελμα όπως αυτό του ταξιτζή για να επιβιώσουν, ενώ τα παιδιά της είναι 23 και

21 χρόνων και εργάζονται και τα δύο ενώ έχουν τελειώσει ανώτατη εκπαίδευση. Ας περάσουμε τώρα στις δύο κυρίες που εργάζονται ως εσωτερικές οικιακές εργάτριες οι οποίες ονομάζονται Χριστίνα και Μαρία. Όσον αφορά την Χριστίνα είναι 52 χρονών απόφοιτος δημοτικού, παντρεμένη με τρία παιδιά. Ο άντρας της εργαζόταν ως οικοδόμος όπως οι περισσότεροι άντρες που ερχόντουσαν στην Ελλάδα ως μετανάστες από την Αλβανία, όπως είπαμε και πιο πάνω λόγω της οικονομικής κρίσης που πλήττει την Ελλάδα την τελευταία δεκαετία εργάζεται πλέον σε ένα ξενοδοχείο στο κέντρο της Αθήνας, τα παιδιά της είναι ηλικιών 34, 32 και 30 είναι δυο κορίτσια και ένα αγόρι εργάζονται και τα τρία ενώ είναι και παντρεμένα. Η δεύτερη μετανάστρια εσωτερική οικιακή εργάτρια ονομάζεται Μαρία είναι 47 χρονών απόφοιτος δευτεροβάθμια εκπαίδευσης, παντρεμένη με δυο κόρες. Ο άντρας της εργαζόταν στις οικοδομές ενώ πλέον είναι άνεργος και κάνει κάποια μεροκάματα όπου βρίσκει, οι κόρες της είναι ηλικίας 24, 21 η μεγάλη της κόρη είναι απόφοιτος πανεπιστημίου και εργάζεται ενώ η μικρή σπουδάζει νοσηλευτική.

Πορεία ζωής και εργασίας πριν από την μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική (εξωτερική οικιακή εργασία)

Για την κατανόηση των συνεπειών της οικιακής εργασίας στις υπηρεσίες καθαρισμού στην εξέλιξη και την κατανόηση της σταδιοδρομίας των μεταναστριών, είναι απαραίτητο να γίνει μια εκτενής αναφορά στην πορεία εργασίας και ζωής τους στην Αλβανία πριν τη μετανάστευση τους στην Ελλάδα. Αυτό διότι μέσα από την ανάλυση επιτρέπονται: α) η σύγκριση της έννοιας της σταδιοδρομίας στην Ελλάδα και τη χώρα καταγωγής, β) η ανάδειξη των παραμέτρων που τη καθορίζουν, γ) το πλαίσιο μέσα στο οποίο καθορίζεται η έννοια και το περιεχόμενο της, δ) τα στάδια εξέλιξης της ζωής των μεταναστριών από την Αλβανία όπου εργάζονται στην Ελλάδα ως οικιακές εργάτριες. Συνεπώς, η ανάλυση θα ακολουθήσει συγκεκριμένους άξονες που αφορούν την κοινωνία καταγωγής του πληθυσμού της έρευνας, τον τόπο από τον οποίο προέρχονται οι συνεντευξιαζόμενες, την οικογένεια τους, τα επαγγέλματα που ακολούθησαν στην Αλβανία, καθώς και την πορεία μετακίνησης στην Ελλάδα (Daria Lazarescu, 2015,σελ: 233).

Επομένως, αυτό που ζητήσαμε από τις εξωτερικές μετανάστριες οικιακές εργάτριες είναι να μας μιλήσουν για τις συνθήκες διαβίωσης στην Αλβανία αλλά και για το πώς πήραν την απόφαση να μεταναστεύσουν από την Αλβανία στην Ελλάδα. Η Μαριέττα μας είπε ότι η ζωή στην Αλβανία μετά την κατάρρευση του σοσιαλιστικού καθεστώτος ήταν πολύ δύσκολη, ακολούθησε μεγάλη ανασφάλεια και αβεβαιότητα. Η κατάσταση έγινε ακόμη πιο δύσκολη με την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος των πυραμίδων, το οποίο είχε ως αποτέλεσμα πάρα πολύς κόσμος να χάσει τα λεφτά του και να ξεσπάσουν ένοπλες αναταραχές στους δρόμους ζητώντας από την κυβέρνηση να τους αποζημιώσει.

« Η ζωή στην Αλβανία είναι πολύ δύσκολη, υπάρχει μεγάλη φτώχεια , οι άνθρωποι δεν έχουν να φάνε, μετά την κατάρρευση του σοσιαλιστικού καθεστώτος και στη συνέχεια του τραπεζικού συστήματος των πυραμίδων τα πράγματα έγιναν ακόμη πιο χειρότερα, τα χάσαμε όλα, υπήρχε μεγάλη πείνα, πολλοί αναγκαστήκαμε να φύγουμε γιατί φοβόμασταν για την ζωή μας, δεν μπορούσαμε να ζήσουμε άλλο εκεί δεν υπήρχαν δουλειές, αποφασίσαμε να έρθουμε στην Ελλάδα γιατί είχαμε ακούσει από άλλους που είχαν έρθει νωρίτερα το 1990 ότι ήταν σαν παράδεισος , υπήρχαν δουλειές, λεφτά και έτσι θα είχαμε ένα καλύτερο μέλλον για εμάς αλλά και για τα παιδιά μας». (Μαριέττα, ετών 40)

Επομένως, σύμφωνα με τις παραπάνω συνθήκες η μετανάστευση προς χώρες όπως η Ελλάδα, αποτελούσε τη μόνη λύση απέναντι στα προβλήματα που αντιμετώπιζαν. Αυτό λοιπόν το οποίο εξετάζουμε σε αυτό το σημείο, έχει να κάνει με το καθεαυτό απόφαση της μετανάστευσης, και το πώς τελικά αποφασίστηκε. Στην περίπτωση της Μαριέττας ο σύζυγος ήρθε πρώτος στην Ελλάδα το 1995 ερχόταν με τα πόδια παράνομα χωρίς χαρτιά, ενώ εκείνη ακολούθησε στη συνέχεια τον σύζυγο της και ήρθε για πρώτη φορά στη Ελλάδα το 1999 με βίζα. Η απόφαση της μετανάστευσης ανήκει εξ ολοκλήρου στον σύζυγο και η Μαριέττα τον ακολούθησε, και για οικονομικούς αλλά κυρίως και για οικογενειακούς λόγους για την οικογενειακή επανένωση.

« Η απόφαση του να έρθω στην Ελλάδα ήταν δύσκολη, γιατί ήταν μια ξένη χώρα για μένα δεν ήξερα τι θα αντικρίσω, και δεν γνώριζα και καθόλου τη γλώσσα, δεν είχα όμως άλλη επιλογή, έπρεπε να ακολουθήσω τον άντρα μου, για να παραμείνει ενωμένη η οικογένεια, ήρθα για μια καλύτερη ζωή. Πρώτος είχε έρθει ο άντρας μου στην Ελλάδα το 1995 με τα πόδια, περνούσε μαζί με άλλους μέσα από τα βουνά, δούλευε όπου έβρισκε κυρίως σε χωράφια..., μετά τον ακολούθησα και εγώ. Ήρθα πρώτη φορά στην Ελλάδα το

1999 με βίζα, τότε είχαν βγει οι βίζες και δεν ερχόντουσαν πιο οι άνθρωποι παράνομα με τα πόδια, εδώ γέννησα και τους γιούς μου και έτσι ήταν όλοι οι οικογένεια μαζί ενωμένοι». (Μαριέττα, ετών 40)

Στην περίπτωση της άλλης **εξωτερικής οικιακής εργάτριας** της Αμαλίας, μας είπε ότι η ζωή της στην Αλβανία πριν από την κατάρρευση του σοσιαλιστικού καθεστώτος ήταν καλή, φτωχική μεν όχι όμως τόσο δύσκολή όσο έγινε μετά από την κατάρρευση του καθεστώτος.

«Η ζωή στην Αλβανία είναι πολύ δύσκολη υπάρχει μεγάλη φτώχεια, εγώ έχω άλλα πέντε αδέρφια, μεγαλώσαμε φτωχικά υπήρχαν μέρες που δεν είχαμε ούτε ψωμί να φάμε, οι μεγαλύτερες αδερφές μου μόλις τελείωσαν το σχολείο ξεκίνησαν αμέσως δουλειά στα χωράφια για να βοηθήσουν τους γονείς μου, εγώ ήμουν η μικρότερη και δεν πρόλαβα να δουλέψω στα χωράφια, αυτά πριν την κατάρρευση του σοσιαλιστικού καθεστώτος ήταν και μεν δύσκολα αλλά τα βγάζαμε πέρα, μετά την κατάρρευση του σοσιαλιστικού καθεστώτος τα πράγματα δυσκόλεψαν περισσότερο και ειδικά για μια οικογένεια με πολλά παιδιά ήταν ακόμα χειρότερα, θυμάμαι ο πατέρας μου ερχόταν στην Ελλάδα για τρεις μήνες με βίζα για να δουλέψει και να φέρει χρήματα πίσω». (Αμαλία, ετών 45)

Όσον αφορά την απόφαση της μετανάστευσης η Αμαλία μας είπε ότι αποφάσισε να μεταναστεύσει στην Ελλάδα για μια καλύτερη ζωή τα πράγματα είχαν δυσκολέψει πολύ μετά την κατάρρευση του τραπεζικού συστήματος των πυραμίδων, όπου τότε ο άντρας της έχασε τα λεφτά που είχαν, ο άντρας της είχε έρθει νωρίτερα και αποφάσισε να τον ακολουθήσει ώστε να ενωθεί η οικογένεια. Επομένως στην περίπτωση της Αμαλίας ο άντρας της είχε έρθει πρώτος στην Ελλάδα το 1993 όπως και ο σύζυγος της Μαριέττας έτσι και της Αμαλίας ήρθε στην Ελλάδα με τα πόδια από τα βουνά χωρίς χαρτιά, ενώ εκείνη ακολούθησε στη συνέχεια τον σύζυγο της και ήρθε για πρώτη φορά στη Ελλάδα το 1997 με βίζα.

« Πρώτη φορά ήρθα στην Ελλάδα το 1997 για να βρω τον άντρα μου που ήταν ήδη εδώ, πήρα τα παιδιά και ήρθαμε στον Αυλώνα εδώ ήταν ο σύζυγος μου δούλευε στα χωράφια σε μια πολύ καλή οικογένεια, ζήσαμε ένα χρόνο εκεί και μετά το 1998 ήρθαμε στην Αθήνα ήταν η κουνιάδα μου στην Αθήνα με τον άντρα της και τα παιδιά της και μας βοήθησαν αυτοί...στην αρχή δυσκολεύτηκα πάρα πολύ, ήμουν σε μια ξένη χώρα δεν ήξερα την γλώσσα και δεν μπορούσα να μετακινηθώ ούτε στο σούπερ μάρκετ δεν μπορούσα να πάω για να αγοράσω γάλα για τα παιδιά μου. Ο άντρας μου είχε έρθει πρώτος στην Ελλάδα το 1993 μέσα

από τα βουνά με άλλους συγχωριανούς μας μετά έβγαλε χαρτιά και για αυτόν αλλά και για μένα, έτσι μετά ήρθα και εγώ με βίζα για να ενωθεί η οικογένεια μου». (Αμαλία, ετών 45)

Οργάνωση της ζωής της ζωής στην Ελλάδα και είσοδος στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας

Σε αυτό το σημείο θα ασχοληθούμε με την οργάνωση της ζωής και της επαγγελματικής δραστηριότητας των εξωτερικών οικιακών μας εργατριών. Στην αρχή όπως τονίζει η Μαριέττα τα πράγματα ήταν πολύ δύσκολα, μιας και δεν ήξερε τη γλώσσα. Σε ότι έχει να κάνει με την κατοικία έμενε σε ένα μικρό δωάρι που είχε βρει ο άντρας της με σχετικά χαμηλό ενοίκιο, όταν έμαθε κάπως καλά την γλώσσα, έκανε διάφορες προσπάθειες για να βρει εργασία. Η πρώτη δουλειά που βρήκε ήταν σε ένα μαγαζί που εργαζόταν ως ράφτρα, αλλά επειδή ο μισθός ήταν πολύ χαμηλός έφυγε και στη συνέχεια εργάστηκε σε ένα συνεργείο καθαρισμού, όπου και εκεί τα πράγματα δεν ήταν καλύτερα γιατί ήταν λίγα τα χρήματα και πολλές ώρες η δουλειά.

«Στην αρχή ήταν όλα δύσκολα, γιατί δεν γνώριζα την γλώσσα, όσον αφορά το σπίτι είχαμε ένα μικρό δωάρι που είχε βρει ο άντρας μου και δεν είχαμε πρόβλημα. Μετά όταν έμαθα κάπως την γλώσσα άρχισα να ψάχνω για δουλειά στην αρχή ήταν πολύ δύσκολο να βρω δουλειά, γιατί δεν γνώριζα κανέναν, δεν είχα βοήθεια από κανέναν και δεν παίρνανε τόσα εύκολο τις μετανάστριες στη δουλειά φοβόντουσαν. Η πρώτη δουλειά που βρήκα ήταν σε ένα μαγαζί που είχε ραπτομηχανή, εκεί έκανα τα πάντα έραβα, σιδέρωνα και διάφορα άλλα, εκεί δούλεψα μέχρι το 2003, όταν δούλεψα εκεί ήμουν έγκυος στο πρώτο μου παιδί, δούλεψα μέχρι 8μηνών και μετά σταμάτησα για να γεννήσω, όταν γέννησα έφυγα τελείως από τη δουλειά γιατί πληρώνανε πολύ λίγο δούλεψα όλη μέρα για 18ευρώ. Μετά βρήκα δουλειά σε ένα συνεργείο καθαρισμού, πολύ δύσκολη δουλειά ξύπναγα από τις 5 το πρωί, εκεί δούλεψα 4 χρόνια, δεν μου άρεσε αυτή η δουλειά, τα λεφτά ήταν λίγα και ένσημα δεν μας κολλούσανε ανασφάλιστη ήμουν και εκεί».

Έτσι πήρε την απόφαση να εργαστεί ως οικιακή εργάτρια, κυρίως λόγω μισθού, γιατί το να εργάζεσαι στα σπίτια έχει καλύτερες απολαβές, και μπορούσε να συνεισφέρει περισσότερο στα έξοδα του σπιτιού, ειδικά τώρα που ο άντρας της είναι άνεργος και είναι η μόνη που συντηρεί την οικογένεια της. Επίσης στην ερώτηση που αφορά τη σχέση της με τους εργοδότες μας απάντησε ότι είναι πολύ καλοί μαζί της, την αγαπάνε, εκείνοι την στηρίζουν οικονομικά και αν την αφήσουν τότε έχει χάσει τα πάντα, έχει δημιουργήσει σχέση εμπιστοσύνης με τους εργοδότες της με αποτέλεσμα η μια κυρία στην οποία εργάζεται να την συστήνει στην αδερφή της σε φίλες της κτλ

και έτσι να βρίσκει και άλλα σπίτια. Στη συνέχεια όσον αφορά την ερώτηση: Αν τα σπίτια στα οποία εργάζεται την ασφαλίζουν, η ίδια μας είπε όχι διότι αυτό είναι κάτι που επιβαρύνει τους εργοδότες της, η ίδια θα προτιμούσε να έχει ασφάλιση διότι θα ήταν πιο εύκολη η πρόσβαση της στα συστήματα υγείας, όμως για μια οικιακή εργάτρια και ειδικά μετανάστρια δεν είναι καθόλου εύκολο να απαιτήσει από τους εργοδότες της ασφάλεια και ιδιαίτερα στη περίοδο αυτή της κρίσης.

«Μετά βρήκα μια κυρία και πήγαινα κα της καθάριζα το σπίτι αυτή η κυρία με γνώρισε στην αδερφή της και σε μια φίλη της έτσι έκανα κάποια σπίτια και αποφάσισα να φύγω από το συνεργείο καθαρισμού. Το να δουλεύεις στα σπίτια ως οικιακή εργάτρια είναι πολύ καλύτερο, κάνω τα πάντα στο σπίτι καθαρίζω, πλένω, σιδερώνω, ότι μου λένε οι εργοδότες μου κάνω, κουράζομαι πολύ αλλά έχω ανάγκη.....,και οι εργοδότες μου είναι καλοί μαζί μου, με αγαπάνε, δεν έχω παράπονο είμαι 10 χρόνια κοντά τους, εκείνοι με στηρίζουν οικονομικά αν με αφήσουν χάνω τα πάντα, με εμπιστεύονται με έχουν ως μέλος της οικογένειας τους. Όσον αφορά το μεροκάματο στα σπίτια είναι καλύτερο και ειδικά πριν την κρίση είχε πολλά λεφτά ήμασταν πιο άνετα δούλευε και ο άντρας μου στην οικοδομή, μετά όμως την κρίση τα πράγματα δυσκόλεψαν ο άντρας μου έμεινε άνεργος και δουλεύω μόνο εγώ, εγώ συντηρώ το σπίτι. Το μεροκάματο μπορεί να φτάσει στα 60-70 ευρώ την ημέρα πάω όμως σε δύο σπίτια φεύγω το πρωί από το σπίτι από τις 7 η ώρα και γυρνάω 8 το βράδυ μπορεί να δουλέψω 12-14 ώρες την ημέρα δεν έχω σταθερό ωράριο, αν δεν δουλέψω εγώ ποιος θα δουλέψει πως θα ζήσουμε, τα παιδιά μεγαλώνουν έχουμε έξοδα πολλά. Ασφαλισμένη όχι δεν είμαι δεν κολλάνε ένσημα στα σπίτια στις οικιακές εργάτριες , ούτε βιβλιάρια έχω, πληρώνω εγώ για την ασφάλιση μου και τον παιδιών μου γιατί τώρα δεν δουλεύει ούτε και ο άντρας μου και δεν έχουμε καθόλου ένσημα. Βγάζω κάρτα υγείας κάθε χρόνο πληρώνω 130 ευρώ. Θέλω να ασφαλιστώ όμως κάτι τέτοιο επιβαρύνει την εργοδοτική οικογένεια είναι δύσκολο για αυτούς και ειδικά την περίοδο αυτή της κρίσης δεν μπορώ να έχω και πολλές απαιτήσεις το καλό είναι ότι δεν με έχουν αφήσει , αν δεν έχω τη δουλειά τι θα κάνω δεν μπορώ να ανταπεξέλθω στα έξοδα μου εξάλλου είναι αρκετά δύσκολο σε περίοδο κρίσης να αναζητήσεις δουλειά και ειδικά για της γυναίκες».

Επιπλέον όσον αφορά την ερώτηση άμα η κρίση έχει επηρεάσει τη δουλειά της οικιακής εργάτριας καθώς και τον μισθό μας απάντησε *«Ευτυχώς ως τώρα δεν με έχει αφήσει κανείς από τους εργοδότες μου, μου έχουν μειώσει όμως το μισθό γιατί και αυτό δυσκολεύονται τώρα λόγω κρίσης... ευτυχώς που υπάρχουν και αυτοί γιατί εμείς πως θα ζήσουμε, για μας είναι το ίδιο και πριν την κρίση αλλά και μετά δεν είχαμε ασφάλιση , δεν έχει αλλάξει τίποτα για εμάς, έχουν γίνει πιο δύσκολα τα πράγματα, όμως δεν μπορούμε να κάνουμε τίποτα, δουλειά να υπάρχει»*. Στη συνέχεια ρωτήσαμε την Μαριέττα αν έχει σκεφτεί να

κάνει κάποια άλλη δουλειά εκτός της οικιακής εργάτριας, και μας είπε όχι ότι μετά από τόσα χρόνια έχει συνηθίσει στο επάγγελμα αυτό έχει μια σειρά και ότι είναι πλέον δύσκολο σε μια τέτοια εποχή να αφήσεις τη δουλειά σου να ψάξεις κάποια άλλη. Οι προσδοκίες τέλος που αναπτύσσει από το συγκεκριμένο επάγγελμα, είναι απλώς να συνεχίσει να υπάρχει ως επάγγελμα με σκοπό να έχει και η ίδια εργασία. Ακόμα θα ήθελε αν η κατάσταση βέβαια βελτιωθεί να μπορέσει να ασφαλιζεται μέσω της οικιακής εργασίας.

«Για εμάς τις εξωτερικές οικιακές εργάτριες δεν έχει αλλάξει και τίποτα και πριν την κρίση δεν ήμασταν ασφαλισμένες, μου έχουν μειώσει φυσικά το μισθό αλλά και πάλι είναι καλύτερος σε σχέση με το να δουλεύεις σε κάποια εταιρεία καθαρισμού που δίνουν 300-400 ευρώ το μήνα δεν ζεις οικογένεια με αυτά τα λεφτά...σίγουρα έχουν δυσκολέψει τα πράγματα λόγω κρίσης αλλά δεν σε αφήνουν εύκολα οι εργοδότες σου, έχουν ανάγκη, έχουν δημιουργήσει μια σχέση εμπιστοσύνης, είμαι σαν μέλος της οικογένεια τους πλέον, αυτοί με κρατάνε όρθια, αυτό να το πούμε γιατί αν δε με κρατάνε αυτές.....δεν μπορώ να ζήσω. Όχι δεν έχω σκεφτεί να κάνω κάποια άλλη δουλειά εκτός από το να καθαρίζω σπίτια, έχω συνηθίσει πλέον γιατί είμαι πολλά χρόνια σε αυτή την δουλειά, έχω πλέον τη σειρά μου ξέρω ποιες είναι οι δουλειές μου, οι εργοδότες μου με εμπιστεύονται, και τώρα λόγω της κρίσης δεν αφήνεις εύκολα τη δουλειά σου, που να πας τι να κάνεις, εγώ δεν μπορώ να με φανταστώ να δουλεύω κάπου αλλού. Ελπίζω να συνεχίσω να έχω δουλειά και αν βελτιωθούν τα πράγματα να ασφαλιστώ μέσω της οικιακής εργασίας». (Μαριέττα, ετών 40)

Στο σημείο αυτό θα ασχοληθούμε με τη **δεύτερη εξωτερική οικιακή** μας εργάτρια η οποία μέσα από τη συνέντευξη που της πήραμε μας μίλησε για την ζωή της στην Ελλάδα και την επαγγελματική της σταδιοδρομία. Όπως μας τόνισε τα πρώτα χρόνια στην Ελλάδα ήταν πολύ δύσκολα αρχικά ζούσε με τον άντρα της σε ένα μικρό δωμάτιο στον Αυλώνα που τους είχε παραχωρήσει το αφεντικό τους, μετά το 1998 ήρθαν στην Αθήνα και έμεινε σε ένα υπόγειο στην Αχαρνών, στην αρχή δεν εργάστηκε γιατί τα παιδιά της ήταν μικρά και έπρεπε να τα μεγαλώσει και δεν είχε βοήθεια από κανέναν. Πρώτη φορά εργάστηκε το 2001 ως οικιακή εργάτρια στο σπίτι μια κυρίας που έμενε κοντά στο δικό της, πήγαινε εκεί και καθάριζε, μετά η κυρία αυτή την σύστησε στην αδερφή της, η αδερφή της σε κάποιες άλλες φίλες της και έτσι απέκτησε κάποια σπίτια στα οποία εργαζόταν. Επομένως από την αρχή η Αμαλία εργάστηκε ως οικιακή εργάτρια διότι όπως μας λέει ήταν αυτό που ήξερε να κάνει

αλλά και γιατί το επάγγελμα της οικιακής εργασίας ήταν ιδιαίτερα αυξημένο και οι οικιακές εργάτριες την εποχή εκείνη είχαν ζήτηση στην Ελλάδα.

«Όταν πρωτοήρθα στην Ελλάδα τα πρώτα τέσσερα χρόνια δεν δούλεψα γιατί έπρεπε να μεγαλώσω τα παιδιά μου ήταν πολύ μικρά όταν ήρθαν στην Ελλάδα, η κόρη μου ήταν δύο χρονών και ο γιος μου οχτώ μηνών και δεν είχα βοήθεια από κανέναν. Δούλεψα πρώτη φορά στην Ελλάδα το 2001 ως οικιακή βοηθός στο σπίτι μιας κυρίας που ήταν κοντά στο δικό μου πήγαινα εκεί στην αρχή μια φορά την εβδομάδα...για να με δοκιμάσει να δει και αυτή αν της κάνω, αν είμαι καλή..... με βόλεψε γιατί ήταν κοντά στο σπίτι και αν πάθαιναν κάτι τα παιδιά μπορούσα να πάω αμέσως. Μετά από λίγους μήνες με σύστησε και στην αδερφή της... ήταν ικανοποιημένη από τη δουλειά μου...η αδερφή της στην κόρη της, και μετά βρήκα και άλλα σπίτια, μπορούσα να πηγαίνω πιο μακριά και σε άλλες περιοχές γιατί τα παιδιά μεγάλωσαν και πήγαν σχολείο. Από την αρχή δούλεψα ως οικιακή βοηθός γιατί αυτό ήξερα να κάνω να καθαρίζω δεν έφαξα κάποια άλλη δουλειά όλες οι γυναίκες που ήρθαν την δεκαετία του 1990 στην Ελλάδα δούλεψαν ως καθαρίστριες και οι περισσότερες συνεχίζουν και σήμερα να κάνουν την ίδια δουλειά, τότε στην Ελλάδα το επάγγελμα της οικιακής βοηθού είχε μεγάλη ζήτηση, οι περισσότερες μετανάστριες εργάζονταν ως καθαρίστριες σε σπίτια» (Αμαλία, ετών 45).

Όσον αφορά την ερώτηση πως είναι μια τυπική μέρα εργασίας στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας, π.χ. ποια είναι τα καθήκοντα της, πόσες φορές την εβδομάδα, δουλεύει, πόσες ώρες: Η Αμαλία μας απάντησε ότι γνωρίζει τις δουλειές του σπιτιού, τι πρέπει να κάνει μιας και έχει πολλά χρόνια που εργάζεται στα σπίτια αυτά, οι δουλειές περιλαμβάνουν σκούπισμα, καθάρισμα ακόμη και σιδέρωμα αν προλάβει, πριν την κρίση εργαζόταν και έξι φορές την εβδομάδα τώρα εργάζεται μόνο τρεις, συνήθως οχτώωρο αν χρειαστεί κάθεται και παραπάνω.

«Όσον αφορά τις δουλειές του σπιτιού τα κάνω όλα καθαρίζω, σιδερώνω, ξεσκονίζω, έχω μια σειρά πάω το πρωί και ξέρω τι να κάνω είμαι πολλά χρόνια, οι εργοδότες μου δεν με ενοχλούν καθόλου, μια μου έχει δώσει και το κλειδί του σπιτιού της...γιατί με εμπιστεύεται πουθενά αλλού δεν το έχει δώσει μόνο σε μένα...εκείνη λείπει τις περισσότερες φορές μου αφήνει το μεροκάματο στην τραπεζαρία έτσι το έχουμε συμφωνήσει, ξέρω όταν τελειώσω ότι θα βρω τα χρήματα εκεί. Η δουλειά της οικιακής βοηθού είναι πολύ δύσκολη και κουραστική, τα κάνουμε όλα μόνες μας, δουλεύω πολλές ώρες, μετά γυρνάω σπίτι μου έχω να κάνω και εκεί δουλειές να μαζέψω το σπίτι, να μαγειρέψω όλα είναι πάνω στις πλάτες μου κουράζομαι πολύ». (Αμαλία, ετών 45)

Στην ερώτηση αν η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει το επάγγελμα της οικιακής εργασίας και ποιος είναι ο μισθός της και αν τώρα λόγω της οικονομικής κρίσης ο μισθός έχει επηρεαστεί: Η Αμαλία μας απάντησε ότι σίγουρα το επάγγελμα της οικιακής εργάτριας έχει επηρεαστεί αρκετά, πολλές εργοδοτικές οικογένειες λόγω της κρίσης δεν μπορούσαν πλέον να ανταπεξέλθουν οικονομικά με αποτέλεσμα να σταματήσουν να παίρνουν κοπέλα για το σπίτι κάτι που συνέβη και στην περίπτωση της Αμαλίας με αποτέλεσμα να ψάξει και άλλη δουλειά, όσο αφορά το μισθό και αυτός έχει υποστεί μείωση, όπως μας λέει η Αμαλία το μεροκάματο στα σπίτια πριν την κρίση ήταν καλό έφτανε και τα 80 ευρώ την ημέρα μετά όμως την κρίση τα πράγματα δυσκόλεψαν οι εργοδότες έκαναν μείωση του μισθού γιατί και οι ίδιοι δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν, κάτι που και η ίδια δέχτηκε για να μην μείνει άνεργη, αλλά και γιατί δεν ήθελε να αφήσει τις κυρίες στις οποίες εργαζόταν γιατί έχει αναπτύξει μια σχέση μαζί τους, δούλεψε πολλά χρόνια στα σπίτια τους και την έχουν βοηθήσει πολύ, ωστόσο όμως υπήρχαν και εργοδότες οι οποίοι σταμάτησαν να την παίρνουν για δουλειά γιατί δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν οικονομικά.

«Πριν την κρίση τα πράγματα ήταν καλύτερα, δουλεύαμε και 6 φορές τη βδομάδα και το μεροκάματο έφτανε και ως 80 ευρώ, μετά την κρίση τα πράγματα δυσκόλεψαν πολύ οι μέρες μειώθηκαν όπως και ο μισθός, και εμένα μου το μειώσανε τώρα το μεροκάματο έχει φτάσει στα 50 ευρώ μπορεί και 40, το δέχτηκα όμως και για να μην μείνω άνεργη αλλά και γιατί δεν ήθελα να φύγω, οι κυρίες αυτές με έχουν βοηθήσει πολύ με έχουν στηρίξει είναι σαν οικογένεια μου, πολλές εργοδοτικές οικογένειες επειδή δεν μπορούσαν να ανταπεξέλθουν οικονομικά σταμάτησαν να παίρνουν κοπέλα, αυτό συνέβη και σε μένα δούλεψα χρόνια σε μια κυρία και επειδή δεν έβγαине οικονομικά σταμάτησε να με παίρνει. Τα πράγματα δυσκόλεψαν ακόμη περισσότερο γιατί λόγω της κρίσης ο άντρας μου έμεινε άνεργος, δούλεψε σε οικοδομές ήταν οικοδόμος μια δουλειά που κάνανε οι περισσότεροι άντρες μετανάστες στην Ελλάδα, γιατί υπήρχε πολύ δουλειά στις οικοδομές τώρα όμως λόγω της κρίσης η οικοδομή έχει πεθάνει, έχει 5 χρόνια που δουλεύει μια από δω μια από κει όπου βρει μεροκάματα, έτσι όμως δεν βγαίνει και τώρα σκέφτεται να δουλέψει ταξί για να βοηθήσει την οικογένεια γιατί και αυτουνού δεν του αρέσει να κάθεται, και εγώ μόνη μου δεν μπορώ να συντηρήσω ολόκληρη οικογένεια, άσε που υπήρχαν και τσακωμοί στο σπίτι λόγω αυτού, λογικό είναι να υπάρχει γκρίνια γιατί και εγώ μόνη μου μπορώ πόσο να αντέξω».

(Αμαλία, ετών 45)

Στη συνέχεια όσον αφορά την ερώτηση: Αν τα σπίτια στα οποία εργάζεται την ασφαλίζουν, η ίδια μας είπε όχι, κανένας εργοδότης δεν ασφαλίζει δεν κολλάει ένσημα διότι είναι κάτι που τους επιβαρύνει και εφόσον δεν υπάρχει κάποιος έλεγχος οι περισσότεροι το αποφεύγουν, με αποτέλεσμα και εξαιτίας της κρίσης και του ότι μερικές εργοδότες δεν την ξαναπήραν για δουλειά όπως μας είπε η Αμαλία να αντιμετωπίζει σοβαρό πρόβλημα πρόσβασης στα συστήματα υγείας και να αναγκαστεί να κάνει δυο δουλειές ώστε να παίρνει ένσημα από τη μία δουλειά. Όσον αφορά την ερώτηση ποιες είναι οι σχέσεις με την οικογένεια της, αν αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα λόγω της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα: Η Αμαλία μας είπε ότι λόγω της κρίσης ο άντρας της που εργαζόταν ως οικοδόμος πλέον είναι άνεργος, έκανε κάποια μεροκάματα όπου έβρισκε όμως δεν μπορούσε έτσι να συντηρήσει την οικογένεια με αποτέλεσμα να υπάρχουν προστριβές και τσακωμοί μεταξύ τους, με αποτέλεσμα ο σύζυγος της να στραφεί σε κάποιο άλλο επάγγελμα ώστε να μπορέσει να συμβάλει στα έξοδα της οικογένειάς του. Οι προσδοκίες τέλος που αναπτύσσει από το συγκεκριμένο επάγγελμα, είναι ότι επιθυμεί να υπάρχει δουλειά ώστε να μπορέσει να ζήσει και η ίδια και η οικογένεια της, γιατί μπορεί να έχει μειωθεί αρκετά η ζήτηση της οικιακής εργάτριας ωστόσο όσες είναι τυχερές και έχουν δουλειά μπορούν να ζήσουν αξιοπρεπώς την οικογένεια τους.

«Όχι δεν είμαι ασφαλισμένη, τόσα χρόνια που δούλεα στα σπίτια δεν μου κόλλησαν ποτέ ένσημα, δεν γνωρίζω καμία οικιακή βοηθό στην οποία να κολλάνε ένσημα, εφόσον δεν τους ελέγχει κανείς δεν το κάνουν, τώρα με την κρίση που έχουν δυσκολέψει πολύ τα πράγματα και στον κλάδο μας κάνω δυο δουλειές το πρωί δουλεύω σε μια εταιρία καθαρισμού 3,5 ώρες πηγαίνω 6 το πρωί μέχρι τις 9:30 και μετά πηγαίνω κατευθείαν στα δυο σπίτια που έχω, έτσι συμπληρώνω το εισόδημα μου αλλά έχω και ένσημα, δεν είχα ούτε βιβλιάριο τόσα χρόνια..πήγαινα σε γιατρούς και πλήρωνα ενώ τώρα έχω γιατί είμαι ασφαλισμένη είναι πιο εύκολο για μένα τώρα, έπρεπε να σκεφτώ και το μέλλον μου περνάνε τα χρόνια μεγαλώνω δεν θα μπορώ να δουλεύω για πάντα πρέπει να πάρω και εγώ μια σύνταξη γιατί στην πατρίδα μου δεν θα πάρω τουλάχιστον να πάρω από εδώ που δουλεύω τόσα χρόνια...δουλεύω έτσι τα τελευταία έξι χρόνια από τότε που ξεκίνησε η κρίση, γιατί δεν βγαίναμε οικονομικά με αφήσανε κάποιες κυρίες γιατί και αυτές λόγω της κρίσης δεν μπορούσα να με παίρνουν άλλο, έχω τώρα τρία σπίτια που πηγαίνω, εγώ κρατάω την οικογένεια μου τα τελευταία 6 χρόνια αν δεν ήμουν εγώ δεν ξέρω τι θα κάναμε, τώρα είναι λίγο καλύτερα τα πράγματα γιατί δουλεύουν και τα παιδιά μου, αλλά αυτά δουλεύουν για τον

εαυτό τους κρατάνε τα λεφτά τους για τα δικά τους έξοδα ,δεν λέω όμως βοηθάνε και στο σπίτι...δεν σκέφτηκα ποτέ να κάνω κάποια άλλη δουλειά εκτός της οικιακής εργάτριας γιατί είναι η μόνη δουλειά που ξέρω να κάνω καλά και είμαι σίγουρη για την δουλειά μου. Το να δουλεύεις ως εξωτερική οικιακή εργάτρια είναι καλύτερο από τα να δουλεύεις σε εταιρίας καθαρισμού, τα λεφτά είναι καλύτερα ναι μεν έχει μειωθεί το μεροκάματο αλλά παίρνεις 50 ευρώ στις εταιρίες καθαρισμού δουλεύεις με 3 ευρώ την ώρα για 3,5 ώρες που δουλεύω περνά 280 ευρώ το μήνα δεν ζεις με τα λεφτά αυτά φτάνουν μόνο για να πας σουπερμάρκετ για τίποτα άλλο για αυτό δουλεύω και σε σπίτια, όμως το μόνο καλό είναι ότι είμαι ασφαλισμένη, αυτό που ελπίζω εγώ είναι να πάνε καλύτερα τα πράγματα να φτιάξει η οικονομία της χώρας για να υπάρχουν δουλειές καλύτεροι μισθοί, ώστε για να έχουμε και εμείς δουλειά γιατί αν δεν έχουν τα αφεντικά μας τότε δεν θα έχουμε και εμείς, εμείς από αυτούς ζούμε, αυτοί μας βοηθάνε». (Αμαλία, ετών 45)

Οι απόψεις των δυο εξωτερικών οικιακών εργατριών για θέματα που αφορούν την διαβίωση αλλά και το μέλλον τους στην Ελλάδα

Σύμφωνα με τη Μαριέττα και την Αμαλία και οι δύο δήλωσαν ότι είναι αρκετά ευχαριστημένες από τη παραμονή και τη ζωή τους στην Ελλάδα. Στην αρχή μας λένε ότι όταν πρωτοήρθαν τα πράγματα ήταν πολύ δύσκολα γιατί υπήρχε μια προκατάληψη προς του Αλβανούς ότι είναι όλοι κακοί, όμως στη συνέχεια αυτό άλλαξε, δηλώνουν ότι γνώρισαν πολύ καλούς ανθρώπους οι οποίοι τις έβαλαν μέσα στο σπίτι τους και τις εμπιστεύτηκαν, τους έδωσαν δουλειά και τους έχουν βοηθήσει πολύ ως τώρα. Όσον αφορά το μέλλον τους στην Ελλάδα είναι αρκετά αισιόδοξες μιας και θεωρούν ότι έχουν αναπτύξει αρκετά καλές σχέσεις με την περιοχή στην οποία μένουν καθώς και με του εργοδότες τους και δεν σκέπτονται να γυρίσουν πίσω στην Αλβανία.

« Όχι δεν σκέφτομαι να γυρίσω πίσω στην Αλβανία είμαι αρκετά ικανοποιημένη από τη ζωή μου στην Ελλάδα, εξάλλου και τα παιδιά μου έχουν γεννηθεί και μεγαλώσει εδώ, δεν ξέρουν να γράφουν Αλβανικά θα ήταν δύσκολο πολύ για αυτούς ...εδώ είναι και οι φίλοι τους. Εδώ παρόλο τη κρίση τα πράγματα είναι καλύτερα, στην Αλβανία ένα μεροκάματο που παίρνεις εδώ είναι μισός μισθός , δεν μπορείς να ζήσεις εκεί με αυτά τα λεφτά, εδώ θα το βγάλεις ένα μεροκάματο, θα φας ψωμί, όλα είναι καλύτερα και η ποιότητα ζωής. Πιστεύω ότι τα πράγματα θα φτιάξουν θα βγούμε από την κρίση, θα γίνουμε όπως παλιά θα ανοίξουν και οι δουλειές και για τους άντρες μας, θα ξεκινήσει η οικοδομή.....θέλω να σκέφτομαι έτσι, γιατί αλλιώς δεν γίνεται, πρέπει να είμαι αισιόδοξη, σε κάθε περίπτωση νιώθω καλά εδώ και είμαι ευχαριστημένη, τώρα το πιο σημαντικό για μένα αλλά και για κάθε μετανάστη που ζει

εδώ και έχει και την οικογένεια του μαζί είναι, να είναι καλά τα παιδιά του, να έχει δουλειά για να μπορεί να ζήσει και πάνω απ'όλα να έχει υγεία, μόνο όταν μεγαλώσω και γεράσω και δεν θα έχω πια δυνάμεις να δουλεύω και θα ξέρω ότι τα παιδιά μου δεν με χρειάζονται πια μόνο τότε θα επιστρέψω πίσω στην Αλβανία μαζί με τον άντρα μου». (Μαριέττα 40 ετών)

«Όχι προς το παρόν δε σκέφτομαι να γυρίσω πίσω στην Αλβανία, είμαι πολύ ευχαριστημένη από τη ζωή μου εδώ, μπορεί στο μέλλον όταν γεράσω και δεν θα έχω πια δυνάμεις να δουλέψω να φύγω να γυρίσω πίσω στο χωρίο μου. Ούτε έχω σκεφτεί να πάω σε κάποια άλλη χώρα, τώρα μεγάλωσα δεν μπορώ να ξεκινήσω πάλι από την αρχή δεύτερη φορά μετανάστρια τώρα ένας δρόμος μου έχει μείνει μόνο πίσω στην πατρίδα μου, αν θέλουν ας φύγουν τα παιδιά μου γιατί και εδώ είναι πολύ δύσκολα τώρα για τους νέους λόγω της κρίσης. Τώρα όμως είμαι ακόμη νέα μπορώ να δουλέψω, και στην Αλβανία πίσω είναι δύσκολα τα πράγματα πολύ φτώχεια ακόμα και τώρα το 2019 που να πας να δουλέψεις εκεί δεν έχει δουλειά, ξέρω πολλούς συμπατριώτες μου οι οποίοι λόγο της κρίσης στην Ελλάδα πήραν τις οικογένειες τους και γύρισαν πίσω στην Αλβανία δεν έκατσαν πολύ ούτε χρόνο εκεί δεν μπορούσαν να ζήσουν με τίποτα δεν έβγαιναν οικονομικά και ήταν δύσκολο και για τα παιδιά τους να προσαρμοστούν αφού έχουν μεγαλώσει εδώ, έχουν τους φίλους τους εδώ, ούτε την γλώσσα, ούτε να γράφουν δεν ξέρουν τα παιδιά μας. Η αδερφή μου είχε επιστρέψει πίσω έκατε ένα χρόνο και ξαναγύρισε πάλι εδώ στην Ελλάδα, τουλάχιστον εδώ θα πας για ένα μεροκάματο θα φας ένα κομμάτι ψωμί, και δουλεύει και αυτή εδώ καθαρίζει σπίτια. Μακάρι να έχουμε δουλειά και την υγεία μας για να αντέξουμε, και να είναι καλά τα παιδιά μας». (Αμαλία 45 ετών)

6.2 Εσωτερική οικιακή εργασία

Πορεία ζωής και εργασίας πριν από την μετανάστευση και μεταναστευτική πολιτική (εσωτερική οικιακή εργασία)

Στο σημείο αυτό θα ζητήσουμε από τις δυο εσωτερικές μετανάστριες οικιακές εργάτριες να μας μιλήσουν για την ζωή τους στην Αλβανία καθώς και για την απόφασή τους να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα. Η Χριστίνα μας είπε ότι η ζωή στην Αλβανία ήταν πολύ δύσκολη ειδικά για μια μάνα με τρία παιδιά η ίδια δεν εργαζόταν και ο άντρας της δούλευε στα χωράφια, τα βγάζανε πολύ δύσκολα πέρα και τους βοηθούσανε τα πεθερικά της. Για αυτό το λόγο όπως μας ανέφερε η Χριστίνα ο άντρας της πηγαينوερχόταν στην Ελλάδα για να δουλέψει και να βγάλει χρήματα.

«Η ζωή στην Αλβανία είναι πολύ δύσκολη, έχουμε ζήσει πολύ φτωχικά, δεν είχαμε θυμάμαι ούτε γάλα να δώσω στα παιδιά μου, ο άντρας μου δούλευε στα χωράφια τα λεφτά που έπαιρνε δεν έφταναν για να συντηρήσουν μια πενταμελή οικογένεια, ευτυχώς είχαμε και τα πεθερικά μου τα οποία μας βοηθούσαν, εγώ δεν μπορούσα να δουλέψω γιατί είχα τα παιδιά...η μόνη λύση ήταν να μεταναστεύσουμε στην Ελλάδα για ένα καλύτερο μέλλον για εμάς και τα παιδιά μας, έτσι ο άντρας μου το 1990 ήρθε για πρώτη φορά στην Ελλάδα, την εποχή εκείνη ακούγαμε από πολλούς άντρες που πήγαιναν στην Ελλάδα για να δουλέψουν και ότι είχε πολύ δουλειά και ότι τα λεφτά ήταν καλά..και έτσι πήρε την απόφαση και ο άντρας μου να έρθει...για 12 χρόνια πηγαίνοερχόταν στην Ελλάδα έμεινε από τρεις με πέντε μήνες και επέστρεφε..τις περισσότερες φορές τον γυρνούσε πίσω η αστυνομία γιατί ήταν χωρίς χαρτιά...το 1997 έβγαλε βίζα όταν βγάλανε και οι περισσότεροι...η μετανάστευση ήταν η μόνη λύση για να μπορέσουμε να επιβιώσουμε και να έχουμε ένα καλύτερο μέλλον».
(Χριστίνα, ετών 52)

Επομένως σύμφωνα με τα παραπάνω η μετανάστευση προς την Ελλάδα αποτελούσε μια λύση σωτηρίας για πολλούς Αλβανούς όπως και για την Χριστίνα που όπως μας λέει η απόφαση του άντρα της να μεταναστεύσει ήταν κυρίως για λόγους οικονομικούς. Ο άντρας της στην αρχή ερχόταν με τα πόδια στην Ελλάδα μέσα από τα βουνά, μετά το 1997 έβγαλε βίζα, και μετά σταδιακά έβγαλε και ταυτότητα. Όσον αφορά τη Χριστίνα η ίδια ήρθε πρώτη φορά στην Ελλάδα το 2002 μαζί με τα τρία της παιδιά, με βίζα. Όπως μας είπε άργησε να έρθει γιατί πρώτα έπρεπε ο άντρας της να ορθοποδήσει οικονομικά, να έχει μια σταθερή δουλειά ώστε να μπορούν να έρθει μετά αυτή μαζί με τα παιδιά τους. Επομένως και στη περίπτωση της Χριστίνας η απόφαση της μετανάστευσης οφείλεται εξ ολοκλήρου στον άντρα της και η ίδια τον ακολούθησε κυρίως για οικονομικούς λόγους αλλά και ώστε να επανενωθεί η οικογένεια.

«Η απόφαση να έρθω στην Ελλάδα ήταν δύσκολη, γιατί θα πήγαινα σε μια ξένη χώρα και δεν γνώριζα τη γλώσσα, όμως από την άλλη ήθελα να έρθω γιατί ήταν ο άντρας μου εδώ ζούσε μόνος του και εγώ ζούσα μόνη μου πίσω με τα παιδιά, έπρεπε να είμαστε όλοι μαζί να ενωθεί η οικογένεια, δεν μπορούσε ο άντρας μου εδώ μόνος του χωρίς έμένα, είχα ακούσει και από τους συγγενείς μου οι οποίοι είχαν έρθει νωρίτερα ότι τα πράγματα είναι πολύ καλύτερα εδώ και η ποιότητα της ζωής. Από το 1997 όπου βγήκαν και οι βίζες ο άντρας μου ζούσε μόνιμα στην Ελλάδα και ερχόταν στην Αλβανία τα καλοκαίρια για να μας δει. Το 2002 ήρθα και εγώ πρώτη φορά στην Ελλάδα μαζί με τα παιδιά μου, τότε ο άντρας μου ήταν λίγο καλύτερα οικονομικά είχε βρει μια μόνιμη δουλειά και είχε νοικιάσει ένα σπίτι στο κέντρο της Αθήνας». (Χριστίνα, ετών 52)

Όσον αφορά τη δεύτερη εσωτερική μετανάστρια οικιακή εργάτρια την Μαρία μας είπε ότι ήρθε στην Ελλάδα για πρώτη φορά το 2003 μαζί με τον άντρα της και τα δυο της παιδιά. Την απόφαση την πήραν από κοινού με τον σύζυγο της, την πρώτη φορά που ήρθαν στην Ελλάδα έμειναν στο Αίγιο εκεί είχαν κάποιους συγγενείς οι οποίοι έμεναν εκεί και τους βοήθησαν. Η απόφαση της μετανάστευσης ήταν δύσκολη τόσο για την ίδια όσο και για την οικογένεια της, θα ερχόντουσαν σε μια ξένη χώρα δεν γνώριζαν τη γλώσσα, οι κόρες της δυσκολεύτηκαν αρκετά διότι ήρθαν σχετικά σε μεγάλη ηλικία στην Ελλάδα, πήγαιναν ήδη σχολείο στην Αλβανία και τους ήταν πολύ δύσκολο να προσαρμοστούν εδώ στο ελληνικό σχολείο. Επίσης μας είπε ότι καθυστέρησαν να έρθουν στην Ελλάδα σε σχέση με άλλους μετανάστες διότι είχαν τις δουλειές τους εκεί, είχαν βουλευτεί όμως τα πράγματα ήταν πολύ δύσκολα στην χώρα τους οι μισθοί ήταν πολύ χαμηλοί και αποφάσισαν όπως μας είπε η Μαρία να μεταναστεύσουν για ένα καλύτερο μέλλον.

«Αποφασίσαμε με τον σύζυγο μου από κοινού να έρθουμε από την Αλβανία στην Ελλάδα για ένα καλύτερο μέλλον για μας αλλά και για τα παιδιά μας. Η απόφαση ήταν αρκετά δύσκολη γιατί θα ερχόμασταν σε μια ξένη χώρα δεν γνωρίζαμε την γλώσσα θα πρέπει να κάναμε μια νέα αρχή...επίσης ήταν και πολύ δύσκολο για τις κόρες μου οι οποίες ήρθαν σχετικά μεγάλες στην Ελλάδα σε σχέση με άλλα παιδιά που ερχόντουσαν από μωρά... ήδη πήγαιναν στην Αλβανία στο σχολείο και τώρα έπρεπε να μάθουν από την αρχή μια νέα γλώσσα...αργήσαμε να έρθουμε στην Ελλάδα σε σχέση με άλλους που είχαν έρθει από τη δεκαετία του 1990 γιατί είχαμε εκεί τις δουλειές μας αλλά τα λεφτά ήταν πολύ λίγα προσπαθήσαμε, το παλέψαμε μήπως και δεν γινόμασταν και εμείς μετανάστες και καταφέρναμε και τα βγάzaμε πέρα στην χώρα μας ...όμως αυτό δεν έγινε ειδικά μετά την κατάρρευση του σοσιαλιστικού καθεστώτος τα πράγματα έγιναν πολύ δύσκολα υπήρχε μεγάλη φτώχεια...ακόμη και άνθρωποι που είχαν καλές δουλειές όπως γιατροί και επιχειρηματίες αναγκάστηκαν να φύγουν από την Αλβανία και να μεταναστεύσουν στην Ελλάδα αλλά και σε άλλες χώρες». (Μαρία, ετών 47)

Σύμφωνα με τα παραπάνω όπως μας είπε η εσωτερική μας μετανάστρια οικιακή εργάτρια αποφάσισε να έρθει στην Ελλάδα μαζί με τον σύζυγό της και τα παιδιά της για ένα καλύτερο μέλλον η απόφαση της μετανάστευσης πάρθηκε από κοινού με τον σύζυγό της για οικονομικούς λόγους *«Πρώτη φορά ήρθα στην Ελλάδα το 2003 μαζί με τον σύζυγό μου και τις κόρες μου, την απόφαση την πήραμε από κοινού με τον άντρα μου για ένα καλύτερο μέλλον για εμάς τους ίδιους αλλά και τις κόρες μας, είχαμε ακούσει από άλλους συγγενείς μας που είχαν έρθει νωρίτερα στην Ελλάδα ότι εδώ τα πράγματα ήταν πολύ καλά*

υπήρχαν δουλειές και χρήματα ενώ και η ποιότητα ζωής ήταν αρκετά καλή». Όσον αφορά λοιπόν τη Μαρία η ίδια ήρθε πρώτη φορά στην Ελλάδα μαζί με τον άντρα της και τις δύο τους κόρες ηλικίας 8 και 6 ετών το 2003, ήρθαν όλοι με βίζες και ο πρώτος τους προορισμός ήταν στο Αίγιο όπου εκεί είχαν κάποιους συγγενείς οι οποίοι τους βοήθησαν, είχαν βρει δουλειά στον άντρα της και σπίτι για να μείνουν και μετέπειτα μετά από ένα χρόνο μετακόμισαν στην Αθήνα.

«Πρώτη φορά ήρθα στην Ελλάδα το 2003 μαζί με τον σύζυγό μου και τις κόρες μου, την απόφαση την πήραμε από κοινού με τον άντρα μου για ένα καλύτερο μέλλον για εμάς τους ίδιους αλλά και τις κόρες μας, είχαμε ακούσει από άλλους συγγενείς μας που είχαν έρθει νωρίτερα στην Ελλάδα ότι εδώ τα πράγματα ήταν πολύ καλά υπήρχαν δουλειές και χρήματα ενώ και η ποιότητα ζωής ήταν αρκετά καλή. Είχαν δυσκολέψει αρκετά τα πράγματα στην Αλβανία δεν μπορούσαμε να τα βγάλουμε πια πέρα και ο μόνος δρόμος ήταν η μετανάστευση. Στην αρχή πήγαμε στο Αίγιο εκεί είχε ο σύζυγός μου κάτι μακρινούς συγγενείς που δούλευαν σε μια εταιρεία εκεί συσκευάζαν φρούτα..μείναμε ένα χρόνο στο Αίγιο εγώ δεν δούλευα γιατί ήταν δύσκολο στην αρχή να βρω δουλειά ήμουν και γυναίκα δεν ήξερα την γλώσσα και δεν είχε τόσες ευκαιρίες για δουλειά για μια γυναίκα και ειδικά μετανάστρια...μετά από ένα χρόνο ήρθαμε στην Αθήνα εδώ είχα εγώ μια ξαδέρφη μου η οποία ήταν χρόνια πριν στην Ελλάδα....η Αθήνα ήταν πιο μεγάλη και υπήρχε μεγαλύτερη δυνατότητα να βρει ο άντρας μου μια δουλειά με πιο καλά λεφτά γιατί στην εταιρία αυτή έδιναν λίγα χρήματα αλλά για να βρω και εγώ δουλειά». (Μαρία, ετών 47)

Οργάνωση της ζωής της ζωής στην Ελλάδα και είσοδος στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας

Σε αυτό το σημείο θα ασχοληθούμε με την οργάνωση της ζωής και της επαγγελματικής δραστηριότητας των εσωτερικών οικιακών μας εργατριών. Στην αρχή όπως μας λέει η Χριστίνα τα πράγματα ήταν πολύ δύσκολα, μιας και δεν ήξερε τη γλώσσα. Σε ότι έχει να κάνει με την κατοικία έμενε σε ένα διαμέρισμα στο υπόγειο που είχε βρει ο άντρας της με σχετικά χαμηλό ενοίκιο ώσπου ορθοπόδησαν στην συνέχεια οικονομικά και νοίκιασαν ένα καλύτερο σπίτι, μαζί με τα τρία τους παιδιά, όταν έμαθε κάπως καλά την γλώσσα, έκανε διάφορες προσπάθειες για να βρει εργασία. Η πρώτη δουλειά που βρήκε ήταν σε ένα συνεργείο καθαρισμού όπου δούλεψε εκεί 5 χρόνια και έφυγε επειδή τα πράγματα δεν ήταν καλά δούλεψε πολλές ώρες τα χρήματα ήταν λίγα και ήταν ανασφάλιστη. Στη συνέχεια εργάστηκε για

αρκετά χρόνια ως εξωτερική οικιακή εργάτρια, επέλεξε αυτή τη δουλειά γιατί το μεροκάματο ήταν πολύ καλό όμως λόγω της οικονομική κρίσης που πλήττει τη Ελλάδα από το 2009 πολλές εργοδοτικές οικογένειες λόγω της κρίσης δεν μπορούσαν να παίρνουν πια κοπέλες για το σπίτι και έτσι έμεινε άνεργη. Λόγω του γεγονότος αυτού αποφάσισε να εργαστεί ως εσωτερική οικιακή εργάτρια, ήταν η μόνη λύση διότι ο άντρας της ο οποίος εργαζόταν στις οικοδομές έμεινε άνεργος και έπρεπε κάπως να συντηρηθεί η οικογένεια τους.

«Στην αρχή δυσκολεύτηκα αρκετά μέχρι να μάθω την γλώσσα, ήμουν σε μια ξένη χώρα δεν είχα βοήθεια από κανέναν, στην αρχή δυσκολεύτηκα να βρω και δουλειά. Η πρώτη μου δουλειά ήταν σε μια εταιρία καθαρισμού. Με τη βοήθεια κάποιων γνωστών μου που δούλευαν εκεί μου βρήκαν και εμένα μια θέση. Δούλεψα πέντε χρόνια στην εταιρία..καθαρίζαμε πολυκατοικίες...από τις 5 το πρωί ξύπναγα για να είμαι 6 στην δουλειά...δεν είχαμε αυτοκίνητο να μας πηγαينοφέρνει..πηγαίναμε με τα πόδια και τα μέσα και κουβαλούσαμε και μια τσάντα που είχαμε μέσα τη σφουγγαρίστρα και κάποια αλλά σύνεργα για τη δουλειά.... ήταν πολύ δύσκολη η κατάσταση τριγυρνούσα από πολυκατοικία σε πολυκατοικία μέσα στο κρύο και στη βροχή πολλές φορές.....και ο μισθός ήταν πολύ χαμηλός και ασφαλισμένη δεν ήμουν δεν μου κολλούσαν ένσημα...έτσι αποφάσισα να φύγω και να βρω μια άλλη δουλειά..στη συνέχεια εργάστηκα ως οικιακή βοηθός σε σπίτια..ήταν καλύτερα τα λεφτά και υπήρχε και πολύ δουλειά πάντα δούλευα 5 με 6 φορές την εβδομάδα...είναι σιγά σιγά μέχρι να σε εμπιστευτούν και οι εργοδότες ...γιατί και οι ίδιοι ήταν καχύποπτοι ειδικά με μια μετανάστρια ...λογικό γιατί θα βάζανε ένα ξένο άνθρωπο μέσα στο σπίτι τους. Μέχρι να ξεσπάσει η κρίση στην Ελλάδα εργαζόμουν ως εξωτερική οικιακή βοηθός ήμουν πολύ ευχαριστημένη, μόλις όμως ξεκίνησε η κρίση τα πράγματα δυσκόλεψαν και για μας οι εργοδότες μου δεν τα έβγαζαν πέρα και πολλοί με άφησαν..δεν τους κρατάω καμία κακία όμως γιατί τόσα χρόνια αυτοί με στήριξαν οικονομικά και με βοήθησαν αρκετά τους καταλαβαίνω γιατί και σε αυτούς έγινε μείωση του μισθού είχαν και πολλά έξοδα και έπρεπε από κάπου να κόψουν. Έτσι έμεινα άνεργη.....είχα ένα μόνο σπίτι και δεν έβγαίνα οικονομικά, έμεινε και ο άντρας μου άνεργος δούλευε ως οικοδόμος και η οικοδομή λόγω της κρίσης έπεσε πολύ...ζώ μαζί με τον γιό μου και την νύφη μου οι κόρες μου έχουν παντρευτεί...δουλεύει ο γιός μου και η νύφη μου αλλά έπρεπε να δουλέψω και εγώ και ο σύζυγός μου για να μοιραστούμε τα έξοδα δεν γινόταν να τα πληρώνει όλα ο γιός μου γιατί και αυτός έχει ένα μικρό παιδί. Έτσι αποφάσισα να εργαστώ ως εσωτερική οικιακή εργάτρια σε μια κυρία που το σπίτι της είναι κοντά στο δικό μου». (Χριστίνα, ετών 52)

Όσον αφορά την ερώτηση ποιος είναι ο μισθός της και πόσες μέρες εργάζεται, μας απάντησε ότι παίρνει 600 ευρώ το μήνα δουλεύει 6 μέρες την εβδομάδα με ένα ρεπό τη βδομάδα, μας είπε επίσης ότι τα χρήματα είναι λίγα, ότι πριν την οικονομική κρίση όσες γυναίκες μετανάστριες δούλευαν ως εσωτερικές οικιακές εργάτριες έπαιρναν 800-900 ευρώ το μήνα, μετά όμως την οικονομική κρίση έπεσε ο μισθός και για τις εσωτερικές οικιακές εργάτριες δυσκόλεψαν και εκεί τα πράγματα. Όσον αφορά ποια είναι τα καθήκοντα της μας απάντησε, ότι κάθεται και κάνει κυρίως παρέα στην γιαγιά, κάνει κάποιες δουλειές του σπιτιού, μαγειρεύει και φροντίζει την γιαγιά. Επίσης όσον αφορά την ερώτηση ποια είναι η σχέση της με την εργοδότηρια η Χριστίνα μας απάντησε ότι είναι αρκετά καλές είναι μια κυρία μεγάλης ηλικίας η οποία ζούσε μόνη της και ήθελε κάποια κοπέλα εσωτερική να την βοηθάει αλλά και να της κάνει και παρέα

«Τη δουλειά αυτή μου τη βρήκε μια φίλη μου, γιατί έψαχνα δουλειά και με σύστησε αυτή στην κυρία αυτή. Δουλεύω 4 χρόνια πλέον ως εσωτερική οικιακή εργάτρια, δουλεύω από τον Σεπτέμβριο μέχρι τον Μάιο τόσο με χρειάζεται η γιαγιά γιατί το καλοκαίρι πάει στο χωριό της και μένει εκεί...και όταν επιστρέφει στην Αθήνα πηγαίνω εγώ και μένω μαζί της. Πηγαίνω 6 φορές τη βδομάδα και μια φορά στις 15 μέρες έχω ρεπό, αν χρειαστεί όμως να λείπω για λίγο επειδή θα έχω κάποια δουλειά η γιαγιά μα αφήνει είναι αρκετά καλή...όσον αφορά το μισθό είναι λίγος παίρνω 600 ευρώ το μήνα ενώ παλιότερα πριν την κρίση ο μισθός για τις εσωτερικές οικιακές εργάτριες έφτανε ως και τα 800-900 ευρώ πολλές εσωτερικές εργάτριες συντηρούσαν μόνες τους μια ολόκληρη οικογένεια με τον μισθό που έπαιρναν, όμως η κρίση δυστυχώς τους έχει επηρεάσει όλους...έτσι και εγώ επειδή είχα ανάγκη αποφάσισα να εργαστώ ως εσωτερική οικιακή εργάτρια. Τα καθήκοντα μου είναι κυρίως να κάνω παρέα στην κυρία αυτή, μαγειρεύω κάνω κάποιες δουλειές του σπιτιού όταν χρειαστεί, αλλά κυρίως ασχολούμαι με την γιαγιά την φροντίδα της, την βοηθάω κιόλας να κάνει και μπάνιο γιατί είναι μεγάλης ηλικίας και δεν μπορεί μόνη της, για αυτήν είμαι η παρέα της, έρχονται και τα παιδιά της την βλέπουν κάποιες φορές συνήθως τα Σαββατοκύριακα όταν έχουν ρεπό και αυτά. Η κυρία αυτή είναι πολύ καλή, έχουμε μπορώ να πω αρκετά καλή σχέση, για αυτήν είμαι η παρέα της, είμαστε όλη μέρα μαζί, και εγώ την συμπαθώ πολύ την βλέπω σαν τη μητέρα μου...στην αρχή μου ήταν πολύ δύσκολο να συνηθίσω να είμαι μέσα σε ένα σπίτι κλεισμένη, να βρίσκομαι μακριά από την οικογένεια μου, όλα όμως συνηθίζονται όταν έχεις ανάγκη». (Χριστίνα, ετών 52)

Στη συνέχεια όσον αφορά την ερώτηση αν ασφαλίζεται από την εργοδότη της η απάντηση είναι όχι, δεν την ασφαλίζουν και είναι αρκετά δύσκολο για την ίδια διότι δεν έχει βιβλιάριο υγείας και υπάρχει μεγάλη δυσκολία πρόσβασης στα συστήματα υγείας, εκτός από αυτό όπως μας είπε τόσα χρόνια εργάζεται στην Ελλάδα ανασφάλιστη με αποτέλεσμα να μην έχει τη δυνατότητα να πάρει σύνταξη στο μέλλον. Τέλος οι προσδοκίες της είναι να πάνε καλύτερα τα πράγματα στην Ελλάδα να ανοίξουν οι δουλειές να υπάρχουν καλύτεροι μισθοί.

«Όχι δεν με ασφαλίζουν τα παιδιά της γιατί εκείνα διαχειρίζονται τα οικονομικά, είμαι ανασφάλιστη για ακόμη μια φορά και τώρα ειδικά με την κρίση έχουν δυσκολέψει πολύ τα πράγματα, όταν πάω στο γιατρό πρέπει να πληρώσω γιατί δεν έχω ΙΚΑ, άντε πριν την κρίση τα κατάφερα γιατί ήταν και καλύτερα τα λεφτά που έπαιρνα τώρα όμως με 600 ευρώ τι να πρώτο κάνω και έχουμε γενικά μεγάλο πρόβλημα όσες μετανάστριες δουλεύουμε ανασφάλιστες δεν θα πάρουμε ούτε και σύνταξη το μέλλον μας είναι αβέβαιο, δεν θα πάρουμε στην πατρίδα μας τουλάχιστον να παίρναμε στην Ελλάδα που έχουμε δουλέψει τόσα χρόνια εδώ..... δεν έχω σκεφτεί ποτέ να κάνω κάποια άλλη δουλειά εκτός της οικιακής εργάτριας και τώρα ειδικά σε αυτή την περίοδο της κρίσης είναι πολύ δύσκολο για μια μετανάστρια οικιακή εργάτρια να κάνει κάτι άλλο αυτό ξέρω να κάνω καλά να καθαρίζω, θα ήθελα τουλάχιστον να μην είμαι μακριά από την οικογένεια μου, να πάνε καλύτερα τα πράγματα στην Ελλάδα να ανοίξουν οι δουλειές και να δουλεύουμε πάλι στα σπίτια ως εξωτερικές οικιακές εργάτριες, δεν παραπονιέμαι όμως γιατί η δουλειά που έχω τώρα είναι μεγάλη βοήθεια για μένα και τον σύζυγο μου, βοηθάω και εγώ στα έξοδα του σπιτιού δεν είμαστε βάρος στον γιό μου και ο σύζυγος μου τώρα δουλεύει σε ένα ξενοδοχείο κάνει εκεί ότι του πουν, δεν θέλουμε να γυρίσουμε πίσω στην Αλβανία με τίποτα ένα κομμάτι ψωμί να έχουμε να φάμε εδώ και εκεί να μην γυρίσουμε». (Χριστίνα, 52 ετών)

Η **δεύτερη εσωτερική** μας μετανάστρια οικιακή εργάτρια η Μαρία μας είπε στη συνέντευξη που κάναμε ότι όταν ήρθε στην Ελλάδα ήταν φοβισμένη γιατί ερχόταν σε μια ξένη χώρα αλλά επίσης ήταν πολύ δύσκολο και για την ίδια αλλά και για την οικογένεια της να προσαρμοστούν σε μια άλλη χώρα γιατί ξεκινούσαν πάλι από την αρχή. Όταν ήρθε πρώτη φορά στην Ελλάδα έμεινε μαζί με την οικογένεια της σε ένα μικρό δωμάτιο στο Αίγιο ενώ στη συνέχεια μετακόμισαν στην Αθήνα και έμειναν σε ένα μικρό δωμάτιο μέχρι που ορθοπόδησαν οικονομικά και στη συνέχεια νοίκιασαν ένα καλύτερο σπίτι. Όπως μας είπε η Μαρία στην αρχή ήταν πολύ δύσκολο να βρει δουλειά διότι δεν γνώριζε την γλώσσα και δεν ήξερε που να ψάξει, μόνο με τη βοήθεια κάποιου γνωστού ή συγγενή μπορούσε κανείς να βρει πιο εύκολα δουλειά

τότε. Η πρώτη δουλειά που έκανε όπως μας είπε είναι σε μια εταιρία που ράβανε ρούχα, υφάσματα, δούλευε δηλαδή ως ράφτρα. Ξεκίνησε στην δουλειά αυτή το 2005 και εργάστηκε ως το 2012, όμως λόγω της κρίσης η εταιρεία δεν πήγαινε καλά και έκανε περικοπές και απολύσανε πολύ κόσμο και ανάμεσα σε αυτούς και τη Μαρία, η οποία όπως μας ανέφερε έμεινε άνεργη. Ο άντρας της δούλευε ως οικοδόμος όμως και η οικοδομή αντιμετώπισε μεγάλο πλήγμα λόγω της κρίσης και πολλοί μετανάστες άντρες οι οποίοι δούλευαν στις οικοδομές έμειναν άνεργοι και κάνανε περιστασιακά κάποια μεροκάματα, έτσι και ο άντρας της Μαρίας δούλευε όταν έβρισκε κάποιο μεροκάματο. Όμως τα βγάζανε δύσκολα πέρα γιατί η μεγάλη τους κόρη σπούδαζε εκτός Αθηνών και η μικρή πήγαινε ακόμη σχολείο. Έτσι και στην περίπτωση της Μαρίας η οικονομική κρίση την οδήγησε να αναζητήσει εργασία ως εσωτερική οικιακή εργάτρια, αρχικά αναζητούσε σπίτια για να εργαστεί ως εξωτερική οικιακή εργάτρια όμως λόγω της κρίσης μειώθηκαν στον τομέα αυτό και οι μισθοί αλλά και η ζήτηση και ήταν πιο εύκολο να βρει κάποια γυναίκα εργασία ως εσωτερική οικιακή εργάτρια.

«Όταν ήρθα πρώτη φορά στην Ελλάδα ήμουν αρκετά φοβισμένη γιατί δεν ήξερα τι θα αντικρίσω μπροστά μου, αν θα τα καταφέρουμε με την οικογένεια μου να επιβιώσουμε, δεν ξέραμε καθόλου τη γλώσσα και ήταν πολύ δύσκολο για μας. Ο πρώτος προορισμός μας ήταν το Αίγιο εκεί είχε κάποιους γνωστούς ο άντρας μου που μας βοήθησαν, βρήκαν δηλαδή στον άντρα μου σε μια εταιρία και μας είχαν βρει και σπίτι, νοικιάζαμε ένα μικρό διαμέρισμα που είχε ένα μόνο δωμάτιο και ίσα χωράγαμε όλοι. Στη συνέχεια, μετά από ένα χρόνο πήραμε τη απόφαση να έρθουμε στην Αθήνα, εδώ είχα εγώ μια ξαδέρφη που ήταν ήδη αρκετά χρόνια στην Αθήνα μαζί με την οικογένεια της. Φύγαμε από το Αίγιο και για να βρει μια καλύτερη δουλειά ο άντρας μου με καλύτερο μισθό αλλά και για να βρω και εγώ μια δουλειά γιατί στην Αθήνα που είναι και μεγάλη πόλη οι ευκαιρίες για δουλειά είναι περισσότερες. Στην αρχή δυσκολεύτηκα πολύ να βρω δουλειά δεν ήξερα την γλώσσα..και μέχρι να την μάθω δεν μπορούσα να κινηθώ μόνη μου πολύ εύκολα, μόνο με τη βοήθεια κάποιου γνωστού ή συγγενή έβρισκες δουλειά. Ο άντρας μου έβγαινε με τον άντρα της ξαδέρφης μου στην πλατεία της Ομόνοιας από τις 5 το πρωί και εκεί περνούσαν Έλληνες με τα αυτοκίνητα και τους ρωτούσαν ποιος θέλει δουλειά...και όποιος ήθελε τους έπαιρναν στη δουλειά..στην οικοδομή να δουλέψουν, για τους άντρες ήταν πιο εύκολο να βρουν γιατί στην οικοδομή σε έπαιρναν αμέσως για δουλειά είχαν ανάγκη. Εγώ δούλεψα πρώτη φορά το 2005 σε μια εταιρία ως ράφτρα, έραβα ρούχα, υφάσματα, κουρτίνες, τα σιδέρωνα κιάλαςεκεί δούλεψα ως το 2012, όμως λόγω της κρίσης έγιναν περικοπές και απόλυσαν πολλούς εργαζόμενους και μέσα σε αυτούς ήμουν και εγώ...δεν σου κρύβω στεναχωρήθηκα πολύ

γιατί να χάνεις τη δουλειά σου μια τέτοια εποχή είναι πολύ δύσκολο, δεν δούλευε ούτε και ο άντρας μου έκανε ένα μεροκάματο που και που γιατί και η οικοδομή λόγω της κρίσης πέθανε. Είχα και την κόρη μου που σπούδαζε έξω στον Πύργο και έπρεπε να βοηθήσω και αυτήν αλλά και τη μικρή μου κόρη που πήγαινε ακόμη σχολείο. Έτσι ξεκίνησε και η γκρίνια στο σπίτι, τσακωμοί με τον άντρα μου, δεν λέω ότι φταίει αυτός αλλά όταν μια οικογένεια αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα είναι λογικό να υπάρχουν και καυγάδες όμως πάντα μαζί βρίσκαμε την λύση». (Μαρία, ετών 47)

Όπως μας είπε εργάζεται ως εσωτερική στο σπίτι μια κυρίας μεγάλης ηλικίας, προτίμησε την κυρία αυτή γιατί το σπίτι της είναι κοντά στο δικό της και αυτό την βόλευε αρκετά γιατί μπορούσε αναπάσα στιγμή να πάει στο σπίτι της. Όσον αφορά τα καθήκοντα της η Μαρία μας είπε ότι κυρίως ασχολείται με τη φροντίδα της γιαγιάς και της κάνει παρέα αυτό έχει συμφωνήσει ωστόσο κάνει και από μόνη της κάποιες δουλειές του σπιτιού όπως είναι το μαγείρεμα και το συμάζεμα. Επιπλέον στη ερώτηση πια είναι η σχέση της με τη εργοδότη της η Μαρία μας απάντησε ότι είναι αρκετά καλές γιατί η γιαγιά δεν έχει κάποιον συγγενή είναι μόνη της και αισθάνεται τη Μαρία ως κόρη της, για αυτό το λόγο αφήνει και τα δικά της παιδιά να επισκέπτονται τη Μαρία στο σπίτι της. Όσον αφορά την ερώτηση πως ήταν η σχέση της με την οικογένεια της λόγω της οικονομικής κρίσης, η Μαρία μας απάντησε ότι δυσκολεύτηκαν αρκετά, υπήρξαν και τσακωμοί στο σπίτι με τον σύζυγό της, πάντα όμως έβρισκαν κάποια λύση και ξεπερνούσαν τις δυσκολίες ενωμένοι μαζί. Όσον αφορά τον μισθό της και αν έχει επηρεαστεί λόγω της κρίσης μας απάντησε ότι, ο μισθός είναι χαμηλός παίρνει 650 ευρώ το μήνα ενώ πριν την κρίση οι εσωτερικές οικιακές εργάτριες έπαιρναν έως και 1000 ευρώ το μήνα για αυτό και πολλές μετανάστριες που δεν είχαν έρθει μαζί με την οικογένεια τους στην Ελλάδα προτιμούσαν να δουλεύουν ως εσωτερικές οικιακές εργάτριες γιατί με τα χρήματα που έβγαζαν μπορούσαν να συντηρήσουν την οικογένεια που είχαν αφήσει πίσω στην πατρίδα τους.

«Έψαχνα παντού δουλειά, αλλά ήταν δύσκολο σε μια τέτοια περίοδο της κρίσης να βρεις εύκολα και έτσι η ξαδέρφη μου είχε μια γιαγιά στην πολυκατοικία της η οποία ήθελε μια κοπέλα να την βοηθάει και να της κάνει παρέα, έτσι αποφάσισα να δουλέψω ως εσωτερική οικιακή εργάτρια...αν και δεν με τρέλαινε η ιδέα γιατί θα άφηνα μόνους στο σπίτι τη μικρή μου κόρη και τον άντρα μου λόγω ανάγκης πήγα, έψαχνα κυρίως ως εξωτερική σπίτι να καθαρίζω όμως λόγω της κρίσης δεν έβρισκα και ότι έβρισκα δίνανε πολύ λίγα λεφτά, έπρεπε να στηρίζω οικονομικά την οικογένειά μου γιατί κάποιος έπρεπε να το κάνει ,

αλλά και επειδή το σπίτι της γιαγιάς είναι κοντά στο δικό μου και όποτε ήθελα, όποτε υπήρχε ανάγκη δηλαδή μπορούσα να πάω στην οικογένεια μου πήρα την απόφαση να εργαστώ ως εσωτερική. Κυρίως κάνω παρέα στην γιαγιά, αυτό έχουμε συμφωνήσει από την αρχή, καθόμαστε μιλάμε για την ζωή μας, μου λέει αυτή ιστορίες για τον άντρα της που έχει πεθάνει σχεδόν εδώ και 10 χρόνια, της λέω εγώ για τη δική μου οικογένεια...βλέπουμε μαζί τηλεόραση πάμε και βόλτες, μερικές φορές συμμαζεύω και το σπίτι όταν χρειαστεί αν και δεν γίνεται βρώμικο γιατί δυο άτομα είμαστε, μαγειρεύω όμως..και αρέσει πολύ το φαγητό που κάνω στην γιαγιά μου λέει συνέχεια γεια στα χέρια σου Μαρία. Έχω ένα ρεπό την εβδομάδα εγώ το ζήτησα γιατί έχω την οικογένεια μου και έπρεπε μια φορά την εβδομάδα να πηγαίνω να ψωνίζω να μαζεύω το σπίτι μου και η γιαγιά συμφώνησε, παίρνω 650 το μήνα, λίγα είναι γιατί πριν την κρίση οι εσωτερικές κοπέλες έπαιρναν πολλά λεφτά μέχρι και 1000 και συντηρούσαν τις οικογένειες τους, τώρα όμως δεν υπάρχουν τέτοιοι μισθοί λόγω της κρίσης». (Μαρία, ετών 47)

Στη συνέχεια όσον αφορά την ερώτηση αν είναι ασφαλισμένη, μας είπε πως όχι δεν είναι ασφαλισμένη, όταν δούλευε στην εταιρία ως ράφτρα την ασφάλιζαν γιατί δεν μπορούσαν να κάνουν και διαφορετικά όμως στα σπίτια δεν κολλάνε ένσημα όπως μας είπε. Επίσης, στην ερώτηση αν για μια μετανάστρια οικιακή εργάτρια η μετακίνηση σε ένα άλλου είδους επάγγελμα είναι εύκολο, η Μαρία μας απάντησε όχι, διότι οι περισσότερες μετανάστριες που ήρθαν στην Ελλάδα εργάστηκαν στις υπηρεσίες καθαρισμού γιατί αυτό ήξεραν να κάνουν καλύτερα, αλλά και ήταν μια εύκολη λύση για δουλειά γιατί η οικιακή εργασία είχε μεγάλη ζήτηση τότε στην Ελλάδα και όλες οι μετανάστριες στρέφονταν σε αυτήν ενώ επίσης υπήρχε και πολύς καλός μισθός.

«Όχι, ασφαλισμένη δεν είμαι, τι να με ασφαλίσει η γιαγιά μόνη της, δεν ασφαλίζουν στα σπίτια, καμία φίλη ή γνωστή μου που εργάζεται στα σπίτια δεν είναι ασφαλισμένη και αυτό είναι μεγάλο πρόβλημα γιατί δεν έχεις βιβλιάριο, όταν δούλευα ως ράφτρα με ασφάλιζαν γιατί δεν μπορούσαν και αλλιώς να κάνουν τους έλεγχαν όμως στα σπίτια δεν ελέγχει κανένας. Για να πάω στον γιατρό πληρώνω λεφτά, δεν μπορώ να πληρώνω κάθε μήνα το βιβλιάριο από μόνη μου γιατί δεν μου περισσεύουν τι να πρώτο κάνω με 600 ευρώ. Επίσης έχω σοβαρό θέμα γιατί δεν έχω ένσημα και δεν μπορώ να πάρω σύνταξη, δεν ξέρω τι θα κάνω στο μέλλον όταν μεγαλώσω δουλεύουμε τόσα χρόνια εδώ στην Ελλάδα και είναι σαν να μην δουλεύουμε καθόλου, αυτό πρέπει να αλλάξει.....Η σχέση μου με την γιαγιά την Κυρία Ελένη είναι πολύ καλή με έχει σαν κόρη της γιατί δεν έχει κάποιο άλλο συγγενή ούτε και παιδιά και βλέπει εμένα και την οικογένεια μου ως οικογένεια της, αφού έρχονται και οι κόρες μου στο σπίτι της για να με δουν και κάνουν και παρέα στην Κυρία Ελένη χαίρεται

πολύ όταν βλέπει τις κόρες μου συζητάει μαζί τους, είναι πολύ καλή όταν πρέπει να λείπω για κάποια δουλειά μα αφήνει να φύγω κάποιες ώρες τα έχουμε βρει μεταξύ μας. Δεν μπορώ να σκεφτώ ένα άλλο επάγγελμα που μπορώ να κάνω, αυτό που ξέρω να κάνω καλά είναι να καθαρίζω, να πάω τι πωλήτρια δεν ξέρω δεν μπορώ και σε αυτή την ηλικία είμαι μεγάλη θέλουν νέα κορίτσια, πάλι όπου και να πάω θα πάω για να καθαρίσω, τώρα και στην κρίση δεν αφήνεις εύκολα τη δουλειά σου τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα». (Μαρία, ετών 47)

Τέλος όσον αφορά την προσδοκία της Μαρίας για το μέλλον, επιθυμεί να φτιάξουν τα πράγματα στην Ελλάδα να ανοίξουν οι δουλειές και για τους άντρες αλλά και για τις γυναίκες διότι δεν επιθυμεί ούτε εκείνη αλλά ούτε και ο σύζυγος της να επιστρέψουν πίσω στην Αλβανία αλλά ούτε σκέφτονται να ταξιδέψουν σε κάποια άλλη χώρα γιατί δεν μπορούν να ξεκινήσει από την αρχή μια καινούργια ζωή σε αυτή την ηλικία.

«Ελπίζω στο μέλλον να φτιάξουν τα πράγματα στην Ελλάδα, δεν ξέρω αν θα βγούμε σύντομα από την κρίση αλλά ελπίζω να ανοίξουν δουλειές και ειδικά για τους άντρες αλλά και για μας τις γυναίκες γιατί δεν θέλω να είμαι μακριά από την οικογένεια μου θέλω να βρώ κάποια σπίτια και να εργαστώ ως εξωτερική ψάχνω και μακάρι να βρω τουλάχιστον 2 με τρία σπίτια την εβδομάδα να έχω, αλλά και για τα παιδιά μας, εγώ δεν θέλω να πάω στο εξωτερικό πολλοί συμπατριώτες μου έχουν φύγει έχουν πάει στη Γερμανία, στην Αμερική εγώ δεν θέλω ούτε και ο άντρας μου θέλει είμαστε μεγάλη δεν μπορούμε μια δεύτερη μετανάστευση πάλι να ζήσουμε από την αρχή, να είμαστε γεροί και όσο έχουμε δύναμη να μπορούμε να δουλέψουμε». (Μαρία, ετών 47)

Οι απόψεις των δυο εσωτερικών οικιακών εργατριών για θέματα που αφορούν την διαβίωση αλλά και το μέλλον τους στην Ελλάδα

Σύμφωνα με την Χριστίνα και την Μαρία δηλώνουν ότι είναι αρκετά ικανοποιημένες από την ζωή τους στην Ελλάδα, ότι μπόρεσαν εδώ να μεγαλώσουν τα παιδιά τους αξιοπρεπέστατα και να μην τους λείπει τίποτα, αν και στην αρχή δυσκολεύτηκαν αρκετά γιατί ερχόντουσαν σε μια ξένη χώρα και έπρεπε να ξεκινήσουν από το μηδέν, μας λένε ότι είναι αρκετά ευχαριστημένες γιατί τα κατάφεραν, βέβαια με αρκετή δουλειά όμως και επειδή οι Έλληνες τους εμπιστεύτηκαν άνοιξαν τα σπίτια τους και τις βοήθησαν. Για αυτές η Ελλάδα αποτελεί δεύτερη πατρίδα την αγαπούν αρκετά και στεναχωριούνται με τα προβλήματα που αντιμετωπίζει η χώρα. Όπως μας ανέφεραν

και οι δυο δεν σκέφτονται τώρα λόγω της οικονομικής κρίσης και του γεγονότος ότι οι δουλειές έχουν πέσει να μεταναστεύσουν σε κάποια άλλη χώρα στο εξωτερικό, αλλά και ούτε προς το παρόν να επιστρέψουν πίσω στην πατρίδα τους την Αλβανία, στο μέλλον όπως μας εξομολογήθηκαν όταν μεγαλώσουν και δεν θα έχουν δυνάμεις πλέον να εργαστούν και αν δεν τις χρειάζονται τα παιδιά τους να επιστρέψουν πίσω ώστε να ξεκουραστούν και αυτές μετά από τόσα χρόνια σκληρού αγώνα επιβίωσης.

«Τώρα όχι δεν σκέφτομαι να επιστρέψω πίσω στην Αλβανία, εκεί τα πράγματα είναι πολύ δύσκολα ακόμη δεν έχει αλλάξει καθόλου η κατάσταση από τότε που φύγαμε εμείς, και που να πάμε να δουλέψουμε εκεί δεν έχει δουλειές, ούτε και ο άντρας μου θέλει να γυρίσει πίσω λέει καλά είμαστε εδώ στην Ελλάδα τουλάχιστον θα πας για ένα μεροκάματο και θέας φας ένα κομμάτι ψωμί εκεί ούτε αυτό δεν θα έχουμε την αγαπάμε την Ελλάδα και τα παιδιά μου την θεωρούν πατρίδα τους έχουν μάθει να ζουν πλέον με την ελληνική κουλτούρα, έχουν παντρευτεί εδώ τα εγγόνια μου έχουν γεννηθεί στην Ελλάδα. Ούτε στο εξωτερικό σκέφτομαι να φύγω δεν μπορώ πάλι να γίνω μετανάστρια και να ξεκινήσω από την αρχή είμαι μεγάλη, μόνο τα παιδιά μου αν θέλουν μπορούν να φύγουν είναι νέα και έχουν δυνάμεις εγώ δεν έχω πλέον. Αυτό που θέλω και εύχομαι είναι να έχουμε δουλειά να έχουν και τα παιδιά μας και να είναι καλά να έχουνε την υγεία τους και όλα τα άλλα έρχονται». (Χριστίνα, 52 ετών)

«Όχι δεν έχω σκεφτεί ούτε μια στιγμή να γυρίσω πίσω στην Αλβανία, αν και τα πράγματα εδώ είναι πολύ δύσκολα λόγω της κρίσης, δεν θέλω να γυρίσω πίσω εδώ είναι τα παιδιά μου δεν μπορώ να τα αφήσω μόνα τους, έχουν μεγαλώσει εδώ, έχουν σπουδάσει δουλεύουν κιόλας έχουν φτιάξει την ζωή τους εδώ και τα οποία δεν σκέφτονται ούτε μια στιγμή να επιστρέψουν πίσω, ούτε και ο άντρας μου θέλει να επιστρέψει, έχουμε τις δουλειές μας ένα μεροκάματο το παίρνουμε, την αγαπάω την Ελλάδα είναι δεύτερη πατρίδα για μένα μου έχει φερθεί αρκετά καλά, το μόνο που εύχομαι είναι να ανοίξουν οι δουλειές να βγούμε από την κρίση και να καλυτερεύσουν τα πράγματα ειδικά για τους νέους». (Μαρία, 47 ετών)

Σύγκριση εμπειρικής ανάλυσης και βιβλιογραφίας

Σύμφωνα με την παραπάνω εμπειρική ανάλυση καταλήξαμε σε κάποια συμπεράσματα τα οποία επιβεβαιώνονται και από την βιβλιογραφία που χρησιμοποιήσαμε. Πρώτον το κύριο πρόβλημα που μας απασχόλησε σε αυτή την διπλωματική εργασία είναι ο εγκλωβισμός και η καθήλωση των μεταναστριών οικιακών εργατριών στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας. Μετά από πολλά χρόνια εγχώριας υπηρεσίας οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες, όχι μόνο εξοικειώθηκαν με τις δουλειές τους και τις σχετικές με αυτές συνθήκες, αλλά ανέπτυξαν επίσης νέες αξίες και προσωπικές φιλοδοξίες που καθιστούσαν την αλλαγή σταδιοδρομίας ανεπιθύμητη. Δηλαδή, όσο περισσότερο οι εργάτριες εσωτερίκευαν την υποταγή και την απώλεια ελέγχου στην προσωπική τους ζωή, τόσο λιγότερες πιθανότητες υπήρχαν να αλλάξουν δουλειά και να αφήσουν την οικιακή εργασία, ταυτίζοντας την ύπαρξη τους και την κοινωνική τους θέση με την εργασία τους ως υπηρέτριες σε βάρος της ελευθερίας τους και της σχέσης τους με τα δίκτυα, ενώ ταυτόχρονα εγκλωβίζονταν στην οικιακή εργασία. Όπως προκύπτει και από τις συνεντεύξεις μας οι συνεντευξιαζόμενες στην ερώτηση αν έχουν σκεφτεί ποτέ να κάνουν κάποιο άλλο επάγγελμα εκτός της οικιακής εργασίας και οι τέσσερις μας απάντησαν όχι με την χαρακτηριστική φράση *«Αυτό ξέρω να κάνω, καλύτερα»* τονίζοντας μας ότι είναι δύσκολο τώρα σε αυτήν την εποχή να ψάξουν για κάποιο άλλο επάγγελμα, μας είπαν ότι έχουν δεθεί με τις οικογένειες στις οποίες εργάζονται αρκετά χρόνια, τις θεωρούν οικογένειες τους, τις έχουν βοηθήσει αρκετά έχουν συνηθίσει πλέον και ότι αν δεν ήταν αυτές δεν θα τα κατάφερναν *«Οχι δεν έχω σκεφτεί να κάνω κάποια άλλη δουλειά εκτός από το να καθαρίζω σπίτια, έχω συνηθίσει πλέον γιατί είμαι πολλά χρόνια σε αυτή την δουλειά, έχω πλέον τη σειρά μου ξέρω ποιες είναι οι δουλειές μου, οι εργοδότες μου με εμπιστεύονται, και τώρα λόγω της κρίσης δεν αφήνεις εύκολα τη δουλειά σου, που να πας τι να κάνεις, εγώ δεν μπορώ να με φανταστώ να δουλεύω κάπου αλλού»*. (Μαριέττα, ετών 40)

«...δεν σκέφτηκα ποτέ να κάνω κάποια άλλη δουλειά εκτός της οικιακής εργάτριας γιατί είναι η μόνη δουλειά που ξέρω να κάνω καλά και είμαι σίγουρη για την δουλειά μου». (Αμαλία, ετών 45)

Το δεύτερο σημαντικό θέμα που μας απασχόλησε στη συγκεκριμένη εργασία και το οποίο επιβεβαιώθηκε μέσα από τα δεδομένα της εμπειρικής μας ανάλυσης καθώς και από την βιβλιογραφία που χρησιμοποιήσαμε είναι το ζήτημα της κοινωνικής προστασίας των μεταναστριών οικιακών εργατριών, όπου σύμφωνα με

την βιβλιογραφία μας αποδεικνύετε ότι οι οικιακές εργάτριες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης στην κοινωνική προστασία σήμερα μετά την κρίση από ότι πριν την κρίση. Αυτό οφείλεται στη διπλή διαδικασία αποκλεισμού που προκύπτει από το ελλειμματικό κοινωνικό κράτος και τις πρακτικές διάκρισης που τις περιθωριοποιούν, και από το πώς οι ίδιες βλέπουν την ακριβή και αναποτελεσματική κοινωνική προστασία που τους προσφέρουν. Επομένως, σε περιόδους κρίσης οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες περιθωριοποιούνται ακόμη περισσότερο από τις κοινωνικές υπηρεσίες, σύμφωνα και με την εμπειρική μας ανάλυση και οι τέσσερις συνεντευξιζόμενες μας αποκάλυψαν ότι δεν ασφαλίζονται από την οικιακή εργασία ούτε πριν αλλά ούτε και μετά την κρίση δημιουργώντας τους μεγάλο πρόβλημα πρόσβασης στα συστήματα υγείας μη έχοντας βιβλιάρια υγείας, η μια από τις τέσσερις μας είπε ότι πληρώνει κάθε μήνα μόνη της το βιβλιάρια ενώ οι άλλες τρεις ότι δεν έχουν την δυνατότητα να δίνουν χρήματα πλέον για αυτό το θέμα καθώς ο μισθός που παίρνουν φτάνει ίσα ίσα για να καλύψουν κάποιες άλλες βασικές τους ανάγκες *«Ασφαλισμένη όχι δεν είμαι δεν κολλάνε ένσημα στα σπίτια στις οικιακές εργάτριες, ούτε βιβλιάρια έχω, πληρώνω εγώ για την ασφάλιση μου και τον παιδιών μου γιατί τώρα δεν δουλεύει ούτε και ο άντρας μου και δεν έχουμε καθόλου ένσημα. Βγάζω κάρτα υγείας κάθε χρόνο πληρώνω 130 ευρώ. Θέλω να ασφαλιστώ όμως κάτι τέτοιο επιβαρύνει την εργοδοτική οικογένεια είναι δύσκολο για αυτούς και ειδικά την περίοδο αυτής της κρίσης δεν μπορώ να έχω και πολλές απαιτήσεις...»* (Μαριέττα, ετών 40), *«Όχι δεν με ασφαλίζουν τα παιδιά της γιατί εκείνα διαχειρίζονται τα οικονομικά, είμαι ανασφάλιστη για ακόμη μια φορά και τώρα ειδικά με την κρίση έχουν δυσκολέψει πολύ τα πράγματα, όταν πάω στο γιατρό πρέπει να πληρώσω γιατί δεν έχω ΙΚΑ, άντε πριν την κρίση τα κατάφερα γιατί ήταν και καλύτερα τα λεφτά που έπαιρνα τώρα όμως με 500 ευρώ δεν βγαίνω και έχουμε γενικά μεγάλο πρόβλημα όσες μετανάστριες δουλεύουμε ανασφάλιστες δεν θα πάρουμε ούτε και σύνταξη το μέλλον μας είναι αβέβαιο, δεν θα πάρουμε στην πατρίδα μας τουλάχιστον να παίρναμε στην Ελλάδα που έχουμε δουλέψει τόσα χρόνια εδώ.....»* (Χριστίνα, ετών 52). Σύμφωνα με τα παραπάνω εκτός από το πρόβλημα που αντιμετωπίζουν οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες στον τομέα της υγείας και της ασφάλισης, αντιμετωπίζουν και άλλο ένα σοβαρό θέμα που έχει να κάνει και με το μέλλον τους, ότι λόγω του ότι δεν ασφαλίζονται στην εργασία τους δεν θα έχουν την δυνατότητα να συνταξιοθούν στην Ελλάδα κάτι που τις ανησυχεί πολύ *«Όχι, ασφαλισμένη δεν είμαι, τι να με ασφαλίσει η γιαγιά μόνη της, δεν ασφαλίζουν στα σπίτια, καμία φίλη ή γνωστή μου που εργάζεται στα σπίτια δεν είναι ασφαλισμένη και αυτό είναι μεγάλο πρόβλημα γιατί δεν έχεις βιβλιάρια..... για να πάω στον γιατρό πληρώνω λεφτά, δεν μπορώ να πληρώνω κάθε μήνα το βιβλιάρια από μόνη μου γιατί δεν μου περισσεύουν τι να*

πρώτο κάνω με 650 ευρώ. Επίσης έχω σοβαρό θέμα γιατί δεν έχω ένσημα και δεν μπορώ να πάρω σύνταξη, δεν ξέρω τι θα κάνω στο μέλλον όταν μεγαλώσω δουλεύουμε τόσα χρόνια εδώ στην Ελλάδα και είναι σαν να μην δουλεύουμε καθόλου, αυτό πρέπει να αλλάξει... ..»(Μαρία, ετών 47).

Το τρίτο σημαντικό θέμα που εξετάσαμε στην παρούσα διπλωματική εργασία είναι το κατά πόσο η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει σήμερα την ζωή των γυναικών αυτών, αρχικά όσον αφορά τη σχέση τους με την οικογένεια τους ιδιαίτερη έμφαση θα δώσουμε, στην μετάβαση των γυναικών αυτών από την εποχή προ κρίσεως στη μετά κρίση εποχή, από την άποψη τόσο του επαναπροσδιορισμού της θέσης αυτών των γυναικών μέσα στην οικογένεια, του ρόλου που διαδραματίζουν για αυτές τα παιδιά τους αλλά και της αλλαγής στη δομή της οικογένειας και των νέων στόχων σε επαγγελματικό, οικογενειακό και προσωπικό επίπεδο, σύμφωνα με την βιβλιογραφία η κρίση είναι εμφανής και δημιουργεί συγκρούσεις, ιδίως όταν οι άντρες είναι άνεργοι, επηρεάζονται οι οικογενειακές σχέσεις, καθώς και τα κοινά οικογενειακά σχέδια. Για τους άνδρες, η επιστροφή στην πατρίδα αποτελεί μια βιώσιμη λύση, αν και οι γυναίκες επιθυμούν να μείνουν στην Ελλάδα, λόγω των κακών συνθηκών (οικονομικών, οικογενειακών), πίσω στην πατρίδα τους. Για αυτό για όσο καιρό μπορούν να βρουν δουλειά προτιμούν να μείνουν στην Ελλάδα αυτό επιβεβαιώνεται και από τα δεδομένα της εμπειρικής μας ανάλυσης όπου σύμφωνα με τις μετανάστριες οικιακές εργάτριες η κρίση έχει επηρεάσει αρκετά τις σχέσεις τους με τους συζύγους τους γιατί και στις τέσσερις περιπτώσεις οι σύζυγοι έμειναν άνεργοι και οι γυναίκες αυτές ήταν πλέον το μόνο στήριγμα τις οικογένειας *«Τα πράγματα δυσκόλεψαν ακόμη περισσότερο γιατί λόγω της κρίσης ο άντρας μου έμεινε άνεργος, δούλευε σε οικοδομές ήταν οικοδόμος μια δουλειά που κάνανε οι περισσότεροι άντρες μετανάστες στην Ελλάδα, γιατί υπήρχε πολύ δουλειά στις οικοδομές τώρα όμως λόγω της κρίσης η οικοδομή έχει πεθάνει, έχει 5 χρόνια που δουλεύει μια από δω μια από κει όπου βρει μεροκάματα, έτσι όμως δεν βγαίνει και τώρα σκέφτεται να δουλέψει ταξί για να βοηθήσει την οικογένεια γιατί και αυτουνού δεν του αρέσει να κάθεται, και εγώ μόνη μου δεν μπορώ να συντηρήσω ολόκληρη οικογένεια, άσε που υπήρχαν και τσακωμοί στο σπίτι λόγω αυτού...»(Αμαλία, ετών 45), «.....δεν σου κρύβω στεναχωρήθηκα πολύ γιατί να χάνεις τη δουλειά σου μια τέτοια εποχή είναι πολύ δύσκολο, δεν δούλευε ούτε και ο άντρας μου έκανε ένα μεροκάματο που και που γιατί και η οικοδομή λόγω της κρίσης πέθανε. Είχα και την κόρη μου που σπούδαζε έξω στον Πύργο και έπρεπε να βοηθήσω και αυτήν αλλά και τη μικρή μου κόρη που πήγαινε ακόμη σχολείο. Έτσι ξεκίνησε και η γκρίνια στο σπίτι, τσακωμοί με τον άντρα μου, δεν λέω ότι φταίει αυτός αλλά όταν μια οικογένεια αντιμετωπίζει οικονομικά προβλήματα είναι λογικό να*

υπάρχουν και καυγάδες όπως πάντα μαζί βρίσκαμε την λύση». (Μαρία, ετών 47) Στη συνέχεια, μια άλλη σημαντική συνέπεια της οικονομικής κρίσης για τις οικογενειακές σχέσεις των μεταναστριών οικιακών εργατριών έχει να κάνει με τις σχέσεις που δημιουργούνται μεταξύ των μεταναστριών και των εργοδοτών τους. Παρατηρείται, ότι αναπτύσσονται έντονοι συναισθηματικοί δεσμοί οι οποίοι συχνά δημιουργούνται μεταξύ των μεταναστριών οικιακών εργατριών και των εργοδοτών τους, με βάση αυτή την προσέγγιση, πρόσφατες μελέτες συμπέραναν πως η εγχώρια εργασία οδηγεί σε «ψευδό-οικογενειακές» σχέσεις μεταξύ οικιακών εργατριών και εργοδοτών. Αυτό σημαίνει δηλαδή, ότι οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες αποκτούν οικειότητα με την εργοδοτική οικογένεια καθώς η ανάληψη οικιακών καθηκόντων και η φροντίδα των ηλικιωμένων ή ανήλικων παιδιών συνεπάγεται συγκεκριμένα καθήκοντα που δημιουργούν υψηλό επίπεδο συναισθηματικής προσκόλλησης των μεταναστριών με την εργοδοτική οικογένεια, μιμούμενοι οικογενειακές σχέσεις. Οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες ύστερα από αρκετά χρόνια διαμονής στην Ελλάδα και άλλα τόσα χρόνια δουλειάς στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας αισθάνονται ότι η δουλειά που κάνουν δεν είναι απλώς μια αμειβόμενη εργασία αλλά ότι πλέον έχουν υποχρεώσεις ως προς την εργοδοτική οικογένεια τους με αποτέλεσμα να ενισχύεται η εξάρτηση των γυναικών αυτών από τους εργοδότες τους, αλλά και να μην έχουν προοπτικές για ενδοεπαγγελματική ανέλιξη παραμένοντας εγκλωβισμένες στην οικιακή εργασία μην μπορώντας να δημιουργήσουν σχέδια ζωής. Αυτό που μπορούμε να πούμε είναι ότι, από τη στιγμή που έφθασαν στην Ελλάδα, οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες αντιμετώπισαν σοβαρά κοινωνικά και οικονομικά προβλήματα που έχουν επιδεινωθεί πολύ από τη συνεχιζόμενη ύφεση. Τόσο οι εσωτερικές όσο και οι εξωτερικές οικιακές εργάτριες δημιούργησαν ψευδό-οικογενειακές σχέσεις με τους εργοδότες τους με αποτέλεσμα να απομακρύνονται από τις οικογένειες τους δηλαδή δημιουργήθηκε μία απόσταση με αποτέλεσμα να εξαρτώνται περισσότερο από τους εργοδότες τους και όλα αυτά είναι απόρροια της οικονομικής κρίσης που πλήττει την Ελλάδα την τελευταία δεκαετία. Οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες έχουν στραφεί προς τους εργοδότες τους γιατί αισθάνονται ασφάλεια μέσα σε αυτό το κλίμα ανασφάλειας που επικρατεί στην Ελλάδα για αυτές η εργοδοτική οικογένεια αποτελεί στήριγμα και αρκετές φορές αισθάνονται τα μέλη της εργοδοτικής οικογένειας δικούς τους ανθρώπους «.....και οι εργοδότες μου είναι καλοί μαζί μου, με αγαπάνε, δεν έχω παράπονο είμαι 10 χρόνια κοντά τους, εκείνοι με στηρίζουν οικονομικά αν με αφήσουν χάνω τα πάντα, με εμπιστεύονται με έχουν ως μέλος της οικογένειας τους»(Μαριέττα, ετών 40), «.....Η σχέση μου

με την γιαγιά την Κυρία Ελένη είναι πολύ καλή με έχει σαν κόρη της γιατί δεν έχει κάποιο άλλο συγγενή ούτε και παιδιά και βλέπει εμένα και την οικογένεια μου ως οικογένεια της, αφού έρχονται και οι κόρες μου στο σπίτι της για να με δουν και κάνουν και παρέα στην Κυρία Ελένη χαίρεται πολύ όταν βλέπει τις κόρες μου συζητάει μαζί τους, είναι πολύ καλή όταν πρέπει να λείψω για κάποια δουλειά μα αφήνει να φύγω κάποιες ώρες τα έχουμε βρει μεταξύ μας».
(Μαρία, ετών 47)

Συμπεράσματα

Αυτό που μας απασχόλησε και μελετήσαμε στη συγκεκριμένη εργασία, είναι οι γυναίκες μετανάστριες που εργάζονται σε χαμηλού κύρους άτυπα επαγγέλματα όπως είναι αυτό της οικιακής εργασίας καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν τώρα στην Ελλάδα λόγω της οικονομικής κρίσης. Αποφασίσαμε να ασχοληθούμε με το γυναικείο μεταναστευτικό πληθυσμό γιατί οι γυναίκες και συγκεκριμένα οι μετανάστριες που απασχολούνται σε χαμηλόμισθες εργασίες περιθωριοποιούνται περισσότερο και λόγω επαγγέλματος αλλά και λόγω φύλου αυτό συνέβαινε και πριν την κρίση αλλά ακόμη περισσότερο τώρα κατά τη διάρκεια της κρίσης. Το βασικό πρόβλημα που μας απασχόλησε και αναλύσαμε είναι ο εγκλωβισμός και η καθήλωση των μεταναστριών οικιακών εργατριών στην οικιακή εργασία οι οποίες εξαιτίας της κρίσης έχουν χαμηλότερες προσδοκίες για την εργασία καθώς και προοπτικές κινητικότητας. Σε μια περίοδο οικονομικής κρίσης, οι αξίες που σχετίζονται με ορισμένες θέσεις εργασίας είναι σημαντικές για τη διαμόρφωση των επιλογών σταδιοδρομίας των εργαζομένων. Οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες που απασχολούνται στην οικιακή εργασία αποτελούν την πιο ενδιαφέρουσα περίπτωση, διότι οι γυναίκες αυτές είχαν υποβληθεί σε παρόμοιες εμπειρίες στο παρελθόν λόγω ξαφνικής αποσταθεροποίησης της ζωής τους δηλαδή είχαν αντιμετωπίσει δυσκολίες αλλά και την οικονομική κρίση στην πατρίδα τους, η οποία επηρέασε τις σταδιοδρομίες τους επομένως τώρα για τις γυναίκες αυτές η οικονομική κρίση στην Ελλάδα είναι μια δεύτερη οικονομική κρίση που αντιμετωπίζουν.

Μετά από πολλά χρόνια στην οικιακή εργασία οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες όχι μόνο εξοικειώθηκαν με τις δουλειές τους και τις σχετικές με αυτές συνθήκες, αλλά ανέπτυξαν επίσης νέες αξίες και προσωπικές φιλοδοξίες που καθιστούσαν την αλλαγή σταδιοδρομίας ανεπιθύμητη, εκτός όμως από την εξοικειώση των γυναικών αυτών στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας, η ανασφάλεια που νιώθουν τώρα στην Ελλάδα λόγω της οικονομικής κρίσης και της αβεβαιότητας για το μέλλον καθιστά τις γυναίκες αυτές να εξαρτώνται ακόμη περισσότερο από τους εργοδότες τους και να μην σκέφτονται να αλλάξουν επάγγελμα παραμένοντας εγκλωβισμένες στην οικιακή εργασία ακόμη περισσότερο. Θα περίμενε κάποιος ότι μετά από τόσα χρόνια στην οικιακή εργασία οι γυναίκες αυτές θα ήθελαν να αλλάξουν επάγγελμα, αυτό όμως που τις νοιάζει περισσότερο θα

μπορούσαμε να πούμε ότι είναι να αποκτήσουν άποψη μέσα στον εργασιακό χώρο όσον αφορά την εργασία τους παρά να αποκτήσουν κάποια επαγγελματική εξέλιξη.

Σε ότι έχει να κάνει με τις θεωρητικές προσεγγίσεις της οικιακής εργασίας, εξετάσαμε τις απόψεις τεσσάρων θεωρητικών σχολών πάνω στην οικιακή εργασία, τη μαρξιστική προσέγγιση, τη Βεμπεριανή προσέγγιση, τη σχολή του Σικάγο και τη λειτουργιστική προσέγγιση, αναφερθήκαμε στην ύπαρξη δύο διαφορετικών προσεγγίσεων, της κοινωνικής συναίνεσης και στις θεωρίες σύγκρουσης. Οι θεωρίες κοινωνικής συναίνεσης, είναι έντονα επηρεασμένες από τον λειτουργισμό και την Κοινωνιολογική σχολή του Σικάγου, ενώ η Βεμπεριανή και η Μαρξιστική προσέγγιση οι απαρχές των οποίων εντάσσονται στις θεωρίες σύγκρουσης. Συμπεράναμε ότι οι θεωρίες κοινωνικής συναίνεσης σε μακροεπίπεδο, δίνουν έμφαση στη δυνατότητα της εργασίας να συμβάλει στη συνοχή και ευταξία της κοινωνίας και σε μικροεπίπεδο δίνουν περισσότερο έμφαση στις αξίες τους τόμου όπως αυτές προκύπτουν μέσα από την επαφή με διάφορα κοινωνικά μορφώματα. Αντίθετα, οι θεωρίες σύγκρουσης προσφέρουν μια διαφορετική προσέγγιση στο ζήτημα των επιπτώσεων της εργασίας, η εργασία εξετάζεται υπό το πρίσμα των συνεπειών της στους ίδιους τους εργαζομένους έχει δηλαδή ένα πιο ανθρωποκεντρικό χαρακτήρα. Ωστόσο για να μπορέσουμε να κατανοήσουμε την ξένη μεταναστευτική πολιτική σωστό θα ήταν να αναφερθούμε και στις Ελληνίδες γυναίκες μετανάστριες. Θα κάνουμε μια αναφορά στις ιστορικές φάσεις ανάπτυξης του μεταναστευτικού και εγχώριου οικιακού προσωπικού. Αρχικά θα παρουσιάσουμε την κοινωνική ανάπτυξη της οικιακής εργασίας στην Ελλάδα από τον 19ο αιώνα και την επικράτηση ενός ηθικού συστήματος κοινωνικής προστασίας, στην κατανομή εργασίας και στους μηχανισμούς ελέγχου των οικιακών εργατριών στα ιδιωτικά νοικοκυριά. Στη συνέχεια θα αναφερθούμε στις ιστορικές φάσεις ανάπτυξης του μεταναστευτικού οικιακού πληθυσμού, στις δεκαετίες 1960-1980 και 1980 έως σήμερα. Επιπλέον, θα κάνουμε μια ιστορική αναδρομή της Ελληνίδας οικιακής εργάτριας, ασχοληθήκαμε με δυο ομάδες: α) τις εσωτερικές μετανάστριες από την ηπειρωτική Ελλάδα και τη Φολέγανδρο οι οποίες γεννήθηκαν μεταξύ του 1906 και 1925 και για τις οποίες οι έμμισθη οικιακή εργασία αποτελούσε μια μορφή προσωρινής ή μόνιμης μετανάστευσης, β) και σε πρώτη και δεύτερης γενιάς πρόσφυγες από τη Μικρά Ασία που γεννήθηκαν μεταξύ του 1916 και του 1932 και ανήκουν στον αστικό πληθυσμό, καθώς γεννήθηκαν και πέρασαν την παιδική τους ηλικία στην Αθήνα. Βασικά εξετάσαμε πως οι γυναίκες αυτές βίωσαν την εμπειρία της οικιακής εργασίας αλλά

και την αντίληψη τους για το πώς η υποκειμενικότητα τους διαμορφώθηκε μέσα από τη σχέση τους με τις εργοδότες τους.

Όσον αφορά το κομμάτι της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα και ποιες ήταν οι επιπτώσεις της στις γυναίκες μετανάστριες οικιακές εργάτριες:

- Ασχοληθήκαμε συγκεκριμένα με το πώς η ελληνική οικονομική κρίση επηρέασε τις σχέσεις των γυναικών αυτών με την οικογένεια τους, μέσα από την βιβλιογραφία είδαμε ότι λόγω της οικονομικής κρίσης οι σύζυγοι των μεταναστριών μείνανε άνεργοι διότι οι περισσότεροι ασχολούνταν στον οικοδομικό χώρο ο οποίος λόγω της κρίσης αντιμετώπισε μεγάλο πρόβλημα, αυτό είχε ως αποτέλεσμα οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες να εργάζονται πλέον μόνο αυτές και να συντηρούν μόνες τους την οικογένειά τους με αποτέλεσμα να υπάρχουν διενέξεις ανάμεσα στα ζευγάρια. Όσον αφορά τις εσωτερικές οικιακές εργάτριες στην πλειονότητα τους όσες έρχονται στην Ελλάδα έρχονται μόνες τους αφήνοντας πίσω τις οικογένειες τους, τα χρήματα που βγάζουν τα στέλνουν πίσω στην πατρίδα τους για να βοηθήσουν την οικογένεια που έχουν αφήσει πίσω, το γεγονός ότι εργάζονται τόσα χρόνια στην Ελλάδα και βρίσκονται μακριά από τις οικογένειες τους από τον σύζυγο και τα παιδιά τους έχει ως αποτέλεσμα να τους νιώθουν ως ξένους και να βασίζονται περισσότερο στους εργοδότες με αποτέλεσμα να δημιουργούνται ψευδοοικογενειακές σχέσεις μεταξύ των εργατριών και των εργοδοτών. Όσον αφορά τις εξωτερικές οικιακές εργάτριες θα νόμιζε κανείς ότι τα πράγματα και οι σχέσεις με την οικογένεια θα ήταν καλύτερες διότι στην πλειονότητα τους οι γυναίκες αυτές έρχονται στην Ελλάδα με τα παιδιά και τους συζύγους τους, όμως το γεγονός ότι λείπουν πολλές ώρες από το σπίτι, δημιουργεί μια απόσταση από το ζευγάρι με αποτέλεσμα και αυτές να εξαρτώνται ακόμη περισσότερο από τους εργοδότες τους. Αυτή η κατάσταση όμως είναι και απόρροια της οικονομικής κρίσης και της ανασφάλειας που νιώθουν οι γυναίκες αυτές, μην έχοντας κάποιο άλλο στήριγμα εκτός από τους εργοδότες τους, νιώθουν ότι μόνο εκείνοι θα μπορέσουν να τις βοηθήσουν σε κάποια δύσκολη τους στιγμή και ότι μπορούν να στηριχτούν σε αυτούς.
- Ένα άλλο σημαντικό θέμα το οποίο μας απασχόλησε είναι η δυνατότητα πρόσβαση των μεταναστριών οικιακών εργατριών στο κοινωνικό σύστημα προστασίας. Σύμφωνα με τη βιβλιογραφία μας οι μετανάστριες οικιακές

εργάτριες σε περιόδους κρίσης περιθωριοποιούνται ακόμη περισσότερο από τις κοινωνικές υπηρεσίες, οι οικιακές εργάτριες αντιμετωπίζουν μεγαλύτερες δυσκολίες πρόσβασης στην κοινωνική προστασία από ότι πριν την κρίση, αυτό οφείλεται στη διπλή διαδικασία αποκλεισμού που προκύπτει από το ελλειμματικό κοινωνικό κράτος και τις πρακτικές διάκρισης που τις περιθωριοποιούν, και από το πώς οι ίδιες βλέπουν την ακριβή και αναποτελεσματική κοινωνική προστασία που τους προσφέρουν. Πρόκειται για την ομάδα που θα μπορούσαμε να πούμε ότι παίρνει τα «ψίχουλα» της κοινωνικής προστασίας, αυτό οφείλεται κυρίως στην αδυναμία των μηχανισμών του ελληνικού κράτους να διανέμει ισάξια τους πόρους ανάμεσα στις διάφορες ομάδες με αποτέλεσμα ομάδες που έχουν περισσότερο ανάγκη από άλλες να παίρνουν λιγότερα και το αντίστροφο, με αποτέλεσμα οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες να χάσουν την πίστη τους στο επίσημο σύστημα ωθώντας τις στο να υιοθετήσουν άτυπες πρακτικές.

- Επομένως, αντί οι μετανάστριες οικιακές εργάτριες να αισθάνονται ότι αποτελούν αναπόσπαστο κομμάτι της ελληνικής κοινωνίας μετά από τόσα χρόνια παραμονής και εργασίας στην Ελλάδα, αντίθετα το κράτος της αποκλείει από το να συμπεριληφθούν στο σύστημα της κοινωνικής προστασίας και αυτό συμβαίνει ιδιαίτερα με τις εργαζόμενες που απασχολούνται σε χαμηλόμισθες και χαμηλού κύρους θέσεις εργασίας. Αυτό συνέβαινε και πριν την οικονομική κρίση αλλά παρατηρείται πιο έντονα τώρα κατά τη διάρκεια της κρίσης, όπου τώρα οι γυναίκες αυτές δυσκολεύονται ακόμη περισσότερο στο να αυτοσφαιλιστούν διότι οι μισθοί έχουν πέσει αρκετά και δεν έχουν πλέον την δυνατότητα να πληρώνουν μόνες τους την ασφάλιση τους ή το βιβλιάριο υγείας τους, όπως γινόταν πριν από την κρίση.

Στη συνέχεια μελετήσαμε τη μεθοδολογία, η μεθοδολογία μας αποτελείται από την βιβλιογραφική ανασκόπηση και τους σκοπούς και επιμέρους στόχους της έρευνας, από το δείγμα της έρευνας που επιλέξαμε και για ποιο λόγο το επιλέξαμε, από τον υπό έρευνα πληθυσμός μας που αποτελείται από τέσσερις μετανάστριες οικιακές εργάτριες, επίσης αναφερόμαστε στη μέθοδο της έρευνας που χρησιμοποιήσαμε, όπου είναι οι ημιδομημένες συνεντεύξεις, στη συνέχεια περνάμε στο τρίτο στάδιο της έρευνας μας στο οποίο αναφερόμαστε στη διεξαγωγή της έρευνας δηλαδή στον τρόπο προσεγγίσεις των οικιακών μεταναστριών και τέλος αναφερόμαστε στον σχεδιασμό του οδηγού συνέντευξης, η μεθοδολογία μελετήθηκε με σκοπό να επαληθεύσει και να

ελέγξει τα εμπειρικά αποτελέσματα της βιβλιογραφίας και να εμπλουτίσει ακόμη περισσότερο την ίδια την υπάρχουσα γνώση πάνω στην εργασία και την ζωή των μεταναστριών στην Ελληνική κοινωνία.

Στο εμπειρικό κομμάτι της εργασία μας, μελετήσαμε τις απόψεις τεσσάρων οικιακών μεταναστριών εργατριών, προερχόμενες όλες από την Αλβανία, επιλέχθηκαν οι συγκεκριμένες κυρίες γιατί είχαμε πιο εύκολη πρόσβαση στο να τις πλησιάσουμε και να πάρουμε συνέντευξη. Οι δύο κυρίες εργάζονται ως εξωτερικές οικιακές εργάτριες και οι άλλες δύο ως εσωτερικές οικιακές εργάτριες. Μέσα από τις συνεντεύξεις μαζί τους μπορέσαμε και είδαμε την ζωή τους στην Αλβανία, τον λόγο που αποφάσισαν να μεταναστεύσουν, την πορεία εισόδου στην Ελλάδα καθώς και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν σήμερα λόγω της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα, πόσο τις έχει επηρεάσει η κρίση και σε επαγγελματικό αλλά και σε προσωπικό επίπεδο και αν σκέφτονται να επιστρέψουν πίσω στην πατρίδα τους ή να μεταναστεύσουν σε κάποια άλλη χώρα του εξωτερικού και γενικά πως οραματίζονται το μέλλον τους στην Ελλάδα. Το σημαντικότερο που είδαμε είναι ότι οι γυναίκες αυτές εγκλωβίζονται όλο και περισσότερο στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας λόγω της οικονομικής κρίσης και λόγω της άποψης που κυριαρχεί στις περισσότερες ότι το επάγγελμα αυτό ξέρουν να το κάνουν καλά γιατί με αυτό έχουν ασχοληθεί εξ αρχής αλλά με τον φόβο ότι δεν είναι εύκολο να βρει κανείς δουλειά σήμερα στην Ελλάδα και ειδικά αν είναι γυναίκα λόγω της ανασφάλειας που επικρατεί.

Καταλήγουμε λοιπόν στο συμπέρασμα, ότι η οικονομική κρίση έχει επηρεάσει αρκετά τις μετανάστριες οικιακές εργάτριες τόσο σε επαγγελματικό όσο και σε προσωπικό επίπεδο. Οι διάφορες μελέτες και έρευνες όπως *Συνθήκες, ερμηνείες, κοινωνικές δράσεις (2010)* και *Unveiling domestic works in times of crisis (2017)*, που έχουν γίνει για την οικιακή εργασία σε περιόδους κρίσης αναδεικνύονται χρήσιμες, διότι λαμβάνουν υπόψη τους, τους κοινωνικούς δεσμούς ανάμεσα στην εργασία, την τάξη, την εθνικότητα και το φύλο, καθώς και τα όρια που αυτά επιβάλλουν. Τέλος, το επάγγελμα της οικιακής εργασίας δείχνει να εγκλωβίζει τις μετανάστριες σε ένα φαύλο κύκλο ανασφάλειας, εκμετάλλευσης και αβεβαιότητας οδηγώντας τις περισσότερες φορές στην χρήση άτυπων μορφών προκειμένου να ικανοποιήσουν τις ανάγκες τους. Η περαιτέρω παραμονή σε αυτό το επάγγελμα, φαίνεται να επιτείνει ακόμη περισσότερο τις κοινωνικές αντιξοότητες και τον κοινωνικό αποκλεισμό, δημιουργώντας έτσι έναν εργατικό πληθυσμό που είναι αναγκασμένος να ζει σε καταστάσεις εργασιακής επισφάλεια

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ1

Οδηγός συνέντευξης

1. Καλησπέρα σας...Πείτε μου μερικά πράγματα για σας. Πχ πόσο χρονών είστε, ποια είναι η οικογενειακή σας κατάσταση, αν έχετε σπουδάσει, έχετε παιδιά, αν σπουδάζουν?
2. Περιγράψτε μου με λίγα λόγια την ζωή σας στην Αλβανία πριν μεταναστεύσετε στην Ελλάδα
3. Πως τελικά πήρατε την απόφαση να έρθετε να ζήσετε στην Ελλάδα, ήταν μια απόφαση που πήρατε από κοινού με τον σύζυγο σας ή το αποφάσισε αυτός και εσείς τον ακολουθήσατε?
4. Ο σύζυγος σας είχε έρθει στην Ελλάδα πρώτος αυτός? Αν ναι τη δουλειά έκανε όσο διάστημα ήταν εδώ μόνος του και που έμενε?
5. Εσείς πότε ήρθατε στην Ελλάδα? Πως ήρθατε περιγράψτε μου με λίγα λόγια το ταξίδι σας προς την Ελλάδα, όταν ήρθατε είχατε μαζί σας χαρτιά η ήρθατε παράνομα?
6. Πως θα περιγράφατε την ζωή σας στην Ελλάδα, την πρώτη περίοδο της διαμονής σας, αντιμετωπίσατε κάποια προβλήματα? Και αν ναι ποια ήταν αυτά? Πως ήταν ο χώρος στον οποίον μένατε?
7. Όταν ήρθατε ψάξατε για δουλειά? Αν ναι τι είδους δουλειές κάνατε?
8. Πως καταλήξατε τελικά στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας?
9. Περιγράψτε μου μια τυπική μέρα εργασίας στο επάγγελμα της οικιακής εργασίας, π.χ. ποια είναι τα καθήκοντα σας, πόσες φορές την εβδομάδα δουλεύετε, πόσες ώρες?
10. Τα καθήκοντα σας τα αποφασίζεται μαζί με την εργοδοτική οικογένεια ή είναι προκαθορισμένα εκ των προτέρων?
11. Ποιές είναι οι σχέσεις σας με την εργοδοτική οικογένεια?

12. Ποιος είναι ο μισθός σας? Τώρα λόγω της οικονομικής κρίσης ο μισθός σας έχει επηρεαστεί? Αν ναι πως έχει διαμορφωθεί? Πληρώνετε καθημερινά (μεροκάματο) ή μηνιαία?
13. Είστε ασφαλισμένη στο ΙΚΑ ή σε κάποιον άλλον ελληνικό ασφαλιστικό φορέα?
14. Τι πιστεύετε για την κοινωνική ασφάλιση στην Ελλάδα, είναι εύκολο για μια μετανάστρια τώρα κατά την περίοδο της κρίσης να ωφεληθεί από την κοινωνική ασφάλιση?
15. Ποιες είναι οι σχέσεις σας με την οικογένεια σας, αντιμετωπίζεται κάποια προβλήματα λόγω της οικονομικής κρίσης στην Ελλάδα?
16. Λόγω της οικονομικής κρίσης το επάγγελμα της οικιακής εργασίας αντιμετωπίζει κάποια προβλήματα? Αν ναι ποια είναι αυτά?
17. Πιστεύετε ότι υπάρχουν οφέλη από το επάγγελμα της οικιακής εργασίας?
18. Έχετε ποτέ σκεφτεί να κάνετε κάποιο άλλο επάγγελμα εκτός της οικιακής εργασίας?
19. Έχετε σκεφτεί λόγω της οικονομικής κρίσης να γυρίσετε πίσω στον τόπο καταγωγή σας ή να μεταναστεύσετε σε κάποια άλλη χώρα?
20. Είστε ευχαριστημένη με τη ζωή σας στην Ελλάδα, αν μπορούσατε να αλλάξετε κάτι στην ζωή σας στην Ελλάδα, τι θα ήταν αυτό?
21. Βλέπετε το μέλλον σας στην Ελλάδα με αισιοδοξία?

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ 2 Πίνακας δημογραφικών και κοινωνικών χαρακτηριστικών

Πίνακας1.

ΔΗΜΟΓΡΑΦΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ							
Κωδ.	Όνομα	Εθνικότητα	Ηλικία	Οικογενειακή Κατάσταση	Εκπαιδευτικό επίπεδο	Ταξική προέλευση	Γεωγραφική προέλευση
01	Μαριέττα	Αλβανική	40	Παντρεμένη με 2 παιδιά	Απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Νοικοκυρά	Πόλη, Vlore Αλβανίας
02	Αμαλία	Αλβανική	45	Παντρεμένη με 2 παιδιά	Απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Νοικοκυρά	Πόλη, Vlore Αλβανίας
03	Χριστίνα	Αλβανική	47	Παντρεμένη με 3 παιδιά	Απόφοιτος δημοτικού	Νοικοκυρά	Πόλη, Vlore Αλβανίας
04	Μαρία	Αλβανική	52	Παντρεμένη με 2 παιδιά	Απόφοιτος δευτεροβάθμιας εκπαίδευσης	Αγρότισσα	Πόλη, Berat Αλβανίας

Πίνακας 2.

ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΧΑΡΑΚΤΗΡΙΣΤΙΚΑ								
Κωδ.	Διάρκεια απασχόλησης στην χώρα προέλευσης	Τρόπος εισόδου	Πρώτη θέση εργασίας στην Ελλάδα	Αντικείμενο εργασίας στη χώρα υποδοχής σήμερα	Ασφάλεια	Μισθός	Ωράριο	Εργασία συζύγου
01	19 χρόνια	Visa	Ράφτρα	Εξωτερική οικιακή εργάτρια	Όχι	6ή7ή8€/ώρα	12-14 ώρες την ημέρα ανάλογα	Άνεργος - κάνει όπου βρει μεροκάματα στην οικοδομή
02	20 χρόνια	Visa	Εξωτερική οικιακή βοηθός	Εξωτερική οικιακή εργάτρια και καθαρίστρια σε συνεργείο καθαρισμού	Ναι (ΙΚΑ) από το συνεργείο καθαρισμού	5ή6ή7€/ώρα Και 280 ευρώ το μήνα	3,5 ώρες κάθε μέρα το πρωί σε εταιρία καθαρισμού και δωρο ή και παραπάνω ανάλογα σε τρία σπίτια τρεις φορές την εβδομάδα	Άνεργος- σκέφτεται να δουλέψει ως ταξιτζής
03	16 χρόνια	Visa	Καθαρίστρια σε συνεργείο καθαρισμού	Εσωτερική οικιακή εργάτρια	Όχι	600€ το μήνα	Όλη μέρα μέσα στο σπίτι με ρεπό 1 φορά στις 15	Εργάζεται σε ένα ξενοδοχείο
04	15 χρόνια	Visa	Ράφτρα	Εσωτερική οικιακή εργάτρια	Όχι	650€ το μήνα	Όλη μέρα μέσα στο σπίτι με ρεπό μια φορά την εβδομάδα	Άνεργος - κάνει όπου βρει μεροκάματα στην οικοδομή

Βιβλιογραφία

Ελληνόγλωσση

- Νίκος Ξυπολυτάς, (2013), «Εσωτερική οικιακή εργασία, Η συμβολή της οικογένειας και των σχέσεων αλληλεγγύης στην αναπαραγωγή της εργασίας», Παπαζήση, Αθήνα
- Ποθητή Χατζαρούλα, (2012), «Σμιλεύοντας την υποταγή, Οι έμμισθες οικιακές εργάτριες στην Ελλάδα το πρώτο μισό του εικοστού αιώνα», Παπαζήση, Αθήνα
- Ιορδάνης Ψημμένος, (2013), «Εργασία και κοινωνικές ανισότητες, Προσωπικές υπηρεσίες και υπηρετικό δυναμικό», Αλεξάνδρεια, Αθήνα
- Ιορδάνης Ψημμένος, Χριστόφορος Σκαμνάκης, (2008), «Οικιακή Εργασία των Μεταναστριών και Κοινωνική Προστασία, Η περίπτωση των γυναικών από την Αλβανία και την Ουκρανία», Παπαζήση, Αθήνα
- Daria Lazarescu, (2015), «Σταδιοδρομία στην υπηρετικότητα, Η περίπτωση των Ρουμάνων μεταναστριών οικιακών εργατριών στην Ελλάδα», Παπαζήση, Αθήνα
- Νικόλας Παπαδάκης, (2014), «Τα κοινωνικά κίνητρα της άτυπης απασχόλησης: Ποιοι κοινωνικοί παράμετροι σπρώχνουν τις οικιακές εργάτριες στην άτυπη οικιακή εργασία», Πάντειο Πανεπιστήμιο, Αθήνα
- Ιωάννης Παρασκευόπουλος, (1993), «Μεθοδολογία επιστημονικής έρευνας», Ιδιωτική Έκδοση, Αθήνα

Ξενόγλωσση

- Psimmenos Iordanis (ed.), (2017), «Unveiling Domestic Work in Times of Crisis», *Journal of modern Greek Studies*, Volume 35, Number 1, Hopkins University Press, pp.1-128
- Psimmenos Iordanis (ed), (2017), «The social setting of female migrant domestic workers,» *Journal of modern Greek Studies*, Volume 35, Number 1, Hopkins University Press, pp.43-66
- Daria Lazarescu, Yiorgos Kouzas, (2017), «The Careers of Migrant Domestic Workers in Greece: Perceptions of Intra-Occupational Mobility and Status Differentiation in Times of Crisis», *Journal of modern Greek Studies*, Volume 35, Number 1, Hopkins University Press, pp.67-88

- Konstantina Bada, Pothiti Hantzaroula, (2017), «Family Strategies, Work, and Welfare Policies toward Waged Domestic Labor in Twentieth – Century Greece», *Journal of modern Greek Studies*, Volume 35, Number 1, Hopkins University Press, pp.17-41
- Nikos Xypolytas, Katerina Vassilikou, Theodoros Fouskas, (2017), «Migrant Domestic Workers: Family, Community, and Crisis», *Journal of modern Greek Studies*, Volume 35, Number 1, Hopkins University Press, pp.89-110
- Christoforos Skamnakis, Efrossimi Malekaki, (2017), «Domestic Work and Welfare Values of Migrant Women in Modern Greece: The Juncture and a Dual Process of Exclusion», *Journal of modern Greek Studies*, Volume 35, Number 1, Hopkins University Press, pp.111-128
- Maria Stratigaki, Dina Vaiou, (2007), «Migrant mothers everyday practices in nurseries and kindergartens as a strategy for social integration», *Επιθεώρηση Κοινωνικών Ερευνών*, Αθήνα
- Dina Vaiou, Maria Stratigaki, (2008), «From settlement to integration: Informal practices and social services for woman migrants in Athens», *European Urban and Regional Studies*, Sage